

SURXAY SUBU

**“ZONA”
MACƏRALARI**

**“Elm və təhsil”
Bakı-2020**

Surxay Subu (Surxay Rafiq oğlu Babayev)
Zona macəraları. Bakı. "Elm və təhsil", 2020, 176 səh.

ISBN 978-9952-37-417-9

© Surxay Subu, 2020

*Cəmiyyət insanlara düzgün təhsil-tərbiyə
vermədiyindən onların çoxu həyatda öz yerini tapa
bilmədiyindən məhv olurlar.
(Deni Didro)*

Min doqquz yüz səksən dördüncü il may ayının iyirmi birində ailə qurmağımızın heç iki ayı tamam olmadığı bir vaxtda həyatımızda ilk dəfə olaraq mən və həyat yoldaşım Ümumi rejimli islah əmək koloniyasında işə çıxmalı olacaqdıq. Həyat yoldaşım koloniya kənarındakı idarədə mühasib, mən isə koloniya daxilindəki sənaye zonasında təhlükəsizlik texnikası üzrə mühəndis olaraq işə qəbul olunmuşduq. Əvvəlki kitabımda koloniyada işə qəbul olunmağımızın obyektiv səbəbi, koloniya haqqında və şəxsən mənim həyatımla bağlı olan bəzi əhvalatlardan bəhs etdiyimdən təkrararçılığa yol vermək istəməzdim. Ancaq, bu kitabım sırf zona macəra və məhbus hekayətlərindən ibarət olduğundan, koloniya haqqında daha dolğun məlumatlarla oxuculara aydınlıq gətirmək istəmişəm. Beləliklə, həyat yoldaşımı işinə buraxıb, kadr şöbəsinin əməkdaşı ilə təqdim olunmaq üçün sənaye zonasına getməli olduq. Bütün həyatım boyu “zona” haqqında, özündə qadın məhbusların cəza çəkmiş olduqları “zona” haqqında heç bir təsəvvürüm ol-

madığı halda, "zona"ya işə getməli olurdum. Armatur setkalı qapılardan keçəndən sonra, yaşayış zonasına daxil oldum. Artıq çəkilməkdə olan duman qatları arasından boylanan günəş şüaları altında bərq vuran ağ-göy damalı paltarda və ağ yaylıqda olan qadın məhbus kütləsini görəndə məni soyuq tər basmış oldu. İlk dəfə olaraq qara buğlu, qara saçlı qrajdanin naçalniki (vətəndaş rəisi) seyr edən məhbus qadınların mənə səmtlənmiş baxışları və pıç-pıçları həyacanıma səbəb olmuşdu. Sənaye sonasına tezliklə çatmaq üçün hərəkətlərimi yeyinlətməmiş oldum. Mənimlə birlikdə gedən kadr əməkdaşı:

-yaman tərləmişən deyəsən ilk dəfədir məhbus qadınlar görürsən?-deyə soruşdu. Dilim-dodağım elə bil qurumuşdu. Başımın işarəsi ilə, əməkdaşın sualını təsdiqləyib cibimdəki dəsmalla tərlə sifətimi silmiş oldum. Ağlıma gələn ilk fikir bu oldu. Yaxşı ki mənim doğma Azərbaycanımda qadınları belə həbs edib "zona"ya salmırlar?!Belə bir fikir məndə milli mentalitetdən yaranmışdı. Atası, qardaşı yaxud əri olan bir qadın həbs edilib "zona"ya salına bilərmidi?!Otuz yaşına qədər qoyduğum bir vaxtda ağlıma da gətirə bilməzdim ki, doğma Azərbaycanımda həbsxanalar var və qadınlar da həbs olunurlar. İstər-istəməz məndə sual yaranmış olurdu. Axı biz Sovetlər ölkəsiyik, qanunlar hər yerdə birdir. Daxilən yox!-deyə hayqırırdım. Burası Rusiyadır. Rusiyada yaşadığım əvvəlki il təcrübəsinə rəğmən düşünürdüm ki, əgər qadın cəmiyyətdə saymamazlıq edib siqaret çəkirsə, alkoqol qəbul edirsə və əxlaqsızlığı "demokratiya" kimi

qəbul edirsə, deməli tərbiyəsi qeyri qanaətbəxşdir və həbs olunmaq üçün şərait yaratmış olur.

Kadr idarəsini əməkdaşı ilə sənaye zonasına daxil olub, tabe olacağım podpolkovnik rütbəli Baş mühəndis İrina Sergeyevnanın çağırdığı beş dəqiqəlik iclasda (piti-minutka) tələm-tələsik sex rəislərinə, ustalara, energetik və tikinti rəhbərlərinə təqdim olundum. Əlbəttə, məni ruh yüksəkliyi ilə qəbul edib, işimə uğurlar diləmiş oldular. Təqdimat qurtardıqdan sonra mənim fəaliyyət göstərəcəyim otağın açarlarını mənə təqdim edən Baş mühəndis ilk dəfə Azərbaycanlı həmkarı ilə qarşılaşdığına görə, şad olduğunu bildirdi. Sonra qeyd etdi ki, məndən öncə bu vəzifəni mayor Terentiyev aparmış, lakin işində verdiyi nöqsanlara görə vəzifəsindən azad edilmişdi. Açıqlama verdi ki, Terentiyev alkoqol aludəçisi olduğu üçün nöqsanlara yol verirdi. Üzünü mənə tutub, mənim Qafqazlı olduğumu dilə gətirərək, içkiyə meyilli olmadığımı da özü təsdiq etmiş oldu. Əlbəttə ki, mən içkiyə hörmətlə yanaşmadığımı Baş mühəndisə deyəndə, o çox xoşhal göründü. Tələsdiyini bildirən Baş mühəndis akt və yoxlama jurnallarını mənə təqdim edib, istehsalatda çalışan sex rəislərindən tutmuş, ustalara və işçi məhbüs qadınlara təhlükəsizlik nöqtəyi nəzərindən vəzifə borclarını başa salmağa və jurnallarda qeydiyyatlar aparmağa xahiş edərək getmiş oldu. Təsəvvürünüzü aparın ki, təhlükəsizlik texnikası üzrə anlayışı olmayan və ömründə ilk dəfə olaraq tikiş fabriki istehsalatını görən bir insan üçün, mütəxəssis olaraq çalışan mülki və hərbi işçilərə, məhbüs işçilərə və-

zifə borcunu başa salmaq nə deməkdir?! Mən obyektiv səbəbə görə, kommunist olaraq tabe olduğum Rayon Partiya Komitəsinə müraciət etdiyim halda, məni və həyat yoldaşımı koloniyaya işləməyə göndərmişdilər. O vaxtlar Kommunist Partiyasının verdiyi qərara qarşı çıxmaq, kommunist üçün qəbuledilməz idi. Elə bunu nəticəsi idi ki, məni işə qəbul edən koloniya rəisi fiziki qüsurluma görə əsgəri xidmətdə olmadığımı halda, yaxşı işləyəcəyimi təqdirdə, iki aylıq kurs keçməklə hərbi rütbə verəcəyini də nəzərimə çatdırmışdı. Koloniyada işçi qüvvəsi çatışmadığından, boş vakansiyalar az deyildi. Seyfi nəzərdən keçirib, bütün sənədləri gözücu yoxladıqdan sonra, təhlükəsizlik texnikası və onun istehsalatda tətbiqinə dair heç bir ədəbiyyat tapmadığımdan bədbinləşmiş oldum. Yeganə variantım Baş mühəndisə ədəbiyyat üçün müraciət etməyim və əgər müsbət nəticə alınmazsa şəhərdəki texniki kitabxanaya baxış keçirməyim olacaqdı. Səhəri gün Baş mühəndisə təhlükəsizlik texnikasına aid hər hansı ədəbiyyatın olduğunu soruşduqda, Baş mühəndis mənə bir neçə ədəbiyyat təqdim etmiş oldu. Bu ədəbiyyatları gördükdə xeyli xoşhal olub, Baş mühəndisdən faktiki işə başlamağım üçün iki gün möhlət istəmiş oldum. İki gün dayanmadan ədəbiyyatları mütaliyə edib qeydlər apardıqdan sonra ilk öncə müxtəlif peşə sahibləri olan məhbus qadınlar üçün onları maarifləndirəcək göstəriş tipli vərəqələr (instruksiya) çap etdirdim. Məhbus işçilərə vəzifə və hüquqlarını başa salaraq göstərişlər verməklə bərabər, xüsusi yurnallarda imzalatdırmaqla

qeydiyyatlar aparmalı oldum. Eyni ilə vəzifə sahibi olan və hərbi rütbə daşıyan texniki personallar da məndən maarifləndirici xüsusi göstərişlər almış oldular. Təhlükəsizlik texnikası sahəsində yol verəcəkləri nöqsanlara görə, onları məsuliyyətə cəlb edəcək xəbərdarlıqlarımı da bildirməyi unutmadım. Təlimata əsasən, Baş mühəndisin rəhbərliyi altında Baş energetikdən, sanitariya və epidemioloqdan, Həmkarlar təşkilatından, inşaat işinə rəhbərlik edəndən ibarət yoxlama komissiyası yaradıb ciddi fəaliyyətə başladım. Sonralar peşə sahibləri olan məhbus qadınları istehsalatda təhlükəsizlik texnikası qaydalarını pozduqlarına görə protokol yazıb yol verdikləri nöqsanları aradan qaldırmağa çağırırdıqda, əməl olunmadığı təqdirdə cərimə etdikdə mənə “zloy qarajdanın naçalnik” kimi dəyərləndirməli oldular. Akt və protokol yazdığım və onlardan nöqsanları aradan qaldırmağı tələb etdiyim qəsəbə sakinlərimiz isə, “ciddi xasiyyətli Qafqazlı” kimi mənə xarakterizə etdilər. Bəzən mənim qəbuluma “iki rubl” xahişinə gəlmək istəyənlər üzümündəki sərt ifadəni, yəni iki qəş arasındakı düyünçəyi görüb məndən uzaqlaşdılar. Məndəki bu sərtlik işin mahiyyətindən və fiziki qüsurumun istehza hədəfinə çevrilməməyindən irəli gəlirdi. Hələ uşaq vaxtlarında mənim fiziki kompleksimi üzümə vuranlara nifrət edərdim. Yeniyetmə vaxtlarımda özümü dərk etdiyimdən, istehza hədəfinə çevrilməyim deyə özümdə ədəblə bərabər, münasibətlərimdə də sərtlik yaratmış olardım. Mən şəxsiyyətimi yüksək tutan, fiziki kompleksimi ətrafımdakılara bildirməyən və buna

şərait yaratmayan bir insan idim. Bu sərtlik fəhlə yataqxanasında yaşadığım illərdə isə, daha çox ciddi xarakter almışdı. O zamanlar məndə belə bir fikir formalaşmışdı ki, intellekt səviyyəsi aşağı olub, məqsədsiz “yaşam” keçirən insanlar mənim aləmində ağıldan dayaz olaraq cəmiyyətin tör-töküntüləridir. Sonralar koloniyada işlədiyim illərdə cəmiyyət üçün qəbuledilməz sayılan və cəza çəkən məhbus insanların mənəviyyəti və düşüncə tərzində əksər hallarda qərribə də olsa, fəhlə yataqxanasında “yaşayıb” yüz hoqqalardan çıxanlardan qat-qat üstün idi və mən bütün bunların şahidi olmuşam. Vətənimdəki fəhlə yataqxanasında qarşılaşdığım ağıldan dayazlar, eynilə Rusiya yataqxanasında “yaşayanlardan” heç nə ilə fərqlənmirdilər. Rusiyadakı fəhlə yataqxanasında əksəriyyət yaşayanlar isə alqaqol aludəçiləri olanlardan, yaxud məhkumluq həyatını keçirmişlərdən ibarət olduğundan ədəb gözləmək, əsla düşüncə deyildi. Yadımdadır Rusiyadakı fəhlə yataqxanasında yaşamımın ilk aylarında Əfqanıstanda VDV desant sıralarında xidmət etmiş, müharibə görmüş və nəhayət “Ağdam” şərabı aludəçisi olmuş keçmiş desantnikin Qafqazlı görən kimi ona “düşman, basmaç” gözüylə baxıb, pul tələb etməsi məndən də yan keçməmişdi. Mən şəxsiyyətimi müdafiə etmək üçün, mənə hörmətlə yanaşan bir Osetinin köməyi ilə əlbəyaxa döyüş növlərinin bəzi sirlərinə yiyələnməli oldum. Onu da deyim ki, bu döyüş növləri Sovet dövründə qadağan idi. İş elə gətirdi ki, mən arzu etmədiyim halda əlbəyaxa döyüş növünün bir “kobuda”ni tətbiqindən sonra, daha

da sərtləşmiş baxışlarım, mənə qarşı münasibətdə bir çoxlarını düzgün mövqe tutmağa vadar etdi. Daha sonralar qarşılaşdığım keşməkeşli və çətin həyat məni elə formalaşdırdı ki, mənim gülən üzüm, sərtləşmiş üz ifadəsinin göstəricisinə çevrilmiş oldu.

Fəaliyyətə başladığım Ümumi rejimli islah-əmək koloniyası iki hissədən ibarət idi. Yaşayış zonası və sənaye zonası. Adından da göründüyü kimi yaşayış zonası məhbus qadınların yaşam yeri, sənaye zonası isə məhbusların iş yeri sayılırdı. Kaloniyaya bitişik, lakin giriş sahəsi koloniya kənarından, yəni qəsəbədən olan idarə isə, rəhbər personolların iş yeri hesab olunurdu. İki mərtəbəli bu idarənin ikinci mərtəbəsində koloniya rəisi, qəbul otağı, dəftərxana, koloniya rəisinin tərbiyə üzrə müavini və operativ sahə üzrə müavini, maliyyə və mühasibatlıq, xüsusi şöbə və kadr şöbəsi yerləşirdi. Birinci mərtəbədə məhbuslarla görüş üçün qonaq otağı və klub fəaliyyətdə idi. Klubda müxtəlif yığıncaqlar, tədbirlər keçirər və qəsəbə sakinləri üçün qeyd olunmuş gün və vaxtlarda kino nümayiş etdirilərdi. Yaşayış zonası bir-iki mərtəbəli binalardan ibarət idi və burada iki minə qədər məhbus qadınlar rejim qaydalarına uyğun olaraq yaşayır və “islah olunurdular.” Hər bir binada yüz, yüz iyirmi məhbus “tərbiyə olunurdu” və bu binalar dəstə (otryad) hesab olunur və binaya rəhbərlik edən tərbiyəçi rəis (naçalnik otriyad) adlanırdı. Yaşayış zonasında məhbus qadınlara xidmət göstərən klub, kitabxana, idman zalı, voleybol meydançası, yeməkhana, tibb və paltar yuyulan sahə fəaliyyətdə

idi. Sənaye zonasında tikiş fabriki və onun rəhbər personalları olmaqla bərabər, məhbus qadın peşə sahibləri də çalışırdılar. Tikiş fabriki üç növbəli olub, dayanmadan günün iyirmi dörd saatını plan verməklə fəaliyyətdə olurdu. Fabrikin vəzifəli personalları, - fabrikin müdiri, eyni zamanda koloniya rəisinin istehsalat üzrə müavini, sex rəisləri, keyfiyyət üzrə mühəndis, baş mühəndis, texniki təhlükəsizlik üzrə mühəndis, təchizat və satış üzrə əməkdaşlar, növbə ustaları və texniki əməkdaşlardan ibarət idilər. Sexlər əsasən istehsalat və kəsmə-biçmə (raskroynıy) sahələri idi. Bununla bərabər, həm də xammalın yerləşdiyi və hazır məhsulların ötürüldüyü anbarlar da fəaliyyətlərində təchizat və satış şöbəsinə tabe olurdular. Tikiş fabrikində əsasən yataq dəstləri, müxtəlif xalətlər, ən çox tibbi xalətlər, fəhlə əlcək və paltarları, daha çox pambıqlı kürk istehsal olunurdu. Pambıqlı kürk istehsalı zərərli istehsal sahəsi sayılırdı. Zərərli olması ondan irəli gəlirdi ki, pambıq sanitar qaydalarına uyğun təmizlənmədiyindən işçilərdə infeksiya nəticəsində xoşagəlməz infeksiyon xəstəliklər yaradırdı. Pambıq sıırıqlı kürklər ən çox cərimə alanlar (ştrafnoy izolyator) tərəfindən istehsal olunurdu.

Koloniya çalışan bütün personollar, -rütbəli yaxud rütbəsiz dövlət tərəfindən məvacibdən əlavə on beş faiz təhlükəsizlik məvacibi də alırdılar. Koloniyada işsizlik olduğundan bir çox hallarda bəzi işlərə təhsilli, yaxud bacarıqlı məhbus qadınları da cəlb edirdilər. Belə vaxtlarda texnikum və ya peşə təhsilli cavan qızlar təyinatla ko-

loniyaya göndərilirdilər ki, təcrübəsiz və naşı olan bu qızlar, təcrübəli məhbus qadınların istifadə obyektinə çevrilirdilər. Ən dəhşətli isə bu cavan qızların, əxlaqi normalara sığmayan hərəkətlərə qol qoyması, yaxud da təsir altına düşüb zonaya qadağan olunmuş pretmetlərin gətirilməsi olurdu ki, sonralar onlar bu hərəkətlərinin acısını çəkməli olurdular. Xüsusi şöbədə belələri ilə nə qədər maarifləndirici işlər aparılsa da xeyri olmazdı. Yadımdadır ki, tərbiyə ilə məşğul olan xüsusi şöbənin əməkdaşı gileylənərdi ki, bu cavan qızların dünyagörüşü elə formalaşmış ki, məhbus qadınlarla müqayisədə çox cılız görsənirlər və acınacaqlısı odur ki, hissiyata tez qapılırlar.

Ümumi rejimli islah-əmək koloniyasında əsasən bir neçə məhkumluğu olan məhbus qadınlar cəzalarını çəkirdilər. Bir çox ağır cinayəti olan məhbus qadınlar xüsusi rejimli koloniyada cəzalarının müəyyən qismini çəkib, tərbiyədə və əməksevərlikdə özlərini göstərdiklərinə görə, koloniya rəhbərliyi bu məhbusların cəzalarını yüngülləşdirmək məqsədi ilə, ümumi rejimli islah-əmək koloniyasına göndərilirdilər. Onu da deyim ki, xüsusi rejimli koloniyadan gələn və sərt rejimin əzabını çəkən bu məhbus qadınlar, ümumi rejimli islah-əmək koloniyasını sərt rejimli koloniya ilə müqayisədə kurort hesab edərək, əksər hallarda avtoritet-akula (böyük və təcrübəli cinayətkar mənasında) yaxud “şestyorka” (böyük cinayətkarların əməllərini icra edənlər) , “şesterit” (qulluq göstərən-

lər) yarlıkları (cinayətkar ləqəbi) qazanaraq zonada xüsusi yer tuturdular.

Ümumi rejimli islah-əmək koloniyasına yeniyetmə (on səkkiz yaşı tamam olmamış) cəza evlərindən, artıq on səkkiz yaşı tamam olan məhbus qızlar da gətirilirdi. Yenicə koloniyaya qədəm qoyan bu yeniyetmə məhbus qızlar zonada “şpana” (həddi-buluğa çatmayan cinayətkar) kimi xarakterizə olunurdular. Şpana çuvixalar (qızlar) tezliklə təcrübəli məhbus qadınlar tərəfindən müxtəlif məqsədlər üçün istifadə olunaraq, eyni zamanda sadun (sevgili-məşuqə) kimi də ələ keçirilirdilər. Bu şpana məhbuslar uzun müddət cəza çəkmə müəssisələrində məhkumluq keçirdikdən sonra daha təhlükəli olub, sonralar zonada hörmətə malik olan ləqəb əldə etmiş olurdular.

İşlədiyim koloniyada demək olar ki, cinayət məəcəlləsinin qeydiyyatsız yaşama, əyyaşlıq, xırda xuliqanlıq, xırda oğurluq, qarətçilik, dələduzluq, möhtəkirlik, sağlamlığa xəsarət yetirmə, qəsdən adam öldürmə, dövlət malına kəm baxma və s. kimi bəndləri ilə həbs olunanlar və əsasən təkrar həbs olunanlar cəzalarını çəkirdilər.

Ümumi rejimli islah-əmək koloniyasının böyük təsərrüfat sahəsi fəaliyyət göstərirdi. Belə ki, donuz, inək, qoyun fermaları, çuğundur, sarı kök, kələm, kartof əkin sahələri və digər təsərrüfat sahələri mövcud idi. Fermalarda əsasən, cəmiyyət üçün təhlükəli sayılmayan məhbus qadınlar çalışırdılar. Əkin sahələrindəki məhsulların yığımında isə, koloniyada işləyən qəsəbə sakinlərinin

əməyindən daha çox istifadə olunurdu. Qəsəbədə və o cümlədən koloniyada qaz balonlarından istifadə edildi-yindən, qəsəbə sakinlərini və koloniyanı odunla təmin etmək üçün, şəhərdə yerləşən kişi koloniyasını bu ağır işlərə cəlb edirdilər. Meşədə ağaclar doğranılır, qurudulur və maşınla işlədiyim koloniyaya gətirilirdi. Koloniyadakı məhbus qadınlar mişar və kolunla (balta) ağacları kiçik hissəciklərə ayırırdılar və koloniya həmkərlər təşkilatının rəhbərliyi ilə, qəsəbə sakinləri odunla təhciz olunurdular. Təsərrüfat sahələrinə cəlb edilərək, xüsusi nəzarət altında işləyən məhbus qadınlar zonada qibtə ediləcək qədər, xoşbəxtlik həyatı keçirirdilər. Dayanmadan səkkiz saat bağlı qapılar altında çalışmaq çox yorucu olduğundan, açıq havada təsərrüfatda çalışmaq daha münasib olurdu.

Ümumi rejim qayda-qanunlarını pozan məhbus qadınlar, törətdikləri əmələ görə müxtəlif cərimələrlə tənbeh olunurdular. Həmin cəzalar aylıq iki rubldan tutmuş, yaxınları ilə görüşün ləğvi də daxil olmaqla cərimə izolyatoruna, hətta karserə salmağa qədər olan tənbehlər olurdu. Təhlükəsizlik texnikası üzrə mühəndis olaraq, ən çox müraciət etdiyim tənbeh növü iki rublun ləğvi ilə bağlı olurdu. Bəzi hallarda məcburiyyət üzündən məhbus qadını nəinki cərimə izolyatoruna, hətta karserə saldırmalı olmuşam. Buda, mənim sağlamlığıma vurulacağı sübut olunan təhlükəli vəziyyətlə bağlı olub. Bu barədə mən əvvəlki yazdığım kitabımda bəhs etdiyimdən, təkrarçılığa yol vermək istəməzdim. Dediym kimi, mənim əsas tənbeh növüm iki rublun ləğvi ilə bağlı olardı. Məh-

bus qadınların adlandırıdığı siqaret pulu olan iki rubl, onlar üçün çox qiymətli sayılırdı. Qayda qanunu pozan məhbus qadınlar, bəzi hallarda mənim iki rubl tənbehimə etiraz edir, bəzi hallarda məni dediyim kimi “zloy” hesab edirdilər. Elə bunun nəticəsi idi ki, fabrikin divar qəzetində “dostluq jarşı” deyilən rubrikada mənə yumşaldıcı təsir etmək üçün şeir də həsr etmişdilər ki, mən bu şeiri əvvəlki kitabımda nəşr etdirmişəm. Onu da deyim ki, məhbus qadınları çox vaxt tənbeh etməyi sevən adam deyildim. Bir dəfə təzə işlədiyim vaxtlarda, qanunu pozan məhbus qadınları tənbeh etməyib güzəştə getdiyimi digər məhbus qadınlar da bilmişdilər. Belə ki, koloniyadan yaşayış üçün mənə verilən mənzilin təmirə ehtiyacı olduğundan, koloniya rəisinin icazəsi və göstərişi ilə, mənə mənzili təmir etmək üçün iki məhbus qadın təhkim edilmişdi. Məhbus qadınlar divara oboy çəkir, döşəmə və tavanı rəngləyirdilər. Təsadüfən qızıl sırğalarını televizorun üstünə qoyub, yaddan çıxararaq işə gedən həyat yoldaşım, məhbus qadınlar işləyərkən tez geri qayıtmışdı. Yoldaşımın geri qayıtması məni təccübləndirsə də, o mənə ana dilimizdə sırğalarını yaddan çıxardıb evdə qoyduğunu bildirmiş oldu. Televizorun üstündə sırğalarının olmadığını görən yoldaşımı həyəcanlı görüb, rus dilində ona bildirdim ki, get idarəyə xüsusi şöbəyə, olanları danış, onlar məsələni həll etmiş olsunlar. Yoldaşım qapıya yaxınlaşarkən, məhbus qadınlardan birinin sırğaları necə üsulluca mənzilin küncünə atdığını gördüm. Yoldaşıma getmə işarəsini verib, küncdəki sırğaları

götürərək ona təqdim edib, bildirdim ki, yaxın televizoru siləndə əlim dəyib, sırğalar küncə düşüb. Mənə şaşırmış kimi baxan həyat yoldaşımı, işarə ilə susmağa məcbur edib işinə getməyini xahiş etdim. Özlərini işgüzar kimi aparan məhbus qadınlar yoldaşım gedəndən sonra qorxu dolu, utancaq və peşman vəziyyət almışdılar. Məhbus qadınları bu hərəkətlərinə görə tənqid edib, onların hər ikisinə mənəvi və ideoloji tərbiyə verdikdən sonra bildirdim ki, bir də belə, yaxud buna oxşar qanun pozuntusunu təkrar görmüş olsam, iki rublla kifayətlənməyib, cərimə izolyatoruna göndərməli olacam. Mənim tərbiyəvi danışqlarımdan və cəriməyə müraciət etməyəcəyimdən məmnun olan məhbus qadınlar mənzili keyfiyyətli təmir edib, sonralar hər qarşılaşdığımızda təşəkkür dolu baxışlarını məndən əsirgəmərdilər. Daha sonralar, işlədiyim müddətdə, baş vermiş texniki qəzalar, hətta ölüm hadisəsinə görə koloniya rəisi ilə gərgin zamanlar yaşadığım anlarda, bunu bilən məhbus qadınların mənə olan xoş münasibətini görürdüm. İstər qəsəbədə yaşayıb koloniyada işləyən insanlar, istər sə də məhbus qadınlar mənim vicdan təmizliyimi, Qafqazlılara məxsus qanun-qaydanı tələb edən sərtliyimi görərək, haqqın tərəfində olduğumdan mənə hörmətlə yanaşmağı üstün tuturdular.

Əziz oxucular! Mənə elə gəlir ki, koloniya rejimi haqqında müəyyən bilgiyə malik oldunuz. İndi isə, koloniyada cəza çəkən məhbus qadınların hekayətlərini danışmağın vaxtı çatıbdir. Koloniyada çalışdığım illərdə təmasda olduğum məhbus qadınların məhkumluq həyatı

keçirmələrinin səbəbini və zonada özlərinin necə aparmalarını onların hekayətləri və mənim müşahidələrim nəticəsində bilməli olacaqsınız. Müşahidələrimə və məhbus hekayətlərinə başlamazdan əvvəl onu da qeyd etmək istəyirəm ki, hər bir islah-əmək koloniyasında dövlət qanunları əsas götürülsədə, islah olunmaq üçün cəza evinə gəlmiş məhbus-cinayətkarların yazılmamış öz daxili qanunları olmaqla bərabər, cinayətkar danışiq jarqonları da vardır. Eyni zamanda cəza evində məhkumluq çəkən məhbus cinayətkarlar, cinayət statuslarına və zonada tutduqları mövqeyə görə müxtəlif yarlıq (ləqəb) almış olurlar. Zonadakı yaşam tərzı və tutulan mövqe məhbus-cinayətkarların bədənələrinə, əl-ayaqlarına döydürdükləri tatuda da əks olunurdu. Burasını da deyim ki, həbsxanada cəza çəkən məhbus qadınların həyatını, onların cinayət aləmində olan nüfuzunu, cinayət aləminə münasibətini, cinayət danışiq tərzlərini öyrənmək üçün onlarla ünsiyyət qurmağa çalışsam da, ilk əvvəllər bu istəyimə nail ola bilmirdim. Uzun müddət qəsəbədə yaşayıb koloniyadakı tikiş fabrikində tikiş ustası işləyən, mənim və ailəmin xətrini əziz tutan Mariya İvanovna mənim bu istəyimi reallaşdırmış oldu. İlk olaraq belə bir təcrübəli cinayətkar, vaxtilə ciddi reyimli həbsxanada cəzasını çəkib, sonradan özü deməli mayatnik (zəhmətkeş) olduğundan, cəzasının qalan hissəsini ümumi rejimli islah-əmək koloniyasında keçirmək üçün etap olunmuş və həbsxanada akula ləqəbini qazanmış məhbus qadınla ünsiyyət qurmaq mümkünlüyü əldə etdim. Mən akula məhbus

qadından xahiş etdim ki, məhkumluq hekayətini mənə danışdıqca daha çox cinayətkar jarqonundan istifadə etsin və mənasını da mənə başa salsın. Əvvəlcə mənə şübhə ilə yanaşan akula məhbus qadın, mənə bildirdi ki, siz yəqin məni istifadə etməklə nablukatsya (cinayətkar jarqon danışığını öyrənmək) istəyirsiniz?!Mən akula məhbus qadına etiraz etsəm də, tərəddüd keçirən məhbus qadın bildirdi:

-Qrajdanin naçalnik, bilmək olmaz, bir vaxtlar bu doprdan (koloniyadan) işdən çıxandan sonra gedib ment (milis) işləməli olsanız, biz cinayət adamlarının arxasınca sıxış (agent) , salmayacaqsınız, məgər?!Mənim zənnimcə siz cinayət jarqonunu məhz bunun üçün nablukatsya edirsiniz. Akula məhbus qadın bir müddət məndən uzaqlaşsa da, yenə Mariya İvanovnanın təkidi ilə biz görüşməli olduq. Akula məhbus qadın mənə üzrxahlıq edərək bildirdi ki, bizim cinayət aləminin öz qanunları var. Odur ki, mən sxodnyakda (cinayətkar dəstənin yığıncağı mənasında) bu barədə danışarkən məsləhət olundu ki, bacardıqca tişə dışı (lazımlı sözləri demə) və fenyadan (cinayətkarların danışdığı jarqondan) az bilgi ver. Əlbəttə, mən həbsxana həyatı haqqında daha çox məlumatlı olmaq istəyirdim və anlayırdım ki, cinayətkar jarqonuna alışmış bu akula məhbus qadın hekayətlərinə başlayacağı təqdirdə özündən asılı olmayaraq daha çox cinayətkar jarqonu işlətməmiş olacaqdır. Beləliklə, akula məhbus qadın zona hekayətlərində məhbus qadınların ləqəb almalardan tutmuş, onların həyat və yaşam tərzinə qədər

danışacağına razılıq vermiş oldu. Antonina adlı akula məhbus qadından ilk xahişim o oldu ki, əvvəlcə həbsxana aləmi haqqında məlumatını verib, sonradan həyat hekayətini danışsa daha yaxşı olar. Birdəki, həbsxanada çox geniş yayılmış məhbus həyat tərzini, cinayətkar aləmini, cəzaya görə cinayətə cəlb olunmaq prosesini özündə əks etdirən zona lətifələrindən danışsa heç də pis olmaz. Məhbus qadın Antonina əvvəlcə həbsxana aləmi haqqında izahatlar verdikdən sonra, hekayət və lətifə söyləyəcəyinə razılıq vermiş oldu. .

Cəza çəkdiyimiz bu koloniya cinayətkar jarqonunda Dopr adlanır. Biz cəza çəkənlər isə etdiyimiz cinayətkar həyat tərzinə görə yarlık (ləqəb) almış oluruq. Doprda yazılmamış cinayət qanunları hökm sürür və biz məhbus qadınlar cinayətkar jarqona maliklik. Məhbus qadınlar öz aralarında ünsiyyəti blatnaya muzıka, yəni cinayətkar yığıncağı jarqonuna uyğun qururlar. Zonada məhbus qadınları idarə edən avtoritet qadınlar, yəni akulalar, o cümlədən mənə hekayətini danışan akula Antonina fəxr-lə mənə bildirirdi ki, belə bir zonada jit porojnyokom, yəni məhbuslar arasında yüksək avtoritetə, nüfuza malik olmaq hər insanın işi deyil. Bunun üçün həddindən artıq juk (peşəkar, təcrübəli) , juçok (diribaş, fərasətli) , cinayət aləmində betuşniy (təmiz) və ən əsası şerstyanyoy (cinayətkar-oğru ənənələrinə sadıq) bir məhbus olmalısan. Akula məhbus qadınların, yəni böyük və təcrübəli məhbus qadınların əlinin altında çalışaraq onların əmrlərini yerinə yetirən xırda cinayətkar qadın məhbuslar isə şes-

terka kimi fəaliyyət göstərirlər. Bu şesterkalara xidmət göstərənlər isə şesteritlər adlanırlar. Həbsxanaya düşən yeni məhbus qadınlar isə əksər vaxtlarda qadalka (kart oynamaq mənasında) yolu ilə yarlık (ləqəb) alırlar. Zonada yarlıkları olan məhbus qadınlar çoxdur. Məsələn, borzıy (sırtıq, üzlü) , tyulpan (avam) parijanin (şəhər mühitinə yenicə qədəm qoymuş kəndçi) , paraşa (şaiyə buraxan) , dizik (cinayət yığıncağına xəyanətkar mövqe tutan) , zadriqa (cinayət yığıncağında hörmətsiz olan) , raki (məhbuslar arasında alçalmış) və s. kimi yarlıklar vardır. Zonada ən pis baxılan, hörmətsiz sayılan məhbuslar adətən, diziklər, zadriqalar, rakilərdir. Zonanın ən çirkli işlərini, bu dediyim yarlıkları olanlar yerinə yetirirlər. Çirkli işləri yerinə yetirməyənlərin isə rubilniklərini (burunlarını) sındırırlar. Zonada kukuşkalar (həbsxananın əməliyyat işçilərinə çuğulluq edənlər) daha ağır işgəncələrə məruz qalmış olurlar. Doprda digər məhbus qadınların ərzaq və sovqatlarını zorla əlindən alan və jivotnoye yarlıqını daşıyan məhbus qadınların da elə böyük hörmətləri yoxdur. Bu yaxımlarda doprda baş vermiş bir hadisə buna əyani sübutdur. Belə ki, jivotnoye məhbus qadınlardan biri objorka (yeməxana) vaxtı digər məhbus qadının balandasını (şorbasını) zorla əlindən almaq istəyərkən, zonada mokruşnik (qatil) kimi tanınan məhbus qadın tərəfindən sıqanskaya iqla (kustar hazırlanmış uzun biz) ilə deşik-deşik edilmişdi. Bunun müqabilində mokruşnik komandirovka (həbsxananın özündə əlavə cəza müddəti) almışdı. Həmən jivotnoye məhbus qadın isə

uzun müddət lepiloya (həbsxanada tibb işçisinə) müraciət edərək, kaliki (tibbi həb) istifadə etməyə məcbur olmuşdu. Qoroduşnik (mağazadan oğurluq edən) olanlar da zonadakı tupikdən (mağazadan) taraçki (siqaret) çırpışdıranda və bu taraçkiləri bölüşəndə məhbuslar arasında hörmətli olurdular. Qoroduşnik olanların ən çox qorxusu kukuşka olanlardı. Elə kukuşkalar olurdu ki, gizlincə hərəkət edirdilər və çox vaxt bu kukuşkaları müəyyən etmək mümkün olmurdu. Heç nədən şaiyə yayan və paraşa adlanan məhbus qadınlar yaydıqları şaiyələrin təsdiqi olmayanda göz altına elə finqal (qançır) qoyulurdu ki, onlar obezyana (güzgü) baxanda finqal olunmuş xamuradan (sifətdən) utanaraq özlərinə nifrət edirdilər. Məhbus qadınların içərisində elələri var ki, onlara nəinki toxunmaq, adi bir söz demək peşmançılıq vermiş olur. Belələrinə skripaç (vena damarlarını kəsən) deyirlər. Bu cür skripaç məhbus qadınlarla məhbuslar çoxda ünsiyyət qurmurlar. Onlarla ünsiyyət qurmaq xana (pis iş) qazanmaqdır.

Qrajdanin naçalnik (vətəndaş rəis) bildiyiniz kimi bizim doprda iki minə yaxın məhkum cəzasını çəkir. Hər bir otryadda (dəstədə) aşağısı-yuxarısı yüzə kimi məhbus yaşayır və guya ki, tərbiyə alırlar. Məhbus qadın Antonina eyhamlı güləndə, mən akula məhbus qadına niyə istehza ilə “guya”işlətdiyini soruşdum. O mənə bildirdi ki, bizim otryadın rəisi də taraçki tüstülədir, həm də nesenurnı (qeyri etik) söyüşlər edir. Bu rəis mənim nəyimi tərbiyə edəcək ki?! Düzünü desəm, mən bu naçalnik otr-

yadı yaxşı tanıyırdım deyə, susmağa üstünlük verdim və xahiş etdim ki, zona hekayətini davam etdirsins. Hər bir otryadın bir-iki avtoritet məhbus qadını olur ki, onlar da həmin otryadın polojeniyasına (vəziyyətinə) nəzarət edirlər. Həmin avtoritet məhbus qadınların əmrlərini əvvəlcədən dediyim kimi şesterkalar yerinə yetirirlər. Şesterkalara qulluq göstərən şesteritlər öz vəzifələrini yerinə yetirməli olurlar. Hər bir otryadda obşak (oğruların kassası) mövcuddur və şesteritlər otryadda qiymətli nə varsa, məsələn, klik (diş qapağı) , rija (qızıl) , koronki (qızıl sikkə, saat) , kanat (qızıl boyunbağı) , durça (narkotik maddə) , axça (pul) , taraçki (siqaret) və s. kimi əşyaları yığıb son nəticədə obşaka vermiş olurlar. Məhbuslar üçün zonaya gətirilən koşar (məhkumlar üçün gətirilən ərzaq, sovqat) mütləq məhbuslar arasında polojeniyaya baxanlar tərəfindən bölünür. Otryadda olan şmir (növ-bətçi) və promzonada (sənaye zonasında) olan buqor (briqadir) şesterkalar tərəfindən idarə olunurlar. Promzonada olan priçandalı (geyim) , yəni şkarı (şalvar) , raspisuxa (köynək) , çırlı (corab) , konki (ayaqqabı) və s. kimi əşyalar buqorlar tərəfindən təmin olunurlar. Bununla bərabər, zonada belə yazıq məhbus qadınlar var ki, onların heç kimin işi olmaz. Belələri ya ştrunya (qoca qarı) , ya da pasajir (başqasını əvəzindən həbs cəzası çəkən) məhbus qadınlardır. Bu məhbus qadınlar bütün günlərini ya kitabxanada keçirirlər, yada istəmədikləri halda həbsxanaya düşdüklərindən xəyallara dalıb günlərini göz yaşı içərisində keçirirlər. Düzün desək mənim üçün

çox maraqlı idi ki, görəsən bu iki minə yaxın məhbus qadınların içərisində təmiz olanı heç varmı? Akula məhbus qadın elə bil ürəyimi oxumuşdu. Sözüünə davam edərək bildirdi ki, bizim cinayət jarqonumuzda təmiz adamlara betuşniy deyirlər. Olsa-olsa pasajir olan məhbus qadınlar betuşniy ola bilərlər. Ancaq, cinayət aləmində cinayətkar qanununa sadıq olub, xəyanətkar mövqe tutmayanlar bizdə betuşniy sayılırlar. Zonada xeyli siqan millətinin cəza çəkənləri və onların toplam halda zona fəaliyyətləri də mənim üçün çox maraqlı olduğundan bu barədə məlumatlı olmaq üçün məhbus qadından bu millət barədə danışmağı xahiş etdim. Siqan milləti deyəndə, akula məhbus qadın xeyli gülməli oldu. Bəli bu siqanlar əsasən bequn (oyunbaz) kimi zonada məşhurdular. Siqanlar kolxozom (qruppa ilə) fəaliyyət göstərüb, kidaloluq (fırıldaqçılıq) və kidnyaklıq (dələduzluq) edirlər. İçərilərində möhtəkirlik üstündə həbs olunanlar da az deyil. Klubumuzda konsert tədbirləri olanda bequn siqanlar bizləri çox yaxşı əyləndirirlər. Qeyd etmək istərdim ki, bizim doprda cəza çəkən məhbus qadınlar bir neçə məhkumluğu olanlardır. Ona görə də kiryuxa (köhnə dost) olan olan məhbus qadınlarımız bir-birlərini ukusit (təhqir etmək mənasında) etmirlər. Əgər belə bir hal baş versə ukusit edənə xalyava (pis insan) kimi baxmış olurlar ki, belə xalyava gələcək işlərində xana (pis) vəziyyətinə düşmüş olur. Doprda oğru dəstələri də fəaliyyət göstərirlər ki, onlara cinayət jarqonu ilə desək xevra deyillər. Xevra olan məhbus qadınlar zonada şarmanit (oğurluq etmək)

fikrinə düşsələr, bir ucu doprun barinyasından (koloniya rəisi nəzərdə tutulur) tutmuş opersosuna (həbsxanada əməliyyat heyəti) qədər şarmanit edən bu xevra nümayəndələrini müəyyən edə bilmirlər. Şarmanit edən xevra nümayəndələri həddindən artıq təcrübəli və xəyanətə qarşı barışmazdılar. Şarmanitə gedən bu təcrübəli xevra nümayəndələrində liver (müşahidəçi) mənbüs qadın, bir ucu popka (vışkada olan qarovulçu) və svistoka (kinoloq əsgərlərinin iti nəzərdə tutulur) qədər hər tərəfi na cırlyax dıbit (ayaq barmaqları ucunda gəzmək mənasında) edəndən sonra, şarmanitə qərar vermiş olurlar. Bir də ki, əgər şarmanit fart (uğur mənasında) olacaqsə və xevra içərisində pozornik (etimadı doğrulda bilməyən) olmayacaqsə, işə başlamağa razılıq verilir. Şarmanit fart olduğu təqdirdə xevra rəhbərinin razılığı ilə zonada xevra nümayəndələri əsil balaqan (restoran) qurmuş olurlar. Xevra nümayəndələri şarmanit zamanı elə dəqiqliklə işləyirlər ki, nə vassar (təhlükə) yaranır, nə də pozornik olmuş olur. Doprumuzda sxodnyak (cinayətkar yığıncağı) də çox fəaldır. Sxodnyaka rodskiy (başçı) rəhbərlik edir. Əgər hər hansı pozorniki kostilyat (döymək), posalit (kəsmək) yaxud finqal (qançır) etmək lazım olursa problem olmur, taki zakaz (sifariş) olsun. Sxodnyak nümayəndələrində kustar düzəlmə şponer (tapança) vardır və onlar svistulka (patron) istifadə etmirlər. Bu şponerlə onlar siqanskaya iqla (kustar düzəlmə uzun biz) atırlar. Bundan başqa sxodnyak nümayəndələrində sakson (bıçaq), moyka (lezva) və digər soyuq silahlar da vardır.

Sxodnyak başçısı olan rodskiy maraqlıdır ki, onların zonanada baldejniy (yaxşı) yaşayışını təmin edəcək zakazçik, onlara lavi (pul) , rijiki (qızıl sikkə) , mastırka (narkotik maddə doldurulmuş papiroz) , taraçki (siqaret) təklif etmiş olsunlar. Sxodnyak nümayəndələrinin qanununa görə pozornikə dəstədə yer yoxdur, əgər zakaz zamanı pozornik üzə çıxarsa, o özünü jmurik (ölü) saya bilər. İki minə qədər məhkumu olan doprda hər cür məhbusa rast gəlmək mümkündür. Onların içərisində vorovayka (oğru qadın) , şipaç (cibgir) , paraşa (şaiyə yayan) , dolbolob (sadelövə adam) şmara (fahişə) , banderşa (vaxtilə əxlaqsız yuva sahibi olmuş) vəs. kimi məhbuslar vardır. Şmara, banderşa demişkən icazə versəydiniz doprumuzdakı sevgi macəralarından danışardım. Çünki, bütün qadın koloniyalarında səksən-doxsan faiz məhbus qadınlar sevgi macəraları yaşayırlar. Bu sevgi macəralarında yenə avtoritet məhbus qadınlar önə keçmiş olurlar. Doprda yeni qədəm qoyan və əsasən yeniyetmə koloniyasında cəza çəkib on səkkiz yaşı tamam olmuş və bizim koloniyaya etab olunmuş şpana çuvixaların (qız mənasında) ən çox afişasına (dolu sifətinə) və buferasına (köksünə) vurulan akula, çuvixadan həzz almaq üçün, yəni bizim cinayətkar jarqonu ilə desək baldet etmək üçün zakleyit (təniş olmaq) istəyir və buna da nail olur. Yəni akula zakleyit olduğu çuvixanı əldə etdikdən sonra, əgər çuvixa onun xoşuna gəlibsə və onu baldet edibsə, artıq klanya (qadın) olmuş məhbus gözəli yanında saxlamış olur. Əgər xoşuna gəlməyibsə, bizdə artıq lətifəyə çevrilmiş elan vermiş

olur. “Bir apşa klanyanı, iki çuvixaya dəyişirəm. ”Dopra gələn məhbus qadınlar karantindən keçmiş olurlar. Əgər onların içərisində krestonoceç (sifilis xəstəsi) yaxud tri pera (honoreya xəstəsi) varsa, karantində sağalıb dopra gələndən sonra, onlara digər məhbuslar kurva (fahişə) kimi baxırlar. İsti havalar olanda, yəni bizim cinayətkar yarqonu ilə desək taşkent olanda, həmin bu kurva məhbus qadınlar əvəllər pozğun həyat keçirdiklərindən, hətta zonada pokazıvaet jivie kartinki (soyunmaq mənasında) . Ancaq bu kurva olan məhbus qadınlara heç bir brevna (insan) belə baxmır və zonada bütün məhbuslar bu kurva məhbusları şalava (əxlaqsız) kimi tırka (istehza) hədəfinə çevirirlər. Əlbəttə ki, zonamızda lesbiyan məhbus qadınlar da var ki, onlar da öz sevgi macəralarını həyata keçirərək yaşayırlar və belə lesboy qadınlar doprun yetmiş-səksən faizini təşkil edirlər.

Doprdə ən geniş yayılmış sahələrdən biri də narkomaniya aludəçiliyidir. Belə ki, sest na iqlu (narkoman olmaq) böyük bir bəladır. Narkotik aludəçisi olan məhbus qadınlar bəzən narkotik asılılığına dözməyib skripaç (damarları kəsmək mənasında) olub gedirlər. Narkoman aludəçisi olanlar daha çox mastirka (narkotik maddə ilə doldurulmuş papiros) çəkirlər, yaxud şirva (morfi) əldə edib şiryatsiya (morfi vurmaq) edirlər, yada ki, antraçit (kokayin) tapıb marafet (kokayin iyləmək) etmiş olurlar. Planaxor (qəşiş çəkən) demək olar ki, yox dərəcəsindədir. Akula məhbus qadına təəccüblə baxıb soruşdum ki, bəs narkotika aludəçiləri olanlar narkotik maddələri ha-

radan əldə edirlər, necə istifadə edirlər? Axı, zonaya gələnlər yoxlanışdan keçirlər, həbsxananın daxili yoxlamaları var?! Akula məhbus qadın gülərək mənə bildirdi ki, yoxlama olsa belə zonaya narkotik maddələr keçir və bu narkotik maddələrin keçirilmə mexanizmini sizə söyləyə bilmərəm, çünki mən narkotik aludəçisi deyiləm. Qaldı ki, narkotik maddənin zonadakı istifadəsinə, onu deyə bilərəm ki, zonada elə şirna (sığınaq) var ki, heç bu həbsxanayı icad edən adam gəlsə belə həmin şirmanı tapa bilməz.

Doprda məhbusların ən şən vaxtları əsasən çefirit (tünd dəmlənmiş çayın istifadəsi nəzərdə tutulur) zamanı olur. Belə ki, bu tünd çay istifadəçiləri cuşə gətirmiş olur. Çefirit edənlər imkanı olan məhbus qadınlardır. Tünd çay içilib, baykal (zəif dəm almış çay) halına düşəndən sonra, bu çayı zadıqalar, rakilər içmiş olurlar. Siqaretə qonaq etmək isə, məhbusların gündəlik bayramıdır. Zonada bir məhbus tapa bilməzsən ki, siqaret tütültməsin. Məhbus qadınlar gündəlik həyacanlarını, dərdlərini demək olar ki, siqaretlə söndürmüş olurlar. Qrajdanin naçalniklər məhbus qadınları hər hansı qaydaqanun pozuntusuna görə, siqaret pulu olan iki rublunu zemlyanut (məhrum etmək mənasında) edəndə, onların son ümidini qırılmış olurlar. Ona görə də, bizim məhbus şair qadınlarımız sizin üçün, qrajdanin naçalnik, divar qəzetində dostluq jarşı yazmışdılar ki, onların siqaret pulu olan iki rubluna hörmətlə yanaşasınız. Məni biixtiyar

gülmək tutdu. Mənim gülüşümə gülümsəməklə cavab verən akula məhbus qadın:

-bəlkə düz demirəm qrajdanin naçalnik?-deyə soruşdu. Siz düz deyirsiniz, -deyə dilləndim. Ancaq, başa düşmək lazımdır ki, burası islah əmək koloniyasıdır və koloniya qayda-qanununu pozmaq olmaz. Biz siqaret pulu olan iki rublu özbaşımıza kəsmirik axı?!Siz məhbus qadınlar qanunu pozmaqla bizi buna məcbur edirsiniz!Məhbus qadın Antonina bir an mənə diqqətlə baxıb, onun dənizə oxşar şəffaf gözlərində görsənən əksimə müraciət edirmiş kimi acizənə dilləndi:

-qrajdanin naçalnik, bizləri siqaretdən zemlyanut (məhrum) etməyin!Əlbəttə, bu şəffaf göz sahibinə bir insan olaraq açıq cavab verməsəm də, daxilimdə yaranmış humanistliyi hiss edirdim, qalırdı bu hümanistliyə riayət etmək. Deyəsən avtoritet məhbus qadın da, hiss etmişdi ki, iki rubl məsələsində yumşalmış hərəkət edə bilərəm. Odur ki, zona hekayətini davam etdirməyə başladı. Xırda statiyalarla cəza çəkən və işəcıt (işləmək mənasında) etməyə gedənlər də, zonadan kənarda, fermada və digər təsərrüfat sahəsində xoş günlər keçirdiklərini söyləyirlər. Belə ki, əsasən yaz-yay vaxtları meşədə yerləşən təsərrüfat sahəsinə po şarami (konvoy altında) gedən yüngül statiyalı bu məhbus qadınlar imkan tapanda zelenaya konferesiyaya (meşəyə getmək mənasında) gedib əylənirlər və zona ab-havasını az da olsa unutmuş olurlar. Bir dəfə qış vaxtı təsərrüfata gedən bu məhbus qadınlardan biri zelenaya doroqa (zonadan qaçmaq mənasında) et-

mişdi. Çox axtarılmışdı, ancaq tapılmamışdı, hətta şumon po Soyuzu (ümumittifaq axtarışı) da elan olunmuşdu. Yaz-yay arası meşəyə göbələk yığmağa gələnlər insan sümükləri görüb, bu barədə xəbər vermişdilər. Ekspertiza zamanı müəyyən olunmuşdu ki, yırtıcı heyvanın zədələdiyi sümüklər zonadan qaçmış məhbus qadının sümükləridir. Doprda həddən artıq aqressiv və borzıy (üzlü) məhbus qadınlar da var ki, onların da həyatı kəndetə (karserə) düşmək və gündə bir dəfə kormuşkadan (karser qapısındakı dəlik nəzərdə tutulur ki, həmin dəlikdən məhbusa yemək verilir) balanda (türmə şorbası) alıb, dayanmadan pambıq sıırıqlı tikərək plan verməkdən ibarət olur. Plan verilməyəndə isə siqaretdən də məhrum olurlar. Eh, qrajdanin naçalnik zonada məhbus macəraları olduqca çoxdur və danışdıqca qurtarmaz. Əsas odur ki, əgər doprdan sağ-salamat çalitsya (məhkumluq müddətini başa vurmaq) istəyirsənsə şa (üzüyola) olub, həbsxana qanunlarını pozmadan, xalyava (pis adam) olmamalısan, bizim cinayəkar jarqonu ilə desək fartovıy (yaxşı) adam olmalısan.

Məhbus qadının zona hekayətinin dinlədikcə fikirləşirdim ki, cinayətkar aləmin yazılmamış qayda qanunları olduqca sərt və onların cinayətkar danışiq jarqonu isə mənim üçün başadüşülməzdir. Artıq bilirdim ki, cinayət qanunlarını əxz etmək, yaxud cinayətkar jarqonunda müəyyən danışığa malik olmaq üçün uzun illər lazım gələ bilər. Koloniyada işlədiyim bu müddətdə hiss edirdim ki, mən cinayət aləmini dərk edə bilmədiyim bir mühitdə

çalışıram. Hər dəfə səkkiz saatlıq işimi başa vurub evimə qayıtdıqdan sonra, özümü rahat hiss edə bilmirdim. Cınayət aləminin yaşam tərzini, özündə cəmiyyətin ən zərif bəndəsi olan qadınların cəza çəkmələri mənim milli mentalitetimə görə qəbul edilməz idi. Elə bu hisslərimin nəticəsi idi ki, bir dəfə koloniyanın partiya təşkilat katibi ilə söhbət əsnasında, qadınların cəza çəkməsini məğbul hesab etməyib doğma vətənim Azərbaycanda qadınların həbs edilmədiyini və ümumiyyətlə Azərbaycanımızda qadın koloniyasının olmadığını qürurla deyəndə, o mənim bu sahədə bilgilim olmadığını söyləyərək bildirdi ki, Azərbaycanda qadın həbsxanası mövcuddur. Əlbəttə, mən ona inanmayıb etirazımı bildirmişdim. Bir neçə gündən sonra məni kabinetinə dəvət edən partiya təşkilat katibi, Sovet İttifaqında olan qadın koloniyalarının sayını karta vasitəsi ilə mənə göstərmiş oldu. Belə sadələşdirilmiş və daxili milli hisslərimə bərk sıxılmış oldu. Bir müddətdən sonra Azərbaycanlı qızın koloniyada cəza çəkməyə gəlməsi isə, mənə çox pis təsir etmiş oldu. Mənə Azərbaycanlı qızı göstərən partiya təşkilat katibi, ümumi vətən sayılan Sovet İttifaqında ümumi qanunların hökm sürdüyünü deyib, sonralar Azərbaycanlı məhbus qadını mənə göstərməklə milli qüruruma “işarə” vurmuş oldu. Bütün bu həqiqətlərə rəğmən, mən milli hisslərimdən dönmədim. Azərbaycanlı qızın yaşadığı otryadın rəisinə zəng edib, milli məhbus qadınımıza hörmətlə yanaşmasını xahiş etdim. Mənim üçün qəribəsi bu idi ki, həmin Azərbaycanlı məhbus qadın hər dəfə uzaqdan (bu məh-

bus xanım bir dəfə də olsun yaxından mənimlə qarşılaşmamışdı) mənimlə qarşılaşanda mini hala salmış donunun ətəyini aşağı salaraq utancaq vəziyyət alırdı. Məhbus Azərbaycanlı qızın bu hərəkəti milli adətimizə görə mənim milli hisslərimə hörmət olduğundan, az-çox qrajdanın naçalniklər arasında qürurlanırdım. Hər dəfə məhbus qadınlarla qarşılaşanda, məni fikir götürürdü ki, dünyaya göz açıb bu gözəl həyatı dərk etməyən insanlar, bu insanların ən zərifi olan qadınlar niyə özlərini cəza evlərində məhv edirlər? Bu suallar, niyələr o qədər çox olurdu ki, axırı belə nəticəyə gəlirdim :

-“həyat çox gözəldir, ancaq bu həyatı pis edən yenə də insanlardır!”

Bir müddətdən sonra zona hekayətini mənə nəql edən akula məhbus qadınla yenidən ünsiyyət qurub, məhbus qadınların həyat və cinayət tərzini əks etdirən tatular haqqında məlumat verməsini xahiş etdim. Tatuların məhbus həyatı keçirən insanların cinayət və zona həyatını əks etdirən simvolika olduğunu deyən hekayətçi bildirdi ki, tatular məhbus bədənlərinə, ən çox qadın məhbuslarda əl, qol, ayaqlarda olur. Qadın tatularında elə simvolika vardır ki, bədənlərə döyülsə də, qrajdanın naçalnik olduğunuzdan hörmət əlaməti olaraq, ancaq əl vurulan tatuların mənasını açıqlaya bilərəm. Bunun üçün mən gərək əlin rəsmi çəkərək oradakı həkk olunmuş tatuların mənasını sizə danışım. Belə də oldu. Sonrakı görüşümüzdə tatular həkk olunmuş əl rəsminə, bütün ta-

tu simvoliklərinin mənası açıqlandı. (bax: kitabın ön üzündəki rəsm) .

Əl rəsminə olan tatuların mənası:

-Əldə olan iqrəlni (oyun) kartda xaç, yaxud ox işarəsi olan xaç məhkumluğu bildirən simvoldur.

-Barmaqlarda olan hərflər isə döprdə həbs cəzası çəkənin klicəsidir.

-Barmaqda üzük üstündə insan kəlləsi və ona əlavə edilmiş umnojeniyaya (vurma) oxşar çarpaz xətlər varsa, deməli məhbus razboya (qarətçiliyə) görə həbs olunub.

-Barmaqda üzük üstündə tac şəklili və aşağı hissəsində “Ə”hərifi həkk olunubsa qrabəyə (qarətçiliyə) görə cəza çəkir.

-Üzük üstündə dairə və ortada tək nöqtə varsa, bu o deməkdir ki, məhbus ancaq özünə güvənə bilər. Belə məhbuslar döprdə kruqlıy sirotə, yəni dəyirmi yetim kimi cəzasını çəkir.

-Üzükdə yumurta forması və üstündə “A” hərifi həkk olunubsa demək bu məhbus qadın anarxistdir.

-Əlin çöl pəncə hissəsində pişik tatusu həkk olunubsa, bu oğruların simvoludur.

-Əlin düyməcik tərəfində kvadrat halında dörd nöqtə və ortasında bir nöqtə həkk olunubsa, mənası dörd vışka və mən deməkdir. Bu o deməkdir ki, bu tatunun sahibi məhkumluq həyatını keçiribdir.

-Həddindən artıq aqressiv və islah oluna bilməyən məhbus qadın əlinin biləklə qatlanan yaxın hissəsinə “MİR”sözünü həkk etdiribse, bu məhbus qadın etiraf

edir ki, onu həbsxana islah edə bilməz, yalnız güllələnmə islah edə bilər.

-Əlin çöl pəncə hissəsində qadın məhbuslar rəfiqələrinin adını da həkk etmiş olurlar. Bu ya kiryuxalığı (köhnə dostluğu) , yada sevgini bildirən simvoldur.

Hekayətinə bir az ara verən məhbus qadın bildirdi ki, bədənə döyülən simvolik tatular çoxdur və məsləhət bildiyim tatular haqqında danışmalı oldum. Akula məhbus qadın zona hekayətini mənə nəql edəndə, fikir verirdim ki, bu məhbus qadının daxili mənəviyyəti hələ tam pozulmayıb. Sevgi macərələrini mənə danışarkən üzrxahlıq etməsi, cinayət aləminin tişə dıışı, qayda-qanunlarına riayət etməsi mənim nəzərimdən qaçmamışdı. Akula ləqəbli bu məhbus qadının cinayətə yuvarlanmasının, illərlə məhkumluğunun mənasını anlamağa çalışırdım. Mənim zənnimcə dünyaya göz açan körpə pak doğulur, sonradan ailədə, yaxud cəmiyyətdə qarşılaşdığı qeyri-insani münasibətlər onların beyninə və ürəyinə təsir edərək düz yoldan büdrəmələrinə səbəb olurlar. Bu nöqtəyi nəzərdən pak həyatdan cinayətkarlığa gedən daşlı-kəsəkli yolun səbəbini bilmək istəyirdim. Bilirdim ki, çox da hamar olmayan bu həyat yolunu danışmaq onun üçün heç də asan olmayacaqdır. Bu məhbus qadın keçmiş, acınacaqlı həyat yolunu mənə hekayət etməyə başladı.

Akula məhbus qadın Antoninanın hekayəti.

İvanovo vilayətinin ucqar kəndlərinin birində dünyaya göz açmışam. Atamı demək olar ki, görməmişəm və təsəvvür edə bilmirəm ki, onun təsvirini necə verim. Qonşumuz Lida xalanın dediyinə görə, anam mənə hamilə olanda, atam mən başa düşdüyüm qədər, anamın sərxoş və əxlaqa sığmayan hərəkətlərindən bezib onu tərk edərək harasa gedibdi. Körpəliyim demək olar ki, yadımda qalmayıb. Çünki, sərxoşluqla məşğul olan anam heç vaxt mənə qayğı göstərməmiş və mən küncdə-bucaqda böyümüşəm. Yadıma gəlmir ki, anam məni qucağına alıb sevsin, yaxud ana nəvazişi ilə məni sevindirsin. Bir o yadımdadır ki, anam içkili olaraq yerdə uzanmış halda olanda mən ona yaxınlaşıb başını tumarlamaq istəyirdim. Anam isə gözünü açıb məni itələməklə özündən uzaqlaşdıranda, az-çox başa düşmüşdüm ki, anam nədənsə məni sevmir. Mənimlə həmyaşıd olan qonşu uşaqlarına həsədlə baxardım. Onları anaları qucaqlayar, bağrına basar, ataları onlara hədiyyələr alardı. Mənim isə nə qucaqlayanım, nə də hədiyyə verənim vardı. Özümü başa düşən gündən hiss etdim ki, anam içki xəstəsidir və əyyaşdır. Tanımadığım kişilər evimizdə peyda olmağa başlamışdı. Evdə içkilər içilər, içki aludəçisi olanlar dava-dalaşa qalxar və heç nə olmamış kimi çarpayıda xor-xor yatardılar. Hamı baxçaya gedər mən isə evdəki içki kompaniyalarının yaratdığı dava-dalaşdan qorxaraq, otağımızın küncündə qısılib qalardım. Kişilər olmayanda anama

yalvararaq içkidən uzaq olmağını istəyərdim, ancaq anam bunun müqabilində məni qamçılayar və üstəlik üzünü görmədiyim “atamı” da söyərdi. Bir qonşu müəlliməmizin köməyi ilə məktəbə getməli oldum. Nə çantam var idi, nə də kitab dəftərim. Mənim məktəbə getməyimin səbəbkarı olan müəllimənin oğlu Fedya mənimlə bir sinifdə oxuyurdu. Mən onun kitab-dəftələrini istifadə etməklə dərslərimə hazırlıqlı olurdum. Dərslərimə Fedya-gildə hazırlaşardım. Həm evlərində, həm də məktəbdə Fedya mənə bulka və şirniyyatlar verərdi. Evimizdən uzaqlaşib Fedya gildə dərs hazırlamağıma anam biganə baxardı. Düzünü desəm anamın sərxoşluqdan ayıq vaxtı da olmurdu ki, bir ana olaraq övladı ilə maraqlansın. Mən axşamlar evə yatmaq üçün gələndə, çarpayıda tanımadığım içkili kişiləri və anamı yatmış vəziyyətdə görərdim. Vur-tut bir qoşa yataqlı çarpayımız olduğundan mən balaca döşəkcə tapıb evin küncündə qıvrı olaraq yuxulayardım. Ən xoş günlərim sinif yoldaşım və qonşumuz Fedya ilə keçərdi. Yay vaxtları Fedya güllərdən çəlgəng düzəldər və mənim başıma qoyardı. Biz xoş günlər keçirərdik. Artıq orta məktəbin beşinci sinifini başa vurmuş və yay tətlinə çıxmışdıq. Fedya ailəsi ilə birlikdə yay tətlini digər vilayətdə ata nənəsi-gildə keçirməyə getmişdi. Mən gündüzlər sərsəri olaraq öz-özümə oynayır, bezəndə evimizə gələrdim. Hər dəfə evə gələndə anamın kişilərlə olan əyyaşlığını görüb həyəcan keçirərdim ki, indicə dava-dalaş başlayacaq. Belə də olurdu. Dava-dalaş, ikrahedici söyüşlər başlayırdı və anam üz-gözü qan için-

də halsız olaraq yerə sərilirdi. Mən anamı qucaqlayıb qeydinə qalmaq istəyəndə o mənə əxlaqsız söyüşlər deməkdən çəkinməzdi. Artıq mənim on üç yaşı var idi və mən bu təhqirlərə dözə bilmirdim. Dəhşətlisi isə bu idi ki, tanımadığım kişilər də məni təhqir etməyə başlamışdılar. Günlərin birində yenə yad kişilərlə içki kompaniyası quran anam, bu kişilər tərəfindən döyülüb təhqir ediləndə, mən həyətdən bir çubuq götürüb onları vuraraq evdən qovmaq istədim. Kişilərdən cavanı və yekəpəri məni yumaq kimi götürüb çarpayısı tullamış oldu. Mən döyüləcəyimi bilib anamdan kömək istəsəm də, ağzı-burnu qan içində olan anamdan səs çıxmadı. Həmin yekəpər üstümə cumub, paltarımı cırıb əynimdən çıxartmaq istəyəndə, mən özümü qorumaq üçün gücüm çatmadığı yekəpərin əlini dişləmiş oldum. Qəflətən üzümə vurulan yumruq, məni bihal etdi və mən bayılmış oldum. Özümə gələndə, paltarımı cırılmış və çarpayısını qanlı görüb qorxdum. Əlim-qolum, sifətim sağ-salamat idi. Yad kişilər evdən getmişdilər, anam isə çarpayıda uzanılı qalmışdı. Anama tərəf addım atanda, kopilkamda (qadın cinsi orqanı) ağrı hiss edib, anladım ki, yad kişilər mənə təcavüz ediblər. Hekayətin bu anında məhbus qadının göz yaşlarını görüb təsirləndim. Bu göz yaşları pak və bakirə olan bir kimsəsiz qız uşağının alçaq sərxoş əyyaşlar tərəfindən təhqir və təcavüz olunmasının səmimiyyətinə doğan acı göz yaşları idi. Antonina cinayətkar aləmdə akula kimi tanınsada, onun axan göz yaşları daxili mənəviyyətin paklığının göstəricisi deyildimi?!Yaylığı ilə göz yaşlarını

silib, dərindən bir ah çəkən hekayətçim, hekayətinə davam etməyə başladı. Yad kişiler yenə də heç nə olmamış kimi gəlməyə başladılar. Mən kişiler tərəfindən təcavüz olunmağımı heç kimə bildirmədən onlardan qisas alacağım günü gözləyirdim. Bu sərxoş kişilerdən biri behbuda (xəncər) oxşar sakson (bıçaq) gəzdirirdi. Beləcə günlərin birində içki kompaniyasına gələn kişiler mənə qarşı əxlaqsız ifadə işlətməş oldular. Mən fikir vermədən onları izləyirdim. Birdən saksonu (bıçağı) kənara qoyaraq, artıq içkidən hallanmış kişilerdən biri məni barmağı ilə çarpayıya çağıraraq dedi:

-gəl yanıma qorxma, gəl! Keçən ləzzətimizi bir də yaşayaq, gəl! Mən artıq heç nədən qorxmurdum, mənə olan olmuşdu. Gizlincə saksonu (bıçağı) götürüb, mənə təcavüz etmiş padlanın (pis adamın) boğazını pırnut (kəsmək mənasında) etdim. Boğazdan axan qanın çoxluğunu görüb, saksonu ataraq evdən qaçdım. Kəndə bazlan (hay-küy) düşdü. Bir neçə vaxt keçməmiş kvartalınıy (sahə milis müvəkkili) və bobiklər (sırası milislər) məni tutaraq, evimizə gətirib hər tərəfi şmon (axtarış) etdikdən sonra maddi sübut olaraq saksonu tapıb, məni çerniy voronaya (milis maşını nəzərdə tutulur) mindirərək kontor-kaya (daxili işlər orqanı idarəsi) aparmış oldular. Uqolovka (cinayət axtarış orqanı) əməkdaşları istintaq aparıb, cinayət işimi məhkəməyə verdilər. Zubotika obvinilovkasına (ittihamnaməsinə) əsasən Mitropolit (məhkəmə sədri) məni beş il müddətinə azadlıqdan zemlyanut (məhrum etmək mənasında) etmiş oldu. Mən yeniyetmə

həbsxanasına göndərilmişdim. Bura əsil şpana (azyaşlı cinayətkar) yığıncağı idi. Biz bu həbsxanada məktəbdə dərs oxumaqla bərabər, sənət də öyrənirdik. Qayda-qanunları pozan şpana uşaqlar cərimə olunurdular. Yeni-yetmə olan bütün qızlar, demək olar ki, ağıla gəlməyən uşaq hərəkətləri edirdilər ki, mən belə hərəkətlərə çalışırdım ki, yol verməyim. Tikiş sənətini öyrənməklə bərabər, as-çox dərsliklərlə də maraqlanırdım. Hər dəfə dərsliklərə baxanda dostum Fedyanı xatırlayırdım. Fikirləşirdim ki, görəsən Fedya hadisəni biləndən sonra məni yad edəcəkmi?!Hamının yanına yaxınları gələrdi. Mən bilirdim ki, anam yanıma yəqin ki gəlməz, ancaq ürəyimin bir küncündə olan ümidgahım mənə diktə edirdi ki, Fedya məni unutmayıb və nə vaxtsa yanıma görüşə gələcək. Elə bu ümidlə də, qanunlara riayət edir, işimdə əsil mayatnik (əməksevər) olurdum. On səkkiz yaşım tamam olub, on doqquz yaşım təzə qədəm qoymuşdum ki, otkinutsya (həbsxanadan azad olmaq mənasında) olundum. Kimsəsiz, təkbəşinə bütün həbsxana dəhşətlərini görərək bərkiymiş yeni-yetmə bir insan idim. Həbsxanadan bayıra, azadlığa çıxandan sonra məni fikir götürdü ki, yaşamaq üçün hara getməli olacam. Evimiz, anam yadıma düşəndə həyacanlanırdım. Yenə həmənkə ab-hava hökm sürsə nə edəcəm?!Baş alıb başqa bir şəhərə gedərək yaşamaq arzusu da yox deyildi. Həbsxanada olarkən müəyyən qədər pul qazanmışdım. Ancaq, nədənsə anamı görmək hissi məni rahat buraxmırdı. Həbsxanada olarkən, ana müqəddəsliyi haqqında az eşitməmişdim. Bir də ki, uşaqlıq

dostum Fedyanı görmək üçün daxili bir ehtiyac duyurdum. Hər dəfə Fedyanı göz önümə gətirəndə, onun böyüyərək necə bir cavan olduğunu təsəvvür edirdim və bu daxili ehtiyac məni evimizə getməyə ruhlandırırdı. Birdən hekayətini danışan məhbus qadının hönkürtü ilə ağlayaraq dedi:

-kaş mən kəndə anamın, dostum Fedyanın yanına getməyəydim!Düzü özümü saxlaya bilmədim. Otağında olan qrafinkadan su süzüb, onun qovrulan qəlbini ovutmaq üçün, suyu təqdim etmiş oldum. Diskinən kimi olan məhbus qadın:

-qrajdanin naçalnik siz nə edirsiniz?!Mən məhbus qadın siz isə, qrajdanin naçalnik! Sizin bu humanist hərəkətiniz, həbsxana qanunlarına görə mənim tərəfimdən qəbul edilməzdir. Bu acınacaqlı hekayətdən boğazım kildidlənmişdi deyən, başımın işarəsi ilə ciddi olaraq suyu içməyini tələb etdim. Məhbus qadın mənim ciddi tələbi-mə tabe olub, təşəkkür edərək soyuq suyu bir nəfəsə başına çəkmiş oldu. Suyu içəndən sonra məni diqqətlə süzən məhbus qadın bir anlıq sükutdan sonra başını bulayaraq, gülümsənmiş halda hekayətinə davam etməyinə aram verib dedi:

-Qrajdanin naçalnik sizin koloniyaya gəlişinizin ilk aylarında dayanmadan iki rublu zemlyanut etdiyiniz vaxtlarda məhkumlar sizin baltoçkadan (bazar mənasında) gəldiyinizi və Qafqazlılara məxsus sərtliyinizi bəyənmirdilər. Məhbuslar sizi iki rubl cərimənin zloyu (zalımı) kimi qəbul edirdilər. Sonralar siz partiya məktəbində

oxuduğunuz vaxtlar nədənsə iki rubl cəriməsinə ara vermiş oldunuz. Məhbuslarda fikir dəyişikliyi yaranmağa başladı, hətta istehsalat sexinin divar qəzetində sizə dostluq jarşı olan şeirdə həsr etdilər. İndi sizin mənə qarşı etdiyiniz humanist hərəkət, məhbus da olsam bir insan kimi ürəyimdə sizə qarşı olduqca müsbət aura yaradıb. Cavan məhbus qadına təşəkkür edib, sözünü yarımçıq kəsərək bildirdim ki, hər bir cinayətin sonu cəza olduğu kimi, eynilə qanunu pozanların da cərimə ilə cəzalanması var. Mənimlə razılaşılan məhkum qadın;-mən indi sizi daha yaxşı başa düşməyə başlamışam. İndi mən daha yaxşı anlayıram ki, sizə qarşı pis niyyətdə olan idmançı avtoritet qadının və onun təhriki ilə sizə puşka (kustar tapança) ilə atılan siqanskaya iqlaya (uzun biz mənasında) görə, onlara qarşı amansız olub akvariuma (müvəqqəti izolyator) , sonra isə kandetə (karserə) göndərmisiniz. Məhbus qadının məni az-çox başa düşməsi, xarakterimi anlaması mənim üçün xoş olsa da, tələb etdim ki, mənim üçün maraqlısı onun hekayətini dinləməkdir. Karıxmış olan məhkum qadın hekayətinin harasında qaldığını unutduğunu deyəndə, bildirdim ki, həbsxanadan azad olub ananızın yanına getmək istəyirdiniz. Hə, yadıma düşdü, -deyə məhbus qadın hekayətini danışmağa başladı. Kəndimizə anamın yanına getmiş oldum, ancaq düşündüyüm kimi yaxşı olmadı. Anam heç dəyişilməmişdi, yenə də əyyaş yaşayışını davam etdirirdi. Məni görəndə heç sevinmədi və hətta, evə də buraxmaq istəmədi. Mən uzun ayrılıqdan sonra anama aldığım pal-paltarı və həbsxanada qa-

zandığım pulları göstərəndə, anamın sönük gözləri sanki işıqlandı. Məndən mağazaya gedib vodyara (araq) almağımı tələb edərək evə buraxmış oldu. Mən evimizin yaxınlığındakı dükanə gedib vodyara alıb, dükandan çıxarkən uşaqlıq dostum, boylu-buxunlu olmuş və sifət etibarlı ilə dəyişilməmiş Fedyanı gördüm. Özünü unutmuşlar kimi, onun üstünə atılıb qucaqlamaq istəyirdim ki, Fedya öz qüvvətli əlləri ilə məni kənara itələyib, təhqir edərək, ona bir daha yaxınlaşmamağımı tələb edib uzaqlaşdı. Çox pis vəziyyətə düşmüşdüm, mənim ülvə dostluq münasibəti bəslədiyim Fedya arzularımı puç etmişdi. Geriyə dukana girib ikinci bir vodyara da almış oldum. Anamla bərabər vodyara içib, göz yaşlarımı axıdırdım. O gecə mənim yuxum ərsə çəkilməmiş oldu. Elə hey düşünsürdüm, anam əyyaş və məni balası kimi sevmir, son ümidim olan Fedya isə məni təhqir etmişdi. Daxilimdə suallar yaranırdı. Bəs, mən nə üçün və kimin üçün yaşamalı idim?! Sonralar bədbin həyat məni sıxmağa başladı. Anamın işi-peşəsi məndən vodyara almağımı tələb etmək idi. Beləcə anamla qurduğum içki əyləncəsi zamanı gözləmədiyim halda döşək altından çıxardığı saksonu üzümə çəkib, sifətimi pırnut etdi. Heç bilmirəm necə oldusa, saksonu maxanyamın (anamın) əlindən alıb, onun boğazına soxdum. Maxanyamın boğazından fışqıran yuşka (qan) paltarımı al-qana boyamış oldu. Bütün qonşular haray çəkib, həbsxanadan gəlmiş Tonyanın anasını öldürdüyünü qışqıaraq deməyə başladılar. Mən özümü itirmişdim. Mən doğrudanmı əyyaş ana qatiliyəm?! Heç bir ay deyildi ki, yeni-

yetmə həbsxanasından azad olmuşdum. Yenə mentlər gəlib, çerniy varonaya (milis maşını mənasında) mindirib apardılar. Zubotika mənə qarşı cəmiyyət üçün təhlükəli cinayətkar obvinilovkası (itthamnamə nəzərdə tutulur) irəli sürərək, təzəlikdə məhkumluq həyatı keçirdiyimi də nəzərə almaqla on səkkiz il həbs cəzası tələb etdi. Mitropolit (məhkəmə sədri) bir il güzəşt edərək məhkumluğumu ciddi rejimli koloniyada keçirməklə on yeddi il həbs cəzası qərarını verdi. Mən on yeddi ilin beş ilini ciddi rejimli koloniyada keçirmiş oldum. Ciddi rejimli koloniya olduqca sərtliyi ilə seçilirdi. Burada qanunu pozduğun təqdirdə, ağır xəstəlik tapmaq, şikəst olmaq hətta, ölmək belə mümkün idi. Mən yeniyetmə həbsxanasında beş il cəza çəkdiyimdən və eyni zamanda mokuşnik (qatil) olduğumdan, az-çox həbsxana oyunlarından xəbərdar idim. Buraya gəlmiş cəza çəkənlər belə danışdırlar ki, bu sərt rejimdən qurtulmaq üçün, necə olursa-olsun qanunlara riayət edib, mayatnik (əməksevər) olmaqla cəzanı yüngülləşdirib, ümumi rejimli koloniyaya etab olunmaq olar. Mən çox cavan olsam da, daha təcrübəli olan məhkumlar məni yoldan çıxartmağa çalışsalar da və hətta dəfələrlə döyülsəm də sözümdə qəti olub beş il sərt rejimi yola verərək, indiki ümumi rejimli həbsxanaya etab olunmağıma nail oldum. Əlbəttə, mənə hörmətlə yanaşan qrajdanın naçalniklərin köməyi ilə. Artıq dörd ildir ki, mən bu koloniyada cəzamı çəkirəm. Mən beş il sərt rejimli həbsxana gördüyümdən və mokuşnik (qatil) kimi zonada tanındığımdan, həmdə ciddi xarakter

sahibi olduğumdan məhbuslar məni avtoritet kimi qəbul ediblər. Mənim əmrimi yerinə yetirənlər və qulluq edənlər mənimlə münasibətdə ehtiyatlı davranırlar. Hələ otkinutsya (həbsxanadan azad olunmaq) üçün səkkiz il məhkumluq keçirməliyəm. Çalışacam ki, məhbusluq keçirəcəyim bu səkkiz ildə, əlini başına aparıb göstərirmiş kimi dedim: - bu kotyol (baş) salamat olsun. Həyatımı həmişəlik həbsxanalarda keçirmək istəməzdim. Hələ mənim iyirmi yeddi yaşı var. Səkkiz ilimi salamat başa vursam, otuz beş yaşı olacaq. Ürəyimdə yeni arzularım var. İstəyirəm başqa qadınlar kimi, mənim də ailəm olsun. Əslində mən mokuşnik deyiləm, məni mokuşnik edən əyyaş maxanyam idi. Maxanyam öz pozğun və əyyaş həyatı ilə özünün ölümünə və mənim uşaqlıq, cavan həyatımın korlanmasına səbəb oldu.

Məhbus qadının hekayətini dinlədikcə hiss edirdim ki, həbsxanaya düşən insanların günahkarları kortəbii həyat tərzini keçirən insanlardır və bu insanları kor edən Sovet koloniya dövlətinin formalaşdırdığı cəmiyyətdir. Hekayətini danışan qadın məhbus “qatilin” sifətini əcəyib şəkildə salan dərin kəsintiyə nəzər yetirdikdə, onun “qatıl” kimi cəza çəkməsinin səbəbini araşdırmaq elə də çətin deyildi. Adətən yaşadığımız sovet cəmiyyətində prokuror-məhkəmə sistemi primitiv və əssasız ittihamlar ilə sürürdülər. Elə götürək bu məhbus qadının cəzalandırılmasını. Cinayət baş verib, nədən baş verib, kimlərdir səbəbkarlar? Maraqlı deyil! İstintaqçılar gəldilər, maddi sübut olaraq bıçağı götürdülər, yenə məcburiyyətdən ya-

ranmış ilk məhkumluğunu əsas götürüb, guya islah olunmadığını nəzərə alaraq on yeddi il həbs cəzası verdilər. Bəs sual olunur, əyyaş ana, onun əyyaş “dostları”, pak və məsum bir qızın həyatının korlanmasının səbəbkarları kimi təhqiqat olundumu? Əsla, yox! Mən əvvəlki kitabımda da qeyd etmişəm. Biz elə bir kolonial Sovet cəmiyyətində yaşayırdıq ki, bu cəmiyyətin atılmışları olan bu məhbusları heç bir koloniya, istər islah-əmək, istər ciddi rejimli olsun, tərbiyə edə bilməz! Əksinə az-çox təcürübəmə əsaslanaraq deyə bilərəm ki, həbsxana elə bir yerdir ki, ora düşən adam həbsxananın daxili cinayətkar qaydalarına uyğunlaşırlar. “Azad cəmiyyətin” sonuncu sortuna çevrilən və adaptasiya oluna bilməyən bu keçmiş məhkumlar, son nəticədə azadlıqlarını zonada görüb, yenidən cinayət törədib həbsə gedərək, məhbus qadının dediyi kimi kiryuxaları (köhnə dostları) ilə həbs həyatını keçirmiş olurlar. “Azad cəmiyyətin” unudulmuşları və atılmışları koloniyada kiryuxalar arasında olduqda, özlərini bu məhbus cəmiyyətin daimi sakini kimi hesab edirlər. Mənə hekayətini danışan məhbus qadının həyatı, “azad cəmiyyətin” yaratmış olduğu əzablı yaşayış olsa da, o yenə də gözəl xəyallarla yaşayaraq özü deməli, ot-kinutsya olunduqdan sonra ailə qurmaq, xoşbəxt yaşamaq eşqi ilə yaşayır. Ancaq, mən bilmirəm ki, “azad cəmiyyət” məhkumluk həyatı keçirmiş, əlləri kriminal tatu simvollarla bəzənmiş, sifətindəki çapıqla təhlükəli cinayətkar imici almış bu məhbus qadını qəbul edəcəkmiz?! Həbsxana həyatını keçirən, mənəviyyatının puç olunma-

dığı və duyğulu arzularla yaşayan bu məhbus qadının arzularının reallaşması mümkün olacaqmı?!Öz-özümə verdiyim bu suallardan çox təsirlənmişdim. Elə bu təsirlənməyin nəticəsi idi ki, seyfimdə özümün istifadə etdiyim bir paçka çayı, rejim qaydalarını pozaraq məhbus qadına təqdim etdim. Məhbus qadın çayı görcək şaşırdı:

-Qrajdanin naçalnik, siz nə edirsiniz? Məgər bilmirsiniz ki, çay zonada biz məhbuslar üçün qadağan olunmuş predmet hesab olunur?!Qətiyyən olmaz! Mən çayı sizdən götürə bilmərəm! İkinci də ki, mən çefirit (dəmlənmiş tünd çay, hansı ki, insanı cuşə gətirir) etməyi sevmirəm və aludəçisi də deyiləm. Üzümdə təbəssüm yara-daraq bildirdim ki, mən çayı sizə çefirit etmək üçün vermirəm və çayın qadağan olunmuş predmet olduğunu da çox gözəl bilirəm. Sadəcə bu hərəkətim bir Qafqazlı olaraq içimdən gəlir. Mən bu çayı sizə hədiyyə edərkən, sizin məhbusluğunuzu yox, daxilinizdəki hələ sönməmiş insanlığınızı, xoşbəxt olmaq arzularınızı nəzərə alıb belə hərəkət edirəm. Əlbəttə ki, bu həbsxanada siz cəza çəkən məhbussunuz, mən isə sizin dediyiniz kimi qrajdanin naçalnik. Bütün gələcək münasibətlərimiz də, bu əsasda qurulmuş olacaqdır. Məhbus qadın çayı məndən alıb, məni diqqətlə süzdükdən sonra təşəkkür edərək dedi:

-Bütün məhkumluğum dövründə mən sizin kimi, mötəbər, alicənab yəni bizim cinayətkar jarqonu ilə desək, tuz (mötəbər) qrajdanin naçalnik görməmişəm. Onu da deyim ki, əksər məhbus qadınlar bu fikirdədirlər. Əlbəttə mən məhbus qadına yumşaqcasına etiraz edib

bildirdim ki, qəsəbəmizdə yaşayıb koloniyada işləyən bütün qrajdanin naçalniklər çox mötəbər və yaxşı adamlardır. İkinci də, əgər məhbus qadınların əksəriyyəti doğurdan da, məni mötəbər insan hesab edirlərsə, həbsxanada yüksək voltlu cərəyandan həyatını itirən məhbusa görə mənimlə koloniya rəisi arasında gərginlik yaşanarkən, otağımdakı seyfi sındırıb içərisindəki sənədləri yox edənlər sizin məhbus həmkarlarınız deyildimi? Bu suallarından duruxan və həyacanlanan məhbus qadın indiyə qədər bilmədiyim bəzi sirləri mənə açmış oldu. Qrajdanin naçalnik bu hadisə baş verəndə, bir neçə avtoritet məhbus qadınların tələbi ilə, lapa qusinaya (seyfi yarmaq üçün xüsusi alət) ilə məşğul olan bütün məhbusları bir yerə yığıb, şmonka (axtarış) edərək, hansı dundukun (axmağın) bu işdə əli olduğunu müəyyən etdikdən sonra, onunla hesablaşdıq. O bizə maysı raskazivat (yalan danışmaq) istəsə də, onu doxodyaqa (əldən düşmüş) vəziyyətə saldıqdan sonra, boynuna aldı ki, seyfi yarmağı ondan koloniyadakı kum (həbsxananın əməliyyat əməkdaşı) tələb etmişdir. Biz onun rubilnikini (burnunu) əzmış olduq. Sadəcə, siz qrajdanin naçalnik, məhbuslar içərisində olan cinayət qanunlarından xəbərdar deyilsiniz və bizdə açıqlamağı qəbul etmirik. Biz sadəcə ətrafımızda olan insanlara münasibətimizdən asılı olmayaraq, cinayətkar qanunumuza uyğun hərəkətlər edirik. Koloniyamızda işləyən Mariya İvanovnanın mənə demiş olduğu iki fikri xatırlamalı oldum. Birinci, Antonina məhbus qadının hekayətini öyrənmək üçün mənimlə onu tanış

edərkən dediyi, -bu məhbus qadın olduqca nabaşmaçen-niy fraerdir, yəni cinayətkarların “qanunlarını” yaxşı bi-lən adamdır. İkinci isə, şəhərdən gündəlik koloniyaya iş-ləməyə gələn əməliyyat işçisini , yəni Baranovu mənə göstərərək padla (pis adam) kimi qələmə verməsi idi. Deməli, məhbus qadın həqiqəti danışdı və mən özüm də Baranovdan şübhələnmişdim. Ancaq, əlimdə heç bir əsas olmadığından onu tənqid edə bilməzdim. Ən əsası, mən eşitdiklərimi danışmağı sevən adam deyildim. Çün-ki, eşitmə hələ görmək deyil. Artıq, başa düşdüm ki, doğrudan da məhbus qadın Antonina zonada baş verən cinayət olaylarını çox yaxşı bilir və ona inanmamaq mümkün deyil. Bu məlumata görə, məhbus qadına təşək-kür edib son anda həbsxana lətifələrindən heç olmasa bi-rini söyləməsini xahiş etdim. Bir anlıq sükuta dalan məh-bus qadın lətifəsini söyləmiş oldu.

Məhkəmədə Mitropolit (məhkəməsədri) mütəhhi-mə deyir:

- Siz istəyirmisinizmi ədalətli və təmiz yaşayasınız?

- Mütəhhim:

Ay allah, hardan? Siz həmşə məni həbs edirsiniz!

Ayrılkən məhbus qadının mənə ata deyərək, gülümsə-məsi məni nəinki heyrləndirdi, hətta daxili həyəcanıma səbəb oldu. Məhbus qadın mənim doğma dilimdə mənə ata demişdi. Geri çağırıb soruşdum ki, sən Azərbaycan dilini hardan bilirsən?! Məhbus qadın karıxdı və başının hərəkəti ilə Azərbaycan dilini bilmədiyinə işarə edib, çi-yinlərini yuxarı qaldırmaqla etdiyi hərəkəti bir növ təs-

diqləmiş oldu. Mən onu başa saldım ki, ata Azərbaycan dilində kişi valideyinə deyilir. Məhbus gülməkdən güclə özünü saxlayıb məni başa saldı ki, cinayətkar jarqonunda ata-sağ ol, xudahafis deməkdir. Yenə ayrılanda bir daha ata-xudahafis deyən məhbus qadın mənə təşəkkür edib bildirdi ki, heç olmasa mən üzünü görmədiyim valideyiminə demədiyim və sizə dediyim müqəddəs “Ata” sözünün Azərbaycan dilində mənasını bilmiş oldum. Koloniyada işlədiyim illərdən on illiklər keçib və mən məhbus qadın Antoninanın həyat hekayətini unutmamışam. Ancaq bir insan olaraq həmişə narahatam ki, görəsən böyük arzularla yaşayan bu məhbus qadın, həbsxanadan azad olunduqdan sonra arzularına çatıbmi?!Yoxsa. . .

Altmış səkkiz yaşlı ştrunya (qoca qarı) məhbus qadının hekayəti.

Mən, ştrunya (qoca qarı) məhbus qadın artırq iyirmi iki ilə yaxındır ki, müxtəlif vaxtlarda həbs olunaraq cəza çəkirəm. Əslində mən heç də cəza çəkmirəm, demək olar ki, dopr (həbsxana) sakini olaraq yaşayıram. Təcübləndim!Necə yəni, zona sakini olaraq yaşayıram?

-Anlamadım!Məgər siz yaşlı qadın oğurluqlar üstündə mühakimə olunub cəza çəkmirsinizmi?!

Qrajdanin naçalnik, əsəbləşməyin mən ştrunya olsam da, nə dediyimi çox yaxşı bilirəm. Mən bilərəkdən qoroduşnik (dükan oğrusu) yolunu seçib həbsxanaya

düşməyi arzu etmişəm. Dözmədim, ay yaşlı qoca məhbus, siz heç yaşınızdan, ağ saçınızdan utanmırırsınızmı?! Sizin taylarınız nəvə-nəticə oynadır, siz isə oğurluq etməklə cəza çəkilən həbsxananı yaşamaq yeri kimi qiymətləndirirsiniz?Qrajdanin naçalnik narahat olmayın, mənim övladım və üstəlik nəvəm də var, ancaq mən nə nankor qızıma əyilməmişəm, nə də nəvəmin üzünü görmüşəm. Bu yaşlı məhbus qadın mənim üçün müəmmaya çevrilmişdi. Mənim bəlkə də milli mentalitetim, yaşlı nəslə olan qayğılı münasibətim, bu sirli qoça məhbusu, onun müəmmalı danışığını anlamağa imkan vermirdi. Elə bu nöqteyi-nəzərdən qoca məhbusdan xahiş etdim ki, məni intizarda saxlamayıb hekayətini danışmış olsun.

Cavanlıqda mən gözəl-göyçək bir dryuçka (qız) idim. Texnikumu bitirib kitabxanaçılıq peşəsinə yiyələndikdən sonra, yaşadığım qəsəbədə kitabxanaçı olaraq işləməyə başladım. Kitab üzünü görməyən cavan oğlanlar, məni seyr etmək üçün kitab oxumaq adı ilə kitabxanaya gəlib saatlarla gözlərini mənə zilləyərək, gizlində mənə eşq elan edərdilər. Hətta, mənimlə evlənmək istəyənlər anama-atama xidmət göstərərək mənim heç olmasa valideyinlərim tərəfindən razılığımı almağa çalışdılar. Mən bu cavanların heç birisini bəyənməzdim. Özüm öz gözəlliyimə elə məftun idim ki, onları özümə yaraşdırmayıb sevgilərini rədd edərdim. İş elə gətirdi ki, mən bir kras-yuk (yaraşıqlı) hərbiçiyə rast gəlib ona ərə getmiş oldum. Bizim bu izdivacdən bir qızımız dünyaya gəldi. Çox mehriban və ürəkdolusu yaşayırdıq. Bir neçə il keçməmiş

hərbiçi ərimin iş yerini dəyişdirib, Kamçatka vilayətinə hərbi hissəyə işləməyə göndərdilər. Çox şaxtalı və soyuq bir vilayətə gəlmişdik. Ən pisi o idi ki, şəhərdən çox aralı, sakit okeana yaxın bir yerdə yerləşən hərbi hissənin heç uşaq baxçası belə yox idi. Hərbi hissədə ancaq, ərzaq mağazası fəaliyyətdə olurdu ki, orada da vaxtı keçmiş konservlərdən başqa heç nə olmazdı. Əsasən quraqlıq olanda Kamçatka şəhərinə hərbi hissə avtobuzu ilə gedər və ərzaqla bərabər, əyin-baş paltarları alardıq. Qış sərt olduğundan hərbiçilərə gündəlik vodyara (araq) verərdilər ki, canları isti olsun. Ərim demək olar ki, ickiyə qurşanmış oldu. Əvvəllər dilini ickiyə belə vurmazdı. İş o dərəcəyə çatdı ki, ərim buxalo (sərxoş) olub, evdə yaxud, dostları əzvində yatıb qalaraq hərbi işinə getməzdi. Çox çəkmədi ki, içki xəstəsi olan ərimi hərbi hissədən, statiya ilə qovmuş oldular. Yaşadığımız ev hərbi hissənin balansında olduğundan bizə evi boşaltmağı tələb etdilər. Bəzi yaxşı insanların köməyi ilə, Kamçatka şəhərinə gəlib bir təhər kirayə tapa bildik. Mən bir iş tapıb uşağı da baxçaya düzəltməli oldum. Ərim işləmədiyindən ev kirayəsini güclə ödəyib bir təhər yaşayırdıq. O statiya ilə hərbdən qovulduğundan, onu heç yerdə işə qəbul etmirdilər. Hətta, gecə qarovulçusu işinə belə yaxın buraxmırdılar. Bir neçə aydan sonra ərim yoxa çıxmış oldu. Axtarış elan edib, aylarla gözlədim ki, bəlkə nə vaxtsa gələr. İnanmırdım ki, onu sevən qızını atıb getmiş olar. İşlədiyim yerdə növbəyə dayanıb mənzil almaq üçün illər gözləməliydim. Odur ki, beş-on manat geri atıb, valideyinlərimin

yaşadığı və mənim doğulduğum qəsəbəyə getmək fikirinə düşdüm. Mən valideynlərimin yeganə övladı idim. Valideynlərimin uzun müddət uşağı olmamış və bir neçə illərdən sonra mən dünyaya gəlmişdim. Valideynlərim mənim əsil pərvanəm idilər. Qəsəbə oğlanları mənə elçi düşəndə və mən onları bəyənməyəndə valideynlərim çox pərişan olurdular. Hərbçiyə ərə getməyimi bilən atam, mənim bu izdivacıma qarşı çıxaraq deyərdi ki, hərbiçilərin ev-eşiyi olmur. Orda-burda, hərbi hissələrdə gün keçirmək yaşamaq deyil. Yaşlaşanda ev, yaxşı təqaüd verirlər, bu da ki, ya qismət. Atam və anam çox yalvardılar, mən onların yalvarışlarına əhəmiyyət verməyib, krasnyuk hərbiçini seçmiş oldum, axırı da ki, belə. Qəsəbəmizə, valideynlərimin yanına qayıdanda, atam artıq vəfat etmişdi. Anam isə xəstə olaraq cərpayılıq olmuşdu. Yaxşı ki, qonşularımız ona xidmət göstərüb heç olmasa dərmanlarını alırlarmış. Anam mənim gəlişimə çox sevinəsə də, çox sürmədi ki, vəfat etmiş oldu. Valideynlərimdən mənə qalmış evi səliqə-səhmana salıb, əvvəlki işlədiyim kitabxanada yenidən işə düzəlməli oldum. Qızım məktəbə gedib, məktəbini başa vurduqdan sonra ali təhsil almış oldu. Bu müddət ərzində, hər dəfə gözlərim yolda olurdu ki, nə vaxtsa yoxa çıxmış hərbiçi ərim, heç olmasa qızı xatirinə qapımızı açmış olacaq. Heyhat belə olmadı. Qızım beş-altı yaşında olanda, hərbiçi ərim içkiyə qurşandığı üçün onu məzzəmmət edərdim və mənim bu məzzəmmətlərim qızımın həmişəlik beynində yurd saldığından elə bilərdi ki, sevimli hərbiçi ərimi bilərəkdən ev-

dən uzaqlaşdırmışam. Qızım böyüyəndən sonra, mənim ərimə olan keçmiş məzəmmətlərimi üzümə vuraraq, onun yoxa çıxmasında məni suçlandırırdı. Mən isə, qızımın qəlbinə dəyməmək üçün, ərimə olan məhəbbət əzabını içimdə çəkərək, susmağa üstünlük verirdim. Günlərin birində, rayon mərkəzində mühasib işləyən qızım mənə heç nə bildirmədən komsomolski toy edib ərə getdiyini və ərinin bundan belə bizdə yaşayacağını demiş oldu. Qızımın mənə bildirmədən etdiyi evlənmə hərəkəti məni daxilən qırsa da, mən onun bu izdivacına sevindi-yimi deyib, təzə kürəkənimi mehribanlıqla qəbul etdim. Evimiz bir neçə otaqdan ibarət olduğundan qızım və kürəkənim öz ailə mehribançılıqlarında olduğundan, mən onların daxili işlərinə qarışmırdım. Fikirləşirdim ki, əgər onlar xoşbəxtdilərsə elə bu mənə bəs edər. Nəvəm dünyaya gəlmiş oldu, üzünü mənə göstərməsələr də, onun səsinə eşidib, allahıma şükrələr edirdim. Bir gün qızım mənim yanıma gəlib bildirdi ki, evi satıb rayon mərkəzinə köçmək lazımdır. Qızımın könlü xoş olsun deyə, razılaşdım. Evi kürəkənim satıb, rayon mərkəzində öz adına yeni mənzil almış oldu. Günlərin birində kvartalını (sahə müvəkkili) gəlib pasport qeydiyyatı olmadan yaşadığıma görə mənə ciddi xəbərdarlıq edib, bildirdi ki, əgər qeydiyyata düşməsəniz həbs olunacaqsınız. Mən bu barədə qızıma və kürəkənimə bildirsəm də, elə bir tərpəniş etmədilər. Bir neçə dəfə kvartalını ilə kürəkənimin birgə görüb düşündüm ki, yəqin mənim pasport qeydiyyatına alınmağım barədə danışığ edirlər. Bir müddətdən sonra

kvartalniy və digər tanımadığım bir mentin (milisin) araşdırması ilə, mən məhkəməyə cəlb olundum. Məhkəmənin höhmü ilə, mənə üç ay həbs cəzası vermiş oldular. Məhkəmə vaxtı nə qızım, nə də kürəkənim məni yad etmədilər. Həbsxanaya düşdüyüm üç ay müddətində, qızım həbsxanaya belə görüşə gəlmədi. Üç aydan sonra otkinutsya (həbsxanadan azad olmaq) olunduqdan sonra, qızımın yanına qayıtmağa qərarlı oldum. Fikirləşirdim ki, bəlkə qızımın bir dərdi var, ona görə məni yad edə bilməyib. Ancaq, mən ana olaraq, ana hissi ilə yaşadığımdan, yanılmışdım. Məni nə qızım, nə də kürəkənim qəbul etməyib, qapını üzümə bağlamış oldular. Yay vaxtları günlərimi parklarda, soyuq vaxtlarda isə vağzalarda keçirməli olurdum. Elə ki, şaxtalar başladı, daha vağzalarda yaşamaq mümkünsüz olurdu. Demək olar ki, artıq papraşaykaya (səfil mənasında) çevrilmişdim. Üç ay cəza çəkdiyim həbsxanada belə, mən bu cür vəziyyətə düşməmişdim. Həbsxana həyatını xatırladıqca düşüncələrə dalırdım. Yatmağa yerin, gündə üç dəfə yeməyini verirlər, əlavə də kitabxanada istədiyin kitabları mütaliə etmək imkanın olur. Əsas odur ki, rejim qaydalarını pozmayasan. Qızımın yanına getməyim, bildiyim qədər mümkün deyildi. Hər dəfə gəlib evin yanında gizlənərək, qızımı görmək ümidi ilə yaşasam da, bir dəfə təsadüfən qarşıma çıxan qızıma qucaq açıb onu bağrıma basmaq istəyi ürəyimdə qalmış oldu. Qızım məni itələyərək, arxasına belə baxmadan uzaqlaşdı. Yenə də fikirləşirdim ki, yəqin qızım mənim papraşayka halımı bəyənməyib və

mənə biganə yanaşıb. Çox götür-qoy etdikdən sonra qoroduşnik (dükan oğrusu) olmağı qərarladım. Yaxınlıqdakı tupik (mağaza) oğruluq üçün şərait yaradırdı. Tupikə daxil olub, əlimə keçən ərzaqları paltarım altına yığmağa başladım. Elə tupikdən çıxıb, xelyat (qaçmaq) istəyirdim ki, mentlər məni tutmuş oldular. Mən tupikdən götürdülklərimi geri qaytarsam da, xeyri olmadı. Mentlər məni kontorkaya (daxili işlər idarəsinə tabe olan orqan) aparıb istintaq təcridxanasına, yəni SİZO-ya salmış oldular. Bir müddət sonra mənim zadok (keçmiş məhkumluq) olmağımı da öyrəndilər. Məhkəmədə mitropolitin qərarı ilə bir il altı ay həbs cəzası almış oldum. Yenidən məni indiki cəza çəkdiyim dopra etab etmiş oldular. Bu minvalla mən, hər dəfə həbsxanadan otkinutsya olunduqdan sonra, “azadlığa” çıxıb, vağzallarda, parklarda günlərimi keçirərək, qızımı, yekəlmış olacaq nəvəmi görmək ümidi ilə yaşayıb, yenidən qoroduşniklik edərək dopra gəlmişəm. Artıq iyirmi iki il həbsxana stajım var. Mən hər dəfə həbsxanadan otkinutsya olunduqdan sonra, çox çalışırdım ki, heç olmasa yataqxanası olan bir müəssisədə işləyib, özümə bir xoş gün ağlayım, yada elə bir işim olsun ki, alacağım məvaciblə kirayə qala bilim. Ancaq, sənədlərimə baxan kimi, məni darvazadan bayıra qovurdular. Yeganə əlacım o olurdu ki, qoroduşniklik edib, həbsxanaya düşüm. Artıq təqaüd yaşına çoxdan çatmış ştrunya olduğumdan, zonada kantovatsya (İşsiz olmaq mənasında) olmuşam. Günümü kitabxanada mütaliyə etməklə keçirirəm. Ştrunya olduğuma görə, nəinki məhbus qadın-

lar, hətta metenkalar (koloniya yoxlayıcıları) mənə hörmətlə yanaşırlar. Hamı məni doprda kosutnik (xırda oğru) kimi tanıyır. Heç kimlə işim yoxdur. Kitab mütailəsi və yursı (çarpayı) yuxusu. Beləcə, ömürdən gedir. Qoca məhbus qadın cibindən bir taraçki (papiros) çıxardıb damağına qoyaraq, ciyər dolusu nikotin tüstüsünü udub, saralmış əcaib dişlərinin arasından və tüklənmiş bur-nundan fısıldadaraq dərinədən bir nəfəs alıb dedi:

-Qrajdanin naçalnik, hamı elə bilir ki, mən öz xoşumla kosutnik olub, doprda günümü keçirirəm. Əsla yox!Mənim kosutnik olmağım qızımın xoşbəxtçiliyinə mane olmamaqdan yaranıb. Mən oğurluğu heç vaxt nəfsimə uyğun olaraq etməmişəm, bilə-bilə qoroduşniklik edərək oğurluqladıqlarımı hər dəfə geri qaytarmışam. Mən bu yaşlı məhbus qadının həyat hekayətini dinlədikcə, nankor övlad üçbatından yaranmış olan həbsxana həyatını qəbul edən ana ürəyinin böyüklüyünü görüb dəhşətə gəlirdim. Onun qırışmış sifəti, tökülmüş kirpik və qaşı ondan xəbər verirdi ki, o həbsxanada əzablı günlər keçirir. Ancaq, bununla bərabər onun şəffaf gözlərində ürək saflığını, övlad məhəbbətinin ışıltılarını görməmək mümkün deyildi. Həyat hekayətini başa vurmuş olan qoca məhbusa son sualımı ünvanlamış oldum. Yaxşı, bəlkə hələ yetmiş, səksən, doxsan il yaşamalısınız, yenəmi oğurluq edib, həbsxanayı seçməli olacaqsınız?Eh, qrajdanin naçalnik ölənə qədər, yəqin ki, belə davam edəcək. Siz yaxşı bilirsiniz ki, doprda sahibsiz məhbusları necə dəfn edirlər və zona daxilində hasarla əhatə olun-

muş məhbus qəbiristanlığını da yaxın görmüsünüz. Kubikdə, adını, soyadını, məhkum statiyasını və hansı otryada aid olduğunu göstərən baş daşını da görmüş olarsınız. Mən o sahibsiz qəbiristanlıqda öz yerimi də müəyyən etmişəm. Mənim zona kiyuxalarım vəsiyyətimi də bilirlər. Hələ ki, sağ-salamatam. Kitabxanadakı kitabları mütalibə edərək, gecələr yursıda göz yaşı tökərək öləcəyim o xoşbəxt günü gözləyirəm. Bir Azərbaycanlı olaraq milli mentalitetimizdə yaşlı insanlara olan ehtiramın nəticəsi kimi, məhbus qarıya yaşamağın şirinliyini, həyatın gözəlliyini misal gətirib özünə ölüm arzulamağın qəbahət olduğunu ona bildirdim. Yaşamaq üçün mübarizə aparmağın vacibliyini deməklə bərabər, ondan dünya görmüş bir insan kimi bir lətifə söyləməsini də rica etdim. Qırışmış göz qapağı və saralmış kirpiklər həlqəsində yaşamaq eşqi ilə vurnuxan və yaşaran şəffaf gözlərin siqaret tüstüsündə dumanlaşmasından sonra, dərindən çəkilən ah, sanki lətifənin söylənilməsinə şərait yaratmış oldu.

Metenka (həbsxana nəzarətçisi) ştrunya (qarı) məhbusdan soruşur:

Neçə yaşınız var?

- Allah bilir, çoxdan yaşımı unutmuşam, tezliklə bir ölüm istərdim!

-Metenka, niyə bəs belə?

- Ştrunya:İllər yaşamışam, hər yeri gəzmışəm, çox görmüşəm, nə qədər günahlar etmişəm?!

-Metenka:-Ölüm qorxulu deyilmi?

-Ştrunya, -yox, heç də qorxulu deyil. Mən çoxdan Allaha yalvarıram ki, mənə bir ölüm versin, ancaq dinc ölüm. Bu dünyada yaşayıb günahlar edirsən, ancaq o biri dünyada günah qazanmırsan!

Çox təsirlənmişdim. Qoca qarı yaşamaq xatirinə əlacsızlıqdan oğurluq edir və bunu özü üçün günah hesab edərək özünə ölüm arzulayır. Bütün bu günahların fövqündə isə ananın övlad məhəbbəti və övladın nankorluğu dayanır.

Beş bacı olan məhbus qadınların hekayəti

Yaşayış zonasında eyni otryadda və sənaye zonasında eyni sexdə, eyni briqadada çalışan bu beş bacı məhbuslar xasiyyətləri ilə bir-birlərini tamamlasalar da, zahiiri görkəmləri ilə bir-birlərinə heç bənzəmədilər. Bu bacıların bir-birinə bənzəməmələrinin və qayğılı münasibətlərinin səbəbi ana bir, atalarının müxtəlif millətlərdən olması idi. Böyük bacı Valentinanın qıyıq qonur gözlü, kürən saçlı və qəhvəyi dəriyə malik olması onun ata tərəfindən kazaxmı, qırğızmı yaxud başqırd olmasına şübhə yaratmırdı. Yerdə qalan dörd bacılar, -Tanya, Ksenya, İra, Lyuda da qeyri-rus ataların övladları idilər. Valya fabrikdə buqor (briqadir) işləyərək, yaşca özündən balaca olan bacılarının yaşam tərzinə nəzarət edirdi. Bacılar arasındakı qeyri oxşarlığı isə Valya yarızarafat, yarıgerçək belə izah edirdi. Bizim yaşadığımız sovet cəmiyyəti bey-

nəlmiləl xarakter daşdığından, biz beş bacılar da xalqlar dostluğunun bariz nümunəsiyik. Anam sevgi macəralarında beynəlmiləl prinsipi əsas tutaraq, çoxmillətli xalqlarımızın ən qalstuk (yaraşıqlı) kişiləri ilə münasibətdə olub və biz beş gözəl bacıları dünyaya gətiribdir. İndi biz beş bacılar dövrə bir ananın övladları olmasına baxmayaraq, zahirən çoxmillətli məhbus cəmiyyətimizi təmsil edirik. Bütün bunlara baxmayaraq müxtəlif millətlərdən olan, görmədiyimiz atalarımız bizi dünyaya gətirsə də, biz beş bacı rus adı və soyadı daşıyaraq rus olduğumuzdan qürur duyuruq. Əlbəttə, mənə bu beş bacının hansı millətə məxsusluğu maraqlandırmırdı. Mənə maraqlandıran bu beş bacının həbsxanada məhkumluq həyatı sürmələri idi. Dəhşətlişi də o idi ki, bir neçə məhkumluq keçirən bu bacılar elə bil növbə ilə həbsxanaya cəza çəkməyə gəlirdilər. Böyük bacı sənaye zonasında tikiş fabrikinə briqadir işlədiyindən zonada istər məhbuslar arasında, istərsə də qrajdanın naçalniklər arasında böyük hörmətə və nüfuza malik idi. Bu briqadir məhbus qadın bir ucu avtoritet məhbus qadınlardan tutmuş, vəzifə sahibi olan qrajdanın naçalniklərə qədər hamını gizlincə olaraq müxtəlif xalqlar, uşaq paltarları, isti toxunma corablar və yataq dəstlərinə qədər ehtiyaclarını təmin edirdi. Demək olar ki, bu məhbus briqadir qadına görə onun beş bacıları, onların öz cinayətkar jarqonları ilə desək kayfovıy (yaxşı) şəraitdə yaşayırdılar. Mən çox istəyirdim ki, böyük bacı Valentina təcrübəli olduğundan bütün bacılarının zona hekayətlərini mənə danışmış olsun. Ancaq, bu

briqadir məhbus qadının bir dəqiqə də olsun vaxtı olmurdu. O öz sənətində peşəkar və məsuliyyətli olduğundan bütün istehsalat gərginlikləri şəxsən onun müdaxiləsi nəticəsində həllini tapırdı. Uzun fasilədən sonra beş bacının həsxanaya düşmələrinin səbəblərini və bu bacıların bioqrafiyasını danışmağı, Valentinadan kiçik olan bacısı məhbus Tanya boynuna götürmüş oldu. Beş bacı hekayətini danışmaq istəyən məhbus Tanyadan xahiş etdim ki, əvvəlcə böyük bacısı Valentinadan başlasın. Çünki, məhbus Valentina bir ucu Tanyadan tutmuş digər bacılarına qədər himayəçi idi və həmdə nüfuzlu məhbus sayılırdı.

Beş bacının hekayətinə başlayan məhbus Tanya bildirdi ki, Valentina bacısından vur-tut üç yaş kiçikdir və Valyanın bütün keşməkeşli və əzablı həyatı bu dəqiqə də göz önümdədir. Mən gözümlü həyata açan gündən Valyanın himayəsi altında yaşayıb böyümüşəm. Yadımdadır mən körpə olanda o məni qucağında gəzdirər, yedizdirər və qayğıma qalardı. Valyadan və məndən başqa, indi burada bizimlə bərabər məhkumluq keçirən bacım Ksenyaya anam hamilə idi. Biz uşaq olanda bacım Valya anamdan soruşardı ki, bütün uşaqların ataları olduğu halda, bəs bizim atamız niyə evimizə gəlmir, niyə bizə qayğı göstərmir. Anam bacım Valyanın haqlı suallarına cavab verməzdi. Bacım Valya dözməyib təkrar inadkarlıq edərək anamı suallarla bezdirərdi. Anam inadkar bacımı təpikləyərək deyərdi ki, atanız yoxdur, quş olub göyə uçub. Biz anamızın bu cavabını həqiqət hesab edib, sevi-

nər və anamıza bu barədə suallar verməzdik. Hər dəfə həyatımızdakı ağaclara quşlar qonanda elə bilərdik ki, atamız gəlib. Biz uşaq dünyagörüşümüzlə quşu ata bilib çörək qırıntılarını quşa verərdik. Bu an quşlar çoxalardı. Biz kiçik bacılar sevinərdik ki, gör nə qədər atalarımız var. Bir dəfə qonşu oğlan quşlara daş atıb, onlardan birini yaraladı. Mən ağlamağa başladım ki, qonşu uşaq daşla atamı yaralayıb. Mənim ağlamağıma dözməyən Valya ağac tapıb quşu-atamızı yaralayan oğlanı vurmuş oldu. Uşağın anası haya gələndə və olmuşları dinləyəndən sonra, oğlunu aparıb, bizə maruşka (fahişə) balaları demiş oldu. Beləcə biz yaralanmış quşu sağaldıb uçurdanda, mən üzümü quşa-atama tutaraq dedim ki, bəs sən nə vaxt başqa atalar kimi bizə konfet, oyuncaq alacaqsan. Quş-ata sanki bizi eşitmiş oldu. Razılıq əlaməti olaraq elə bir səs çıxardı ki, biz ona inanmış olduq. Yaddaşımıza həkk olunmuş yaralı quş həməşə həyəətə gələr, biz onu yemləyərdik, ancaq o bizə nə konfet gətirərdi, nə də oyuncaq. Bir müddətdən sonra üçüncü bacım dünyaya gəlmiş oldu. Anam kiçik bacım Ksenyanı Valyanın himayəsinə buraxıb, yenə də həmişəki kimi, yoxa çıxdı. İnsafən gecədən xeyli keçmiş anamız evə gələndə, Ksenyaya və mənə oyuncaqlar gətirər və bacım Valyaya məktəbə getmək üçün kitab-dəftər və məktəbli forması da almışdı. Bacım Valya məktəbə gedəndə Ksenyanı mənə tapşıırırdı. Bir gün yenə anam bizə oyuncaq gətirəndə, soruşdum ki, bəs bizim quş olub uçan atamız bizə niyə oyuncaq alıb gətirmir? Anam mənə tərs-tərs baxıb heç nə

demədi. Anamız gündüzlər harasa gedər, gecədən xeyli keçmiş gələrdi. Biz anam gec gəldiyindən yatılı olardıq. Səhər yuxudan duranda, anamızın aldığı hədiyyələlə başımızı qatardıq. Məktəbə gedən Valya, tezcə məktəbdən qayıtmış olardı. Bacım Valya qorxurdu ki, körpə bacım Ksenyaya nə isə olmuş olar. Mənim vur-tut beş yaşım var idi. Bir dəfə təsadüfən qaynar suyu aşırıb bacım Ksenyanın ayağını yandırdığımdan, bacım Valya mənə o qədər də etibar etməyərək, bəzən dərslərini də buraxmış olurdu. Mən böyüyüb məktəbə gedəndən bir neçə ay sonra anam dördüncü bacım İrani dünyaya gətirmiş oldu. İra bacımızın dünyaya gəlişi mənim və ələlxüs bacım Valyanın məktəb gecikmələrinə səbəb olmuşdu. Mən və bacım körpə bacımıza növbə ilə baxmağa başlamışdıq. Bir gün bacım Valya məktəbdən qalmalı olurdu, bir gün də mən. Beləliklə biz artıq böyüyürdük. Bacım Valya səkkizinci sinifi, mən beşinci sinifi, Ksenya isə birinci sinifi bitirmək üzrə idik. Dördüncü bacım İra hələ baxçaya getmirdi. Üstəlik üç yaşında olan bacımız Lyudanın da qayğısına qalırdıq. Yadıma gəlir ki, anam sonuncu bacım Lyudanı dünyaya gətirəndə, bacım Valya anamızı atasız uşaqlar dünyaya gətirməkdə ittiham etmişdi. Anam isə körpə Lyudaya da baxın, söz verirəm ki, daha uşaq dünyaya gətirməyəcəyəm demişdi. Bacım Valya səkkizinci sinifi bitirəndə imtahanlardan kəsiri olduğundan səkkizillik şəhadətnamə ala bilməyəcəydi. Məktəb direktoru intim əvəzinə kömək edə biləcəyini açıqlayanda, bacım onu əxlaqsızlıqda təqsirləndirmişdi. Məktəb direktoru bacım

Valyanın haqq cavabını təhqir kimi qəbul edərək, anamın fahişə olub atasız uşaqlar dünyaya gətirməsini bacımın üzünə vurmuşdu. Bacım Valya təhqirə dözməyib əlindəki qələmi məktəb direktorunun gözünə soxmuşdu. Bu hadisə qəsəbəmizdə hay-küy yaratmışdı. Bütün qəsəbə sakinləri anamızı əxlaqsız kimi tanıdıqlarından, bacıma inanmayıb, məktəb direktorununa tərəflilik etmişdilər. Məktəb direktoru şikayətçi olduğundan, bacımı cinayət törətməkdə təqsirli bilib ona iki illik həbs cəzası vermişdilər. Valya iki il həbs cəzasını yeniyetmələr üçün nəzərdə tutulmuş həbsxanada keçirmiş və orta məktəbini orada başa vuraraq, tikişçi peşəsinə də yiyələnmişdi. Bacımın həbsə düşməsi məndən kiçik üç bacıya baxmağıma səbəb oldu. Demək olar ki, dərsləri hazırlaya bilmir və məktəbə də imkan olduğu təqdirdə gedirdim. Bacımın həbsinə bir o qədər fikir verməyən anam mənə qarşı yaman amansız olmuşdu. Məndən kiçik bacılarıma vaxt edib baxa bilməyəndə, anam məni incitməli olurdu.

Günlər, aylar tez gəlib keçir. Bacım Valya iki il həbs cəzasını çəkib evimizə gəlmiş oldu. Gələndə bizə çoxlu paltarlar da almışdı. Balaca bacımız Lyuda hələ üç yaşına çatmamışdı. Anam axır vaxtlar evə çoxlu ərzaq qoyub həftələr, aylarla evə gəlmirdi. Məktəbin birinci sinifini başa vurmuş İra bacım Valyanı tanımışdı, Lyuda isə Valyanı görərkən karıxmış və onu tanımamışdı. Bir müddətdən sonra anam evimizə gəlib, bizə ərzaq gətirmişdi və Valyanın həbsdən çıxmasını bilmirdi. Bacım Valya anamın yeni hamiləliyini görüb bərk hirsələnmiş və onu döy-

müşdü. Bacım Valya anamdan tələb edirdi ki, uşaq dünyaya gətirmək əsas deyil, əsas uşağa baxmaqdır. Biz beş bacıya de görüm nə vaxt baxmısan, qayğı göstərmisən!?Ancaq, heyvani hisslərinlə yaşayıb, biz uşaqları bədbəxtliyə sürükləyirsən. Bacımın təzyiqinə dözməyən anam, evdən baş götürüb qaçmışdı. Demə anam, ev sənədlərini götürüb, evi satmaq istəyirmiş. Günlərin birində tanımadığımız bir neçə adam və mənzil-kommunal idarəsindən bir neçə əməkdaş gəlib evin satılmasına razılıq verməyimizi tələb etmiş oldular. Biz bacılar anamıza evi satmamağı yalvarsaq da, anamız inadından dönməyib evi satacağını bildirmiş oldu. Nə mən, nə bacım evin satlığı barədə hər hansı bilgiyə malik deyildik və susub oturmuşduq. Birdən bacım Valya mətbəx bıçağını götürüb, gözləmədiyimiz halda anamızın hamilə qarına soxmuş oldu. Qan evimizi götürmüşdü. Təcili yardım maşını gəlib anamızı xəstəxanaya aparmış olsada, xeyli qan itirmiş anamız yarı yolda vəfat etmişdi. Evimizə gələn mentlər bacımı çernıy voronaya mindirib aparmış oldular. Bacım gedərkən, yaşarmış gözlərini əlləri ilə silib, mənə möhkəm olmağı və kiçik bacılarıma baxmağı yalvarışla xahiş etdi. Mən artıq yekə bir qız idim, səkkizi qurtarıb, doqquzuncu sinifə keçmişdim. Bacım Ksenya ilə bərabər uşaqlara baxa bilirdik. Valyanın məhkəməsi olanda, məni də şahid qismində dindirməli olmuşdular. Məhkəmədə mən anamın əxlaq nöqtəyi-nəzərindən sürüşkən qadın olduğunu və biz uşaqların, başda Valya olmaqla atasız böyüdüyümüzü deyib, Valyanın bilmədən

cinayət törətdiyini söyləmiş oldum. Bütün bunlara baxmayaraq, bacım Valyanın əvəllər məhkum olduğunu və bu məhkumluqdan nəticə çıxartmadığını əsas götürərək, zubotika (prokuror) bacım üçün on səkkiz il həbs cəzası verilməsini tələb etmişdi. Məhkəmədə mitropolit isə sovet molitvasına (cinayət məəcəlləsi nəzərdə tutulur) əsasən, bacıma on yeddi il həbs cəzası vermiş oldu. Məhkəmə salonunda son söz verilən bacım, özündən kiçik bacıları ilə görüşməyi arzulamışdı. Bacımın son xahişi yerinə yetirilmiş və bacılarım mənim nəzarətimlə görüşə gətirilmişdi. Valya bacım, kiçik bacılarımı bağrına basaraq Lyudanı, İrani və Ksenyanı öpüb, sonra da məni qucaqlayaraq yalvardı ki, kiçik bacılarım sənə əmanət, onların qayğısına qal. Mən isə öz növbəmdə harada olacağımdan asılı olmayaraq, sizi himayə edib, qeydinizə qalacam. Biz bacımızla ayrılmalı olduq. O həbsxanaya, biz isə evimizə. Artıq anamız yox idi. Uşaqlara baxmaq, qayğılarına qalmaq üçün qazanc əldə etmək lazım idi. Dediym kimi, məktəbin səkkizinci sinifini bitirsəm də, həddi-buluğuna çatmadığıma görə işə qəbul etmirdilər. Bizə hörmətlə yanaşan bir müəlliməmizin xahişi ilə və yeli İcra Sovetinin köməyinə əsasən məni poçtalyon olaraq işə götürmüş oldular. Orta məktəbin doqquzuncu sinifində dərslərimi başa vuran kimi, poçtalyonluq edirdim. Lyudaya İra baxdığından dərstdən sonra sağ olmuş Ksenya məktubları paylayaraq mənə köməklik edirdi. Bacım Valyadan da məktub alırdıq. Hətta bacım Valya bir neçə dəfə, həbsxanadan otkinutsya (azad olmaq mənasında) olan keçmiş

məhkumlardan bizə paltar və pul da göndərmişdi. Bu minvalla bir neçə il keçdi. Artıq, balaca bacım Lyuda da, məktəbli olaraq birinci sinifi bitirmişdi. Mən isə orta məktəbi bitirib, işləməli olacaqdım. Fikirləşirdim ki, poçtalyon işləyən vaxtı dar gün üçün geri atdığım pullara rəğmən, gedib bacım Valyanı görüm. Evə lazım olduğu qədər ərzaq alıb, uşaqları Ksenya bacıma əmanət edərək bacım Valyanın cəza gəkdii həbsxanaya getmiş oldum. Bacım Valya ilə qonaq evində görüşümüz baş tutdu. İlahi bu iki ildən bir az müddətdə bacım necə dəyişilmişdi, gözlərimə inana bilmədim. Kökəlmiş, sümüklənmiş kürən saçları codlaşmış, taraçki çəkməkdən dişləri saralmış, danışanda səsi kallaşmış bacımı bağrıma basıb göz yaşları tökdüm. Bacım Valya da, ağlayırdı. Məndən bacılarımı soruşmuş oldu. Olanları danışdım. Poçtalyon işləməyimdən, hətta Ksenya bacımın məktub paylamasına İra və Lyudanın məktəbə getmələrindən xeyli danışib, onun nigarançılıqla çırpınan ürəyini sakitləşdirmiş oldum. Mən bacım Valyanı o qədər çox istəyirdim ki, onu özümə bacı yox ana bilirdim. Uşaq vaxtı ana qayğısı görməyib, ana deyə bilməsəm də, Valyaya bacı deyəndə elə bilirdim ki, elə ana da deyirəm. Elə indi də belədir. Mən bacım Valyaya anam-bacım deyirəm. İki bacı qonaq otağında olanlardan danışib göz yaçı tökürdük. Bizim görüşümüzə üç gün icazə verilmişdi. Ancaq, məndən kiçik bacılarımın dərdi olmasaydı, Valyadan heç vaxt ayrılmaq istəməzdim. Elə ki, üç gün tamam oldu, ayrılmaq istəmədiyim bacım, mənə xeyli axça (pul) verərək, gözü yaşlı

məni yola salıb bacılarımın qayğısına qalmağı və onların üzündən öz əvəzindən öpməyi məndən xahiş edərək bildirdi ki, poçtalyon işləməklə bərabər bir peşə sahibi olsan daha yaxşı olar. Biz iki bacı gözü yaşlı olaraq ayrıldıq. Bacım Valyanın vermiş olduğu pulla xeyli ərzaq və pal-tar alıb evimizə qayıtmış oldum. Şükürlər olsun ki, evdə hər şey qaydasında idi. Yeganə çatışmamazlıq, ərzaqın bir az tükənməsi olmuşdu. Bacılarımın hamısı ütümə tö-külüb, məni Valya haqqında sorğu-suala tuturdular. Mən bacılarıma Valyanın yaxşı halından danışsam da, daxilən sızlayırdım. Bacımın həbsxanada çəkdiyi əziyyətləri onun codlaşmış sifətindən, kişiləşmiş kal səmindən anla-mışdım. Ancaq, mənə verdiyi pul daxilimdə bir sual ya-ratsa da, onun həbsxanada tikiş fabrikində buqor (briqa-dir) işləyərək qazanc əldə etməsini deməsi, məndə ona qarşı bir inam yaratmışdı. Evimizdə işlərin normal olma-sı məni işləməyə sövq etdi. Bacım Valyanın bir peşə sahi-bi olsan pis olmaz, xahişi yadımdan çıxmamışdı. Rayon mərkəzində bir illik tikişçi peşəsinə yiyələnmək həvəsim yaranmışdı. Üstəlik bacım Valyanın tikişçi olaraq, həbs-xanada belə axça qazanması, məni bu peşəyə sövq etmiş-di. Öyrənmişdim ki, peşə məktəbində müəyyən qədər təhsil təqaüdü verilir. Ancaq, bu təqaüd biz bacıların ya-şayışını təmin edə bilməzdi. Sağ olmuş, Ksenya bacım poçtalyon işləməyi boynuna götürüb, məni nigarancılıq-dan qurtarmış oldu. Peşə məktəbi bir illik olduğundan, oranı qurtqarib tikişçi olaraq atelyelərin birində dərzi ki-mi işə düzəlmiş oldum. Qazancımız pis deyildi Atelye

planlarını yerinə yetirməklə bərabər, fərdi sifarişçilərim də olurdu. Bacım Ksenyanı poçtalyon işindən azad olunmağına və peşə məktəbində dərzi peşəsinə yiyələnməsinə səbəb olmuşdum. Peşə məktəbini başa vuran kimi, elə mənim yanımda dərzi olaraq işə başlamışdı. Qazancımız dolanışığımızı tam təmin edirdi. Bu müddət ərzində bacım Valya ilə görüşmüş və nailiyyətlərimizi onunla bölüşmüşdüm. Valya bacım bizim nailiyyətlərimizə çox sevinmiş və həbsi başa vurduqdan sonra xoşbəxt yaşayacaqlarını arzu etmişdi. İndi çox firavan yaşayırdıq. İra və Lyuda da böyümüşdülər. Sevinirdim ki, bacım Valyanın etimadını doğruldub, bacılarıma qayğı göstərərək böyümələrinə səbəb olmuşam. Ancaq bizim bu firavan yaşayışımız çox çəkmədi ki, çat vermiş oldu. Həmişəki kimi bacım Ksenya ilə birgə atelyedə çalışırdıq. Adətən nahar vaxtı mən ərzaq mağazasına gedər həm naharımız üçün, həm də evimiz üçün ərzaq alardım. Bu gün də belə oldu. Atelyedə çalışanlardan heç kim gəlməmişdi. Bacımla ikimiz çalışırdıq. Müdir isə harasa getmişdi. Atelyeni bacıma tapşırıb ərzaq mağazasına getmiş oldum. Qayıdanda başından qan tökülən bacımı görüb dəhşətə gəldim. Küncə qısılmış, bir əli qanlı başında olan bacım məni görüb, barmağı ilə atelyenin digər küncünü göstərmiş oldu. Əlində butulka qırığı olan dunduk (axmaq) məni görüb, butulka ilə üstümə gəldi. Mən cəld olaraq əlimdəki ərzaqları masaya atıb, gözlükdəki qayçıyı götürərək, dunduk adamın qarnına soxdum. O qədər gərgin və əsəbi idim ki, qayçıyı bir neçə dəfə onun qarnına itələyib, qar-

nını yortdum. Dunduk adam zarıyaraq yerə yıxılmış oldu. Onun bizə daha ziyan verəcəyini güman etmədiyimdən, yaralı bacımın üstünə atılıb, qucaqlayaraq qorxmamağa yalvardım. Bacımın başı yarılmış və başındakı butulka şüşəsinin qırıqları görsənirdi. Tez təcili yardıma zəng edib, bacıma köməklik etmələrini xahiş etdim. Qarnına qayçı soxduğum dunduk qan içində olsa da, mənə maraqlı deyildi. Bir azdan özlərini çatdıran təcili yardım həkim və tibb bacısı bacıma ilk tibbi yardımı göstərüb, yerdəki qanlı qayçıyı və zarıyan dunduku qan içində görüb, milis çağırılmasını lazım bildilər. Az keçməmiş peyda olan mentlər və istintaqçı məni və bacımı kontorkaya apardılar. Aradan bir az keçməmiş dunduk adamın ölüm xəbərini bizə dedilər. Bizi sorğu suala tutan istintaqçı bəzi ibtidai araşdırmalar apardıqdan sonra, bacımı evə buraxıb, məni istintaq təcridxanasına salmış oldular. Mən artıq anlamışdım ki, əgər bu dunduk ölürsə, deməli mənə həbs cəzası vermiş olacaqlar. Odur ki, bacım Ksenya ilə ayrılanda, onu qorxmamağa və bacılara baxmağı xahiş etdim. Eyni ilə, vaxtilə bacım Valyanın həbsi zamanı mənə uşaqlara baxmasını xahiş etdiyi kimi. İstintaqçı bildirdi ki, məcburiyyət qarşısında qalıb törətdiyin cinayət ölümlə nəticələndiyi üçün, barəndə lapşa (cinayət işi) açılacaq. Bir müddət SİZO-da saxlanılıb istintaq əməkdaşları tərəfindən sorğu-suala tutulduqdan sonra məhkəmə oldu. Məhkəmədə zubotika bizim ailəni genetik qatillikdə ittiham edib, anamızın bacım tərəfindən öldürüldüyünü və məhkumluq çəkdiyini də misal gətirərək, məni

də qatillikdə təqsirli bilib, on iki il həbs cəzası verilməsini tələb etmiş oldu. Məhkəmədə mənim müdafiə xarakterli cinayət törətməyim və anamız olmadığından hələ yeni-yetmə uşaqların himayəçiliyi də nəzərə alınmaqla mənə molitvaya (cinayət məcəlləsi nəzərdə tutulur) əsaslanaraq Mitropolit on il həbs cəzası verməyi qərarlaşdırdı. Bildiyim qədər istintaqçılar bacımı məhkəməyə çağırma-dan, şahid və zərərçəkən qismində sorğu –sual etmişdi-lər. Nədənsə məhkəmə gedişatında bacım Ksenya ayrılıq görüşünə gələ bilməmişdi. Bizi bir neçə gündən sonra, bir neçə məhbus qadınlarla bərabər cəza çəkəcəyimiz ko-loniyanın karantinasına salmış oldular. Bizi koloniyaya gətirəndə, bryunetkadan (məhbus maşını nəzərdə tutu-lur) düşərkən vaxtilə bacımın yanına görüşə gəldiyim koloniyaya oxşarlığı görüb daxili bir sevinc hissi keçir-dim. Ürəyimə dammışdı ki, məni bacım Valyanın cəza çəkdiyi koloniyaya gətiriblər. Karantində olan və vaxtilə bu həbsxanada xodka (məhkumluq) keçirmiş bir məhbus qadın metenka (həbsxana nəzarətçisi) vasitəsi ilə bacım Valyaya mənim adımdan salam göndərmişdi. Karantinin elə ilk günlərində bacım Valya qışqıraraq bildirdi ki, mə-nəm Valya bacınam, qorxma mən buradayam. Bəli, bu səs mənim doğma bacımın sevincimə səbəb olan səsi idi. Həmin gecə həm sevinc, həm kədər hissləri mənim göz yaşlarımı axıtmağıma səbəb olmuşdu. Cəzaya mübtəla olsam da, himayədarım, anam-bacım Valyanın yanında olacağdım. Ksenya, İra, Lyuda isə heç yadımdan çıxmır-dı. Ksenya peşə sahibi olaraq məvacib alıb uşaqlara baxa-

caqdı, -deyə toxlanırdım. Ancaq, bacım Ksenyanın başına gələnlər və hələ də dunduk adamların cəmiyyətdə olduğunu təsəvvürümə gətirib xoflanırdım. Bəzən yuxuda bacımı elə vəziyyətdə görürdüm ki, qarabasmalardan dəhşətə gəlib hövlank yuxudan ayılırdım. Bu vaxt bütün bədənəm su içində olardı.

Karantin sona çatdıqdan sonra zonaya açılan darvaza ağzında məni gözləyən bacım Valyanı görüb üstünə atılmış oldum. İki bacı qucaqlaşib xeyli göz yaşı tökmüş olduq. Valyaya olmuşları danışdım. Mən danışdıqca əsəblərindən həyəcanlı olaraq dişlərini qıcayan bacım dodaqlarını necə gəmirmişdisə, yuşka (qan) ağzından süzülüb çənəsinə tökülmüşdü. Mən əsəbləşən bacımın yaşarmış gözlərinə utanc dolu baxaraq bağışlanmağımı, uşaqlara baxmaqda əmanətçi ola bilmədiyimi, onun etimadını doğrultmadığımı desəm də, hələ də gözlərini bir nöqtəyə zilləmiş bacımdan bir cavab ala bilmədim. Bir az keçmiş özünə toxdaqlıq verən bacım, məni bağrına basaraq bildirdi ki, mən səni başa düşürəm, ancaq başa düşmədiyim, bizi cəza çəkməyə məcbur edən, zonadan kənardakı “azad cəmiyyətdir. “Burada biz necə lazımdısa işləyib rejim qanununu pozmadan sakit yaşayacağıq. Məni indi nigarancılığa salan “azad cəmiyyət”sakinləri olan bacılarımdır. Görəsən onların talehi necə olacaqdır?!Bacım Valya ilə birlikdə bir otryadda, alt-üst yursılarda (çarpayılarda) qərarlaşmış olduq. Promzonada (sənaye zonası) bacımın buqor (briqadir) işlədiyi sexdə mən tikişçi olaraq işimə başladım. Qısa müddətdə bacımın nəinki məhbus-

lar arasında, hətta mülki və hərbi geyimlilər arasında da hörmətli olduğunu görüb çox sevindim. Mən bacımı əsil mayatnik (əməksevər) , betuşniy (təmiz) və ciddi olduğu qədər həm də sərbəst görüb, düşünürdüm ki, bacım hələ yeniyetmə olub bizə baxarkən bu cür sərbəst deyildi. Bir gün yursımızda uzanıb yuxu qabağı bacımla dərdləşərkən ondan soruşdum ki, heç evimiz yadına düşürmü? Bacım alt yursıdan mənə qəmgin baxaraq bildirdi ki, mənə heç vaxt ev maraqlandırmayıb, ancaq siz bacılarım həməşə mənə xəyallarımın görüş yeri olmusunuz. Mən xəyallarımda sizi sevib, sizə qayğı göstərmişəm. Onu da deyim ki, bacım Valya ilk əvəllər həbsxanaya düşəndə, ona çox əziyyətlər veriblər. Ona əziyyət verən metenkalarından birini pustit yuşku (qanına qəltan olunana qədər döymək mənasında) etdikdən sonra, əlavə üç illik komandirovka (həbsxana yerlərində cinayətə cəlb edilərək, verilən əlavə cəza müddəti) da almışdı. Qrajdanin naçalnik mənə sizə söylədiyim hekayət bu qədərdir. Gördüyünüz kimi, zona həyatımız beləcə davam edir, əlbəttə ki, anam-bacım Valyanın himayəçiliyi şəraitində. Yaxşı bəs, digər bacıların necə oldu ki, həbsxanada cəza çəkməyə mübtəla olublar. Məhbus qadın Tatyana bildirdi ki, o biri bacılarımın nədən bura düşmüş olduqlarını mən onlardan eşitdiyimdən, yaxşı olar ki, bu barədə Ksenya bacımı dindirəsiniz. Ksenya bacım başlarına gələnləri məndən daha yaxşı danışmalı olacaq. Məhbus qadın Tatyananın təklifi ilə razılaşıb, qərara aldım ki, məhbus Ksenya ilə görüşüb hekayəti onun özündən dinləmək daha dol-

ğün ola bilər. Ancaq, məhbus Tatyana'yı yola salmamışdan öncə xahiş etdim ki, mümkünsə həbsxana həyatını özündə əks etdirən bir lətifə söyləmiş olsun. Məhbus Tatyana bildirdi ki, o həbsxana həyatını əks etdirən lətifələri bilmir. Bir az xəyala daldıqdan sonra, qəmgin halda bildirdi ki, qrajdanın naçalnik, məgər məsuliyyətsiz olaraq dünyaya uşaqlar gətirib, atalarının quş olub göyə uçmalarını söyləyən bir qayğısız və sürüşkən ananın həyat tərzini lətifə deyilmi?! Ata həsrəti ilə yaşayıb, quş atadan oyuncaq gözləyən məsum körpələrin yaşam tərzini lətifə deyilmi?! Ancaq, bütün bunlarla bərabər mənim və bacımın quşlara olan sonsuz məhəbbətini yad edəcək bir lətifəni söyləmək istədim. Bunu mənə bacım Valya danışdı. Əslində bu olmuş bir əhvalatdır. Belə ki, bacım Valya ilk məhkumluğunu başa vurub evə gələrkən bizə tutuquşu almaq istəyirmiş. Ancaq, tutuquşunu satan adam keçmiş məhkum olduğundan onun hərəkətlərini və quşun bəhəllərini nəzərə alıb, tutuquşunu almayıb. Əhvalat belə olub. Baltoçkada yaxşı bir popuqay görəndə bacım Valya, popuqayı satandan soruşur:

-Deyin görüm popuqay danışır və oxuyurmu?

-Əlbəttə, -deyə satıcı cavab verir.

Bəs qiyməti neçəyədir?-deyə bacım soruşur.

Satıcı:-on rubl, -deyə cavab verir.

Bacım, niyə bəs bahadır, - deyir.

Satıcı isə cavabında bildirir:

-Ona görə bahadır ki, popuqay üstəlik blatnoy muzıkada (cinayətkar jarqonda) danışmağı bacarır.

Mən məhbus Tatyana, - həbsxana qapın tezliklə üzünə açıq olsun deyib, onu yola salmış oldum.

Bir neçə gündən sonra məhbus qadın, beş bacının ortancılı Ksenya ilə görüşməli oldum.

Məhbus Ksenya qaraqaş, qaragöz, ağsifət və gülə-rüz bir qadın olaraq mənə şərq qadınlarını xatırlatmış olurdu. Kürən Valyadan, rıjiy Tatyana dan zahiri görkəminə görə çox fərqlənirdi. Ancaq, bir ailə çərçivəsində az-çox yaşadıklarından yaşam və danışiq təzlərinə görə fərqlənmirdilər. Ksenya keşməkeşli və əzablı həyat hekayətini mənə danışmalı oldu.

Bacım Tatyana mənə təcavüz etmək istəyən dunduku zərərsizləşdirib, son anda ölümünə səbəb olaraq həbs olunduqdan sonra, mən əlbəttə tənha, yaralı olaraq evə qayıdib kiçik bacılarıma bu barədə həqiqəti gizlədərək, maşınla gələndə qəzaya düşdüyümüzü və bacım Tatyananın xəstəxanaya götürüldüyünü onlara demiş oldum. Başımın yarası mənə incitdiyinə görə bir müddət işə getməyib, bacılarım İra və Lyuda ilə qalmalı oldum. Həftə keçməmiş işə çıxsam da, müdiriyyət mənə heç bir əsas olmadan işdən azad etmiş oldu. Mən inadkarlıq edib müdiriyyətin qanunsuzluğuna qarşı çıxsam da, anamın pozğun həyat sürməsinə, bacılarımı isə qatillikdə təqsirləndirib həbs olunduqlarını üzümə vuraraq, özlərinin haqlı olduqlarını təsdiqlədilər. Bir müddət işsiz qaldıqdan sonra rayonda bir atelyedə iş düzəlməyimə imkan verildi. Atelyenin müdiri isə Qasparyan adlı bir erməni idi ki, qırx beş-əlli yaşlarında olardı. Əslində bu donqar-

burunlu, qapqara kişinin erməni olduğunu ilk əvəllər bilmirdim. Mən işə düzələndə, mənə xeyli diqqət yetirən müdir Qasparyan mənə irişmiş olaraq bildirdi ki, sən elə bizim erməni qızlarına oxşayırsan, bir az burnun yekə olsaydı deyərdim ki, sən biz ermənilərin balasısan. Qasparyan rus dilində başadüşülməz bir aksentdə danışdığından, onu anlamaq çox çətin olurdu. Müdirin mənə olan həris baxışlarını izləyən həmkarım olan dərzilər, məni başa salmışdılar ki, müdir Qasparyan evlidir. Əslinə qalsa mənim beynimdə qazanc əldə edib bacılarımı saxlamaq və oxutdurmaqdan başqa, digər bir fikirim yox idi. Nahar vaxtlarında biz atelye işçiləri olan qızlar bir yerə yığışıb həm nahar edər, həm də şirin-şirin söhbətlər edərdik. Necə oldusa müdir Qasparyan da bir dəfə nahara gəlib bizimlə bərabər nahar edərkən, gözləmədiyim halda qızlara üzünü tutub məni göstərərək bildirdi ki, bu qarayınız qızın adı rus adı olsa da, özü heç rusa oxşamır. Bildiyim qədər digər bacıları da, başqa sortdandırlar. Görünür anası bir budaqda oturmayıb, seçmə budaqlara hoppanmaqla, gözəl və bir-birinə bənzəməyən qəşəng budaqlar yaradıb. Mən erməni müdirin eyhamını başa düşüb, sonralar onun mənə tuşlanmış olan həris gözlərindən yayınmağa çalışırdım. Hər dəfə işə gəldikdə tez-tez mənə iş vermək adı ilə yaxınlaşıb, həriscəsinə məni süzən bu şorgözdən uzaqlaşsam da, son vaxtlar əsəblərimi cilovlaya bilmir və evə gələndə hirsimi bilmirdim ki-min üstünə töküm. Biçarə bacılarım mənim əsəbiliyimi görsə də, mən onlarla tək bacı kimi yox, Valya və Taty-

nanın əmanətləri olaraq ünsiyyət qurub xətiirlərinə dəyə bilmirdim. Əsəblərim məni daxilən didib parçalasa da, başqa bir iş yeri olmadığından, bir təhər dözərək işləyirdim. Əgər mən bu işimdən uzaqlaşsaydım, harada işləməli olacaq və ən əsası bacılarımı necə saxlayacağdım?! Bax beləcə iş günlərimi başa vururdum. Müdir Qasparyanın köhnə bir “Moskviç” maşını var idi və bəzən atelyeyə parçaları bu maşında gətirmiş olurdu. Beləcə günlərin birində işdən çıxarkən, müdir Qasparyan məni maşınında evimizə aparmağa təklifli oldu. Mən istəməsəm də, o mənim qolumdan yapışıb maşına oturtdu. Mən ələcsiz olduğumdan, etiraz edə bilmədim. Yol boyu məni hərisliklə süzən Qasparyan dil boğaza qoymayıb andaman edirdi ki, sən bizim “armyaşkalara” çox oxşadığından mən səni işə götürüb, sənə bir “qardaş” olaraq himayə etmək istəmişəm. Sən məni pis başa düşmə. Nə lazım olsa mənə de, həll edim. Ancaq, bizim bu dost münasibətimizdən heç kimi hali etmə. İnsafən müdir məni evimə atıb elə tələsik də, geri qayıtmış oldu. Erməni müdirin bu sağlam hərəkəti məni əsəblərdən xilas etmiş oldu. İndi mən onun həris baxışlarına əhəmiyyət vermir və onun təklifi ilə bəzi vaxtlarda maşınla evə getmiş olurum. Bəzən elə olurdu ki, mən istəmədiyim halda, bizə ərzaq alır və bəzi vaxtlarda bizimlə birgə yemək masasına oturmuş olurdu. Bir dəfə yenə maşınla gedərkən, əlini mənim qıçama qoyan Qasparyanın etdiyi “qardaş” hərəkətinə görə tənqid etdim. İnsafən əlini qıçamdan öz xoşu ilə çəksə də, məndə şübhələr yaranmışdı və hər dəfə

onun maşını ilə gedəndə ehtiyat olaraq özümlə şpiller (vintaçan) götürməli olurdum. Son vaxtlar evimizə mənsiz buyuran Qasparyan İra bacıma müxtəlif hədiyyələr alırdı. Neçə dəfə bacım İrani qapını bağlayıb, onu evə mənsiz buraxmamağı xahiş etsəm də, bacım İra onu qorxusundan evə buraxdığını demiş olurdu. Mənə baxmış bacım İra ətli-canlı idi. Həməşə qorxurdum ki, İra bacıma nə isə ola bilər. Axır zamanlarda müdirin evimizə buyuran vaxtlarını dəqiqləşdirib, gizləncə və müxtəlif ad altında evimizin həndəvərinə gəlməklə müşahidələr aparırdım. Bir neçə müşahidəmdən sonra evimizdəki musiqi sədalarını, hətta bacım İra ilə erməni Qasparyanın rəqs etmələrinin görsəm də, son nəticədə ciddi bir səbəb görmədiyimdən müşahidələrimə ara vermiş oldum. Bütün bununla bərabər ürəyimə dammışdı ki, erməni müdir nə isə bir hadisə törətmiş olacaq. Günlərin birində atelyeyə gəlib xeyli sifariş olduğunu deyən Qasparyan, işin axırınadək sifarişi yerinə yetirməyi xahiş edib çatdırmadığımız halda bir neçə saat qalib işləməyi də tələb etdi. Biz qızlar çalışıb nahar etmədən işimiz qurtarana qədər sifarişi hazır etməyi qərarlaşdırdıq. İşimizi dediyimiz vaxta qədər başa vursaq da, nədənsə mən daxilən narahat idim. Ürəyimi və beynimi qara fikirlər bürüyürdü, ancaq çalışırdım ki, özümü ələ alım. İşimizi başa vurub tələsik kəndimizə getməli oldum. Evə yaxınlaşanda, Qasparyanın maşınını həyətimizdə görüb, təlaşlandım. Həyacandan bədənəm tir-tir əsirdi. Pəncərənin altından sakitcə keçib tam bağlanmamış qapı açıqlığında acınacaqlı mənzərə

rəni görərkən heyrətdən quruyub yerimdəcə qaldım. Paltarı cırıq-cırıq olaraq lütlənmiş bacım İranın ağlar səsi məni hiddətləndirmiş oldu. Qapını açıb divanda alt paltarında dirsəklənmiş Qasparyanı gördüm. Məni görən bacım İranı hıçqırıq götürdü. Mən Qasparyanın qəzəblə üstünə gedəndə, heç nə olmamış kimi, iki qolunu açıb məni qucaqlamaq istəyən Qasparyanın dedikləri qulağımda cingilti vermiş oldu. Gəl yanıma, gəl mənim baki-rə gözəlçəm. Qorxma səni də bacın İra kimi təcavüzə məruz qoyub, ikinizi də həmişəlik məşuqəm edəcəm. Ananız müxtəlif millətdən olan kişilərin məşuqəsi olub sizləri dünyaya gətirməyibmi? Siz bacılar da, ananızdan geri qalmayın, ay mənim göycəklərim. İki qolları açılmış halda məni ağuşuna almaq istəyən Qasparyanın üstünə cumub, şpillerlə onun hərislikdən parıldayan gözünü oymuş oldum. Ağrıdan bir əlilə gözünü tutub, digər əli ilə məni itələmək istəyən Qasparyanın ikinci gözünü də şpillerlə oyub qana buladım. İki gözündən olan Qasparyan üzü üstə yığılaraq, ölüm ayağında olanlar kimi qışqırıqlar etməyə başladı. Artıq onun qışqırıqları mənim üçün eşidilməz idi. Tez qaçıb bacım İranı qucaqlayaraq hönkürməyə başladım. Qorxudan küncə qısılmış bacım Lyudanı yanıma çağırıb, həyətə çıxmaq istədik. Üzü-gözü qan içində olan Qasparyan bazlan (hay-küy) və xibr (qışqırıq) ilə bütün kənd əhlini həyətimize tökmüşdü. Bütün bu mənzərəni görən bacım İra mənə yalvarırdı ki, sən qaç get. Yəqin indi milislər gəlib araşdırma aparacaqlar. Onu öldürməyi mən boynuma götürərəm. Deyərəm ki, mənə

təcavüz etdiyindən mən onun gözlərini oymuşam. Mən bacımı qucaqlayıb qulağına pıçıldadım ki, belə etmə. Mən bütün olmuşlara cavab verməli olacam. Kənd əhli bizim qaramızca danışaraq, milis çağırılmasını tələb edirdilər. Mənim üçün dəhşətlisi o idi ki, anamızı pozğun tanıyan kəndçilərimiz, anamıza rəğməni bizi də, pozğun olaraq suçlu hesab edirdilər. Mənə elə gəlirdi ki, kənd əhli təcavüzə məruz qalmış məsum bacım haqqında maraqlanmayıb, bizim haqqımızda arapa zapravlyat (yalan danışmaq mənasında) etməklə özlərini axlamon (səfeh) vəziyyətinə salmış olurdular. Nəhayət, çernıy voron (milis maşını) peyda oldu. Gələn uqolovka əməkdaşları olan mentlər, ibtidai araşdırma aparıb biz üç bacını və təcili yardım maşınında yaralanmış ermənini aparmağı lazım bildilər. Baş vermiş hadisədən az qala şoka düşmüş kiçik bacım Lyuda çox yorğun olduğundan elə mentlərin sorğu-sual otağında gözü yaşlı yuxuya getmişdi. İra devikmiş halda mənə baxaraq göz yaşı axıdırdı. Hər iki bacım şahid qismində, mən isə cinayəti törətmişin birisi kimi dindirilməyə məhkum olmuşduq. Məni narahat edən əsas məsələ isə, gözləri bağlı halda məhkəməyə gətirilmiş erməni Qasparyanın yalan izahatları idi. Təcavüzə məruz qalmış bacımı uqolovka mentləri, təcavüz saymayıb guya bacımın bu yaxınlığa olan razılığı kimi qiymətləndirərək, onu zərərçəkən yox, şahid qismində dindirmişdilər. Bu günə kimi anlaya bilmirəm ki, mənim yetkinlik yaşına çatmamış məsum bacım, nədən zərərçəkmiş kimi, nəzərə alınmayıbdır? Yeganə zərərçəkən isə erməni Qasparyan

nəzərə alınmışdı. Məhkəmə zamanı, bacılarım gəlmədi-yindən çox narahat idim. İstintaqı aparan uqolovka əməkdaşı bacılarımın şahid qismində izahatı alındığını əsas götürərək, məhkəmədə şahid qismində olacaq iştiraklarını lüzumsuz hesab etmişdi. Bəli, məhkəmədə mitropolit şanlı Sovet molitvasına əsasən, məni cinayətdə suçlu hesab edib və səkkiz il həbs tələb edən zubyotikanın, müəyyən mənada naxolovka (əsassız ittiham) hərəkətlərinə baxmayaraq mənə yeddi il xodka (məhkuluq) kəsmiş oldular. Sual verə bilərsiniz, -nə üçün mən prokuro-run ittihamını müəyyən mənada naxolovka hesab edirəm!?Həddi-buluğa çatmayan bacımın təcavüzə məruz qalması təhqiqat üçün əsas deyildimi?Anamızın pozğun həyatı, bacılarımın məcburiyyətdən həbs cəzası çəkmələrinin mənim məcburən etdiyim cinayətə nə dəxli var idi?!Erməni alçaq tərəfindən təcavüzə məruz qalmış zərərçəkən bacımın yazdığı izahat ləğv edilərək, şahid qismində dindirilib, məhkəməyə gətirilmilərək, Qasparyanı tam zərərçəkən olmasının təmin edilməsi sizcə qanuni idi?!Məhbus Ksenya ağlayırdı. Hiss edirdim ki, məcburiyyət qarşısında qalıb cinayət törədən bu məhbus qadın, törətdiyi cinayətə rəğmən ağlamır, ancaq qanunsuzluğun baş alıb getməsinə dözümlü göstərməyərək ağlayır. Onun göz yaşları vicdanın tələb və qəzəbindən doğan göz yaşları idi. Mən bu haqdan doğan göz yaşlarının təsirindən xəyala qapılmışdım. Nəyə görə qanun hamı üçün eyni deyildir, niyə haqqa əsaslanmır?!Bu düşüncələrimlə xəyala daldığımı duyan məhbus qadın:

-bəli, qrajdanin naçalnik, mən yeddi il həbs cəzası alaraq, bacımgilin xodka keçirdiyi bu dopra gəlmiş oldum. Biz üç bacı olmuşları bölüşüb, göz yaşları tökmüş olduq. Bu göz yaşlarımız bir tikə çörəyə möhtac qalacaq kiçik bacılarımıza olan həsrətimizdən doğurdu. Biz üç bacı üçün rahatlıq yox dərəcəsiidə idi. Nə nahar edə bilirdik, nə su içə bilirdik. Nahara oturanda göz yaşlarımızı quruda bilmirdik. Çörək boğazımızdan keçmirdi. Görəsən biçarə bacılarımız, necə yaşayırlar?Lyuda məktəbə gedə bilirmi? İra baş vermiş bu hadisədən sonra, orta məktəbi başa vura bildimi?Zonaya məhbuslar yanına görüşə gələnlərdən, bizim yalvarışımızla kəndimizə, bacım gilə baş vuranlardan da, dürüst məlumat ala bilmirdik. Evə məktub yazırdıq cavab gəlmirdi. Bu minvalla iki ilə yaxın bir müddət ərzində, bacılarımızın dərdindən az qala çürüyürdük. Məhkumluğa gələn qadınlar karantin keçəndə biz bacılar sakit olmur, onlardan bacılarımızı soruşurduq. Heyhat bacılarımızdan bir xəbər-ətər ala bilmirdik. Günlərin birində, karantindən bizə xəbər verildi ki, İra adlı bacınız siz bacıları soraqlayır. Elə bilki dünyanı bizə vermiş oldular. Biz bacımızı görəndən sonra onu duz kimi yaladıq. İra bacım baş vermişləri bizə danışmış oldu. Qrajdanin naçalnik çox istəyərdim ki, bacımgilin başına gələnləri mən özüm sizə hekayət edim. Baş vermiş hadisələri hekayət etmək elə də asan deyil. İnsan başına gələn acınacaqlı həyat hekayətini danışanda, həyəcan keçirir, əsəbləri çarmıxa çəkilir, göz yaşı tökür, bəlkə də yüz dəfə ölüb dirilir. Böyük bacılarımın bizim yolumuzda

çəkdiyi əziyyətlər, bizlərə olan qayğıları, məcburiyyət qarşısında qalıb cinayətə getmələri, elə mənim özümün bir erməni şərəfsiz biqeyrətinə görə həbsə düşməyim, o cümlədən indi sizə hekayət edəcəyim kiçik bacılarımın heç bir günahı olmadan həbsə düşmələri bizim talehsizliyimizdən xəbər verir. Bircə onunla rahatlıq tapa bilirəm ki, bacımın namusuna təcavüz edən şərəfsiz erməninin həris gözlərini həyata əbədi olaraq bağlamışam. Mənə elə gəlir ki, həyatı görməmək, duymamaq elə ölümə bərabərdir.

Mən, bir anlığa sükuta dalmış məhbus Ksenyanın xahişini nəzərə alıb, bacıları İra və Lyudanın məhkumluğa düçar olmaq hekayətini dinləməli oldum. Bacım İranı qorxudub, təcavüz aktını danışmamağı tələb edən uqolovka əməkdaşlarından biri, ona məhkəməyə gəlməməyi də tələb etmiş, əks təqdirdə pis vəziyyətə düşəcəklərini biçarə bacıma çatdırmışdılar. Bacım İra kəndə, evimizə gələndə kənd əhlinin narazılığını görüb, Lyuda ilə birlikdə kənddən çıxaraq digər bir vilayətə pənah aparmışlar. Bir tikə çörək almağa imkanı olmayan bacılarım, vağzalarda yeməxana artıqlarını yeyərək, elə vağzalarda da gecələmişlər. Nəhayət İra bacım bir restoronda qabyuyan işi taparaq işləmiş, sonralar restoranın qadın müdirinin razılığı ilə elə restoranın təmizləyici inventarlarının yerləşdiyi otağı gecələmə otağına çevirərək yaşamağa başlamışlar. Qadın müdirə bacılarımın cani-dildən işlədiyini və təmizkarlığını nəzərə alıb, onlara hörmətlə yanaşmışdı. Restoran müdirəsi bacım İranın diribaşlığını görüb,

onu gündüzlər ofisiant işləməsinə önəm vermiş və restoranın bütün otaqlarının açarlarını bacıma verərək onu özünün etibarlı adamı etmişdi. Az-çox dolanışıq yaranmasına baxmayaraq, bir dəqiqə belə vaxt etməyən bacım ən böyük arzusundan, -biz bacıları görmək arzusundan məhrum olmuşdu. Beləcə, restoronda işləyib gecələrini elə restoronda keçirən bacılarımın başına elə bir hadisə gəlir ki, bu hadisə bacılarımın həbslərinə səbəb olur. Belə ki, gecələrin birində qapını döyənlərdən biri müdiriyyətin razılığı ilə musiqi alətlərinin təmiri ilə əlaqədar gəldiklərini bildirib, qapını açmağı tələb edirlər. Bacım İra yadına salır ki, pianinoları bir müddət nasaz işlədiyindən yəqin təmirə gəliblər və qorxur ki, əgər onları buraxmasa müdiriyyəət tərəfindən tənbeh oluna bilər. Qapını açarkən, bir neçə nəfər üzübağlı adamlar içəri daxil olub, İranın və Lyudanın gözlərini yumaraq, restoran daxilindəki sütuna bağlamışlar. Oğrular restoranın qiymətli nəyi varsa, səyf qarışıq aparmışlar. Səhəri işə gələn restoran işçiləri qapıları açıq, bacıları gözü bağlı restoran sütununa bağlanmış və restoranı lütlənmiş halda görüb milis orqanlarına xəbər vermiş olurlar. Milis orqanları, bir ucu kvartalından (sahə müvəkkili nəzərdə tutulur) tutmuş, uqolovka əməkdaşlarına qədər bütün mentlər heç bir oğru izi tapmayıb, biçarə bacılarımı suçlu hesab edirlər. Bacılarımın keçmişi ilə maraqlanan uqolovka mentləri, kəndimizdəki Sovetlikdən və kvartalından İra və Lyuda olmaqla bizim haqqımızda arayış almalı olurlar. Beləliklə, yenə anamın keçmiş pozğun həyatı, içi mən qarışıq bacı-

ların məhkumluq keçirmələri, bicarə bacılarımın guya papraşayka (səfil) həyat sürmələri və əvvəlcədən düşünlülmüş şəkildə gələcək uğurluqları həyata keçirmək üçün restoran müdiriyyətini dilə tutub restoronda gecələmələri əsas götürülərək, yenə də naxalovka (əsassız ittiham) irəli sürmüşlər. Bu naxolovka əsasında, bacılarıma lapşa (cinayət işi) açaraq, bacım İraya altı il, Lyudaya isə dörd il həbs cəzası vermiş olurlar. Bacım İra birbaşa məhkəmə salonundan bizim dopra etab olunmuş, kiçik bacım Lyuda isə yeniyetmə koloniyasına göndərilmişdi. Dörd ilin iki ilini yeniyetmə koloniyasında keçirən Lyuda bacım sonradan on səkkiz yaşının tamam olmasına rəğmən bizim dopra etab olunmuşdu. İndi gördüyünüz kimi biz beş bacı bu koloniyanın sakinlərinə çevrilərək, cəza çəkirik. Əslində biz cəza çəkmirik. Zonadan kənarda yaşadığımız illərdə çəkdiyimiz əzablardan, bizə edilən təhqirlərdən, azğınlaşmış, harınlaşmış, fuflijnik (yalançı), dolbolob (kütbeyin), dunduk (axmaq), paraşa (şaiyəçi) və padla adamların heç bir qanun saymadan biz bacılara etdikləri zülmərdən qurtulmuşuq. Biz beş bacı burada birbirimizə qayğı göstərir, bir otryadda göz görə-görə yursımızda (çarpayı nəzərdə tutulur) gecələyir, reyim qanunlarını pozmadan “cəzamızı” çəkirik. Biz bacıların kimsəsiz olduqlarını, ancaq beş bacı olaraq bir yumruq kimi yaşamımızı zonada xoşbəxt yaşayış hesab edirlər. Bizə, ana əvəzi olan bacımız Valya himayəçilik edir. Qrajdanin naçalnik biz yeganə beş bacıyıq ki, sizin iki rubl cərimələriniz, yəni bizim jarqonda deyildiyi kimi, iki rublu zəml-

yanut etməyiniz hələ bizə toxunmayıb. Çünki, biz zona rejimi ilə bərabər, digər qaydalara da tam olaraq riayət edirik. Gördüyünüz kimi, hamı tıraşçı, yaxud mastirka (narkotik maddə ilə doldurulmuş papiros) tütülədir, biz yox. Zonada əksər məhbuslar çefirir edirlər, biz isə baykal (zəif dəmlənmiş) çay içirik. Şarmanit (oğurluq) , paraşalığ (şaiyəçilik) , padlalıq etmirik, kidalo (fırıldaqcı) deyilik, kisa (əxlaqsız) ola bilmərik. Rejimə riayət etməyimizi tələb edən qrajdanın naçalniklərdən tutmuş, ən ağır həbs həyatı keçirən məhbus qadınlara qədər hamıya çalışırıq çuvirlo (xoş sifət) göstərək. Ən əsası biz bacılar özümüzü kandetə (karser mənasında) düşməkdən qoruyuruq. Bütün bu sağlam keyfiyyətləri, zonada böyük hörməti olan bacım Valya biz bacılara əxz etdirmişdir. Yaşayış zonası bizim evimiz, sənaye zonası isə iş yerimizdir. Bütün bunlara baxmayaraq zonanın özünün də mənfilikləri az deyil. Məsələn, padla olub paraşalığ edənlərlə biz bacıların heç arası yoxdur. Biz bu cür paraşalıqları hələ uşaq və yeniyetmə olarkən öz üzərimizdə hiss etmişik. Biz beş bacı həddindən artıq betuşny (saf) olduğumuz halda, anamızın pozğun həyatının qurbanı olaraq, kəndçilərimiz tərəfindən dəfələrlə şaiyə, böhtan obyektinə çevrilmişik. Zonada belələrinin dilini pırnut (kəsmək mənasında) etsələr də xeyri olmayıb. Düzünü desək mənim də şaiyə yayanlardan əzəli vaxtdan xoşum gəlməzdi. Zonanın özünün yazılmamış qanunları mövcud olduğundan, məhbus Ksenyaya müraciət edərək soruşdum ki, sizlərin cinayətkar qanunu ilə belənçi, siz demiş paraşa-

lar necə cəzalansa, bu cür adamlardan xilas olmaq olar? Xeyli sükuta dalan, məhbus Ksenya bildirdi ki, paraşalıq (şaiyə deyən) bir sağalmaz xəstəlikdir. Mənim bacım Valya ilk əvəllər paraşalara qarşı çıxmış və həmin paraşa məhbusu doxodyaqa (əldən düşmək mənasında) olana qədər döymüşdü. Bir il bundan qabaq paraşalığa görə məhbus qadının varejkasını (ağız mənasında) siqanskaya iqla ilə tiksələr də, xeyri olmamışdı. Məhbus Ksenya danışıqına davam edərək bildirdi ki, belələri sağalmaz xəstəliyin nümayəndələri olsalar da, fikirləşirəm ki, düşüncə tərzi zəif olanların peşə xəstəliyidir. Paraşalıq etmək mənim dünyagörüşümə görə bütün dövrlərin xəstəliyidir. Məhbus Ksenyanın bu cavabları, mən hələ tələbə olub müəssisələrin birində işləyərkən qarşılaşdığım bir əhvalatı yadıma salmış oldu. Seximizə bir işçi təyin olunmuşdu. Özünü sakit aparmırdı. Adicə bir söhbət zamanı, elə böhtan və şaiyyə mahiyyətli yalanlar uydururdu ki, biz fəhlələr məətəl qalırdıq. Ali təhsil alanlarımızdan Lətif adlı birisi, həmşə onun yalanlarını üzünə vurur və son anda deyirdi ki, ay gədə get həkimə ağzını müalicə etdir, sənin ağzının balansı yoxdur. Lətifin bu sözündən sonra xeyli fikrə gedib, onun dediyi sözlərin mənasını anlamaq istəyirdim. Bir dəfə bu böhtan tuluğunun sifətinə diqqətlə fikir verib, onun sifət quruluşunun rəsmini şifahi olaraq Lətif üçün çəkmiş oldum. Armud baş, çox uzun və donqarlı burun, alt dodaqla (çənəsi ilə bərabər) üst dodağın qeyri bərabərliyi, yəni üst dodağın alt dodağa nisbətən xeyli irəlidə olması və dodaqların bir-birinə münas

sibətində balansın olmaması. Mənim bu şifahi rəsmimə xeyli gülən, Lətif bildirdi ki, bəs mən ona niyə deyirəm ki, get ağzını müalicə etdir. Böhtan tuluğu olan bu adamın, ağız balansı olmadığından, onun armuda oxşar küt beyni, balansı olmayan dodaqlara heç cür təsir edə bilmir. Üstəlik də onun donqar və uzun burnu, burnundan uzağı görməyə də şərait yaratmır. Əlbəttə, Lətifin bu məcazi tənqidi, əslində böhtançının ağzını yummaq üçün bir vasitə idi. Lətifin bu məcazi tənqidini xəyalən xatırlayarkən, üzümdə yaranmış təbəssümü görən, məhbus Ksenya heyretli olaraq mənim nədən təbəssümləndiyimi soruşduqda bildirdim ki, sizin bu zonadakı paraşalarınız və onlara qarşı gördüyünüz tədbirlərlənlə, vaxtilə mənim rast gəldiyim böhtançının məcazi tənqidi arasındakı müqayisə məndə təbəssüm yaradıbdır. Hekayətini bitirmiş Ksenyaya tərbiyəvi xarakterli məsləhətlər də verərək buyurdum ki, siz bacıların həbslərdən əvvəlki kənddə olan əzablı həyatınız və qarşılaşdığınız haqsızlıqlar məni çox mütəəssir edibdir. Əlbəttə ki, valideyinsiz həyata atılıb yaşamaq, özü də beş nəfərdən ibarət qadın cinsinin yeniyetmə nümayəndələri üçün olduqca çətinidir. Ancaq, indiki zamanda siz artıq bu acınacaqlı yaşam tərzini keçmisiniz. Bildiyim qədər siz beş bacılar təmiz insanlar olmaqla bərabər, müəyyən çətinliklər görüb bərkiyərək, gələcək yaşam yolunuzu zonada yox, zonadan kənar olan cəmiyyətdə davam etdirə bilərsiniz. Sizin vaxtı ilə yaşadığınız kəndinizdə ən azından eviniz var, sizə qazanc gətirib dolanışığınızı təmin edəcək sənətiniz mövcuddur.

Fikirləşirəm ki, bəlkə həməşə bir-birinə qayğı göstərən siz bacılar bu barədə birgə qərara gələsiniz. Düzdür “azad cəmiyyətdə” yaşam çox çətindir, bu cəmiyyətdə yaşayan müxtəlif fərqli insanlar həm də, fərdi xarakterlərə, düşüncələrə malikdirlər. Başa düşürəm, kəndinizdə ananızın yaratdığı mənfi aura sizə hələ cavan vaxtlarında kəndinizə qarşı inamsızlıq yaradıb. Ancaq ölkəmiz çox böyükdür, istənilən məkanı seçib yaşam həyatınızı yenedən qura bilərsiniz. Mənim tərbiyəvi məsləhətimi dinləyən və bir müddət xəyala dalan, məhbus Ksenya dərindən bir ah çəkərək dedi:

-Eh, qrajdanin naçalnik çox gözəl sözlər deyirsiniz, ancaq mən bilirəm ki, bizim həyatımızı puç edən kəndimizə bir daha qayıtmayacağıq. Əsas odur ki, biz bacıların sənəti olsa da, bizə vurulmuş xodkalıq damğası, kir-yuxalarımızdan eşitdiyimiz qədər azad cəmiyyət tərəfindən qəbul edilməyəcək və əlbəttə ki, biz işsiz qalacağıq. Son anda, azad cəmiyyətdə baş verəcək digər yaramazlıqlar biz xodkası olan bədbəxtlərin üstünə yazılacaq. Yenə də, oğru doğru olacaq, doğru isə oğru və son ümidimiz olan dopra pənah gətirəcəyik. Görünür biz bacıların talehi “qospodi boq” tərəfindən belə yazılıb. Əgər talehimizi “qospodi boq” yaxşı yazsaydı, ən azından, bizi doğub böyüdəcək, qayğımıza qalacaq anamız olardı, görmədiyimiz və həsrətini çəkdiyimiz müxtəlif millətlərdən olan atalarımızın əvəzinə, yaratdıqlarına həyan olacaq atalarımız olardı və son anda həbs olunaraq, bəzi hallarda əsassız obvinilovikalara (ittihamlara) rəğmən cəzalar

çəkməzdik. Ancaq, biz bacılar çəkdiyimiz əzablara baxmayaraq, yenə də “qospodi boqa” dua edirik ki, müxtəlif millətlərin kişilərindən pozğun anamızın sayəsində bu haqsız dünyaya göz açsaq da, yaxşı ki bir-birimizi sevir, bir-birimizə qayğı göstərir və son anda bir-birimizə arxalanırıq. Məhbus Ksenya, hekayətini öz düşüncələri ilə başa vurub onun yolunu gözləyən bacılarının yanına getmiş oldu. Mən isə xəyala dalmışdım və məhbusluqda olan bu beş bacını çox gözəl anlayırdım. Bir atalar sözündə deyildiyi kimi:– Padşah uzaqda, allah yuxarıda, kimə deyəsən dərdini?! Mən də bir insan olaraq, Covet cəmiyyətinin yaramazlıqlarından az əziyyət çəkməmişdim. Dünyamızın haqsızlıq üstündə qurulduğunu çox yaxşı anlayırdım. Əbəs yerə deyil ki, bu dünyanın haqsızlığına dözməyən babalar, axirət dünyasını haqq dünyası adlandırmışlar. Həyatımda, şərəfsizlərin, nadanların necə şən yaşadıklarını, şərəf və şəxsiyyət sahibi olanların mənən sındırılaraq uğursuz yaşam həyatını az görməmişdim.

Borziy (üzlü) proporsikin və Koloniyadakı fabrikə işləmək üçün təyinatla gələn gənc kadrların əxlaqi macəraları.

Mən ilk əvvəllər koloniyada işləməyə gedən zaman, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı olan kadr rəisindən məsləhətlər aldığım kimi, xüsusi şöbənin əməkdaşları tərəfindən maarifləndirici və sığortalı məsləhətlər də

almış olmuşdum. Xüsusi şöbənin əməkdaşı mənim Qafqazlı olduğumu nəzərə alıb, vaxtilə koloniyada xidmət etmiş, ancaq rus olmayan bir proporsikin etik və əxlaqi qaydalara riayət etməməsi nəticəsində məhbus qadınlar tərəfindən cəzalandırıldığını və son anda işdən qovulduğunu mənə bildirib, qayda-qanunlara hörmətlə yanaşmağımı xahiş etmişdi. Xüsusi şöbənin əməkdaşı Qafqazlı olmağıma işarə edərək bildirirdi ki, koloniyada on səkkiz yaşından tutmuş yetmiş yaşına qədər cəza çəkən qadınların əksəriyyəti slavyanlar olduğundan, qarayanız cənub adamlarına qarşı münasibətdə çox romantikdirlər və eyni zamanda sizləri istifadə etməyə qarşı meyillidirlər. Düznü desək həyatımda ilk dəfə olaraq həbsxana mühitində işləyəcəyimdən və mənə məlum olmayan bir çox “gizli” məsələlərdən uzaq olduğumdan, xüsusi şöbə əməkdaşı mənə cüzi açıqlama verərək qeyd etdi ki, romantik qadın məhbuslar deyəndə onların təzə işə gələn kişi işçilərinə qarşı sevgi macərası yaranır ki, bu sahədə hissiyata qapılıb etik qaydaları pozmaq olmaz. Məhbus qadınların yeni işə gələnləri istifadə etməsi, onlar üçün qadağan olunmuş predmetlərin ələ alınaraq gətirilməsi qanun pozuntusu sayılır və cinayət xarakterlidir. Bir neçə ay işləyəndən sonra, mən artıq maarifləndirici məsləhətlərin bir işçi olaraq müsbət tərəfini zonada baş verən hadisələrin şahidi olan zaman görmüş oldum. Bütün bunlarla bərabər mənim üçün qaranlıq olan və milliyətcə rus olmayan proporsikin keçmiş macərası idi. Uzun müddət məhkumluq keçirən, zonanın tərbiyəli məhkum qadını sayı-

lan, vaxtilə Moskvanın ali məktəblərinin birində psixologiya müəlliməsi işləyən və dələduzluq əməlinə görə həbs edilən məhbus qadın Nina proporşikin ağlasığmaz, əxlaq normasından uzaq olan hərəkətləri, eyni zamanda digər mülki işçilərin etik pozuntuları barədə, mənim xahişimi yerə salmayıb hekayət etmiş oldu.

Orta Asiya Respublikalarının nümayəndəsi olan həmin proporşik, ilk əvvəllər əsgər olaraq daxili qoşunlarda kinoloq olaraq zonada xidmət edirmiş. Əsgəri xidmətini başa vurduqdan sonra, hərbdə qalıb proporşik rütbəsi alaraq xidmətini davam etdirmişdi. Bir müddət proporşik kimi xidmət edən bu Orta Asiyalı oğlan, cavan məhbus qadınlara qarşı münasibətdə etik qaydaları pozmağa başlamış və zonada kısa (əxlaqsız) kimi tanınan qadınların buferasına (büst-sinə), yançağına əl atmağa başlamışdı. Borzıy proporşikin bu hərəkəti, zonanın avtoritet qadın məhbuslarının diqqətini cəlb etdiyindən, onlar bu dunduk və borzıy proporşiki cəzalandırmağı qərara almışlar. Avtoritet məhbus qadınların təlimatı ilə, buferası və apşası (yumru sifət) ilə göz oxşayan kısa məhbus qadın, proporşiki ovsunlayıb otryada görüşə çağırır. Nəfsini əsiri olan proporşik deyilən vaxt otryadda peyda olur. Bu o məqam olur ki, otryad rəisi iş vaxtını qurtarmış, otryad məhbusları isə sənaye zonasında iş fəaliyyətinə olmuşlar. Otryada daxil olan hər is proporşik kısa məhbus qadının yursıda uzanaraq jivie kartinki pokazivat (soyunmaq minasında) etməsinə dözməyib, gözəlçənin üstünə atılmış olur. Pusquda dayanan bir neçə kısa

məhbus qadınlar, proporşiki soyunduraraq onu yursıda doxodyaqa (əldən düşmüş mənada) olana qədər moxnataya kraja (zorlama) etmiş olurlar. Jmurik (ölü) vəziyyətinə düşmüş proporşiki məhbus qadınlar hava qaralana yaxın aparıb yaşayış zonasının praçeçnaya (paltar yuyulan sahə) otağına atıb aradan çıxırlar. Səhəri praçeçnaya işçiləri olan məhbus qadınlar proporşikin jmurik vəziyyətini görüb, xüsusi şöbənin opersos (əməliyyat) heyətinə xəbər vermiş olurlar. Proporşikin vəziyyəti qeyri kafi olduğundan ilk tibbi yardım olaraq koloniyanın lepilosuna (tibb işçisi nəzərdə tutulur) müraciət olunur. Koloniyanın opersos heyəti kukuşka (koloniya opersosuna köməklik edən məhbus) vasitəsi ilə hadisəni araşdırıb, proporşikin aktiv məhbus qadınlar tərəfindən moxnataya krajaya salındığını müəyyən edirlər. Bu hadisədə iştirak edən bəzi kisa məhbuslar cərimələnir, aktiv olanları isə müəyyən müddətə akvariuma (müvəqqəti izolyator) göndərilir. Xeyli müddət daxili qoşunların qospitalında müalicə alan proporşik, sağaldıqdan sonra daxili işlər orqanlarından rütbəsi alınaraq xaric edilib, koloniyadan uzaqlaşdırılır.

Ümumiyyətlə, qrajdanin naçalnik, -deyə məhbus qadın Nina buyurdu ki, həbsxana elə bir yerdir ki, bura mülki və ya hərbi olaraq işləməyə gələnlər psixoloji cəhətdən möhkəm olmalı və ən azından cəza çəkən insanlarla münasibətdə mənəvi cəhətdən sağlam və bütöv olmalıdırlar. Sənaye zonamız tikiş fabriki olaraq istehsalat sahəsi olduğundan, buraya peşə və texnikum bitirib təyi-

natla usta gəlib işləyən cavan xanımlar, əksər hallarda azad cəmiyyətdə bir növ sürüşkən həyat keçirdiklərindən, zonaya gəlib işləyərkən buranın cinayətkar ab-havasını dərk eləmədikləri üçün, məhbus qadın şüurların (hiyləgər mənasında) təsiri altına düşüb, ya zonadakı sevgi macəralarına sürüklənmiş olurlar, ya da ki, qadağan olunmuş predmetləri zonaya gətirməklə kukuşkalar tərəfindən ələ keçirilmələrinə və son anda işdən qovulmalarına şərait yaradırlar. Məsələn keçən il, Anya adlı iyirmi yaşlı apşalı, özündən böyük markotaşki (döş, sinə) gəzdirənin birisi bizdə usta işləyirdi. Anya taraçki çəkməyi və yüngül hərəkətləri ilə şulər məhbus qadınlar tərəfindən ələ alınaraq taraçki əvəzinə mastırka (narkotik maddə doldurulmuş papiroz) tüstülədirib kayfovıy həyat keçirdiyindən, özündən asılı olmadan hisslərinə qurban gedib məhbus qadın kobelləri tərəfindən kovıryalka səviyyəsinə salınmış oldu. Vaxtilə “azad cəmiyyətdə” cavan qızları yoldan çıxarıb banderşalıq (əxlaqsız yuva sahibi) edərək, freya-feya (varlı mənasında) kimi yaşayan, sonradan mentlər tərəfindən ələ keçirilib həbs olunaraq bizim zonaya gəlib anbarımızda çalışan və azad cəmiyyətdəki peşəsini davam etdirən məhbus qadın, qadağan olunmuş predmetlər əldə etməklə Anyanın kovrılyalka hərəkətini kukuşkalar tərəfindən xüsusi şöbənin opersosuna çatdırıb, onun işdən pozor olaraq qovulmasına şərait yaratdı. Tək Anya deyil, qrajdanın naçalnik. Bizdə ərindən boşanmış, yaxud atasız uşaq dünyaya gətirmiş naçalnik otryadlar, hərbiçi qadınlar az deyil. İçərisində taraçki

çəkənləri, tарақkiləri olmayanda bəzən məhbuslardan tарақki tələb edib, yüngül hərəkətə yol verənləri də var. Belələri ilə bərabər, koloniyada işləyən elə mülki, yaxud hərbi nümayəndələr olub ki, betuşniy məhbus qadınları sevərək ailə də qurublar. Matvey adlı mülki cavan oğlan çilingər işləyirdi. Pasport qeydiyyatı olmadan Moskvada kirayədə yurd salan Dusya adlı cavan qız, qeydiyyatsız yaşadığına görə, bir neçə dəfə həbs olunaraq zonada cəza çəkirdi. Demək olar ki, həddindən artıq betuşniy (saf və namuslu) olan bu məhbus cavan qadın Matveylə sevgi macərası yaşayıb, həbs cəzasını başa vurandan sonra Matveylə ailə qurub, onun vətəninə Kursk şəhərinə getmiş oldular. Yaxud, cavan zabıt var idi. Yura deyə həmkarları onu çağırırdılar. Yura da, passajir (başqasının yerinə cəza çəkən) məhbus qadına vurulmuşdu. Onun bu sevgisinə qarşı çıxan tanışları bu izdivaca qarşı idilər, hətta iş o yerə çatmışdı ki, işdən qovulması gözlənilirdi. Ancaq, sonradan Yuranın inadkar məhəbbəti qələbə çalmış oldu. Məhbus qadın cəzasını çəkib qurtarandan sonra, Yura ilə ailə qurmuş oldular. Yura deyilənə görə, daxili işlər orqanlarından azad olunaraq başqa bir iş keçib sağlam ailə həyatını davam etdirərək övlad sahibi də olmuşdu. Eh, qrajdanin naçalnik!-deyə həyəcədən doğan səsi ilə mənim fikrimi özünə çəkən və uzun müddətli məhkumluq keçirən məhbus qadın, bildirirdi ki, bu iyirmi ildən çox müddətdə bu zonada elə ürəkbulandırıcı, yaxud insanı düşüncələrə qərq edən elə hadisələr olub ki, danışmaqla qurtaran deyil. Ancaq, "azad Sovet cəmiyyə-

timizdə” talehin hökmünə rəğmən aldadılmış, yaxud hansı məqsədlərsə güdülərək istifadə edilib, təkləndirilərək uçuruma yuvarlandırılıb son anda həbsinə şərait yaradılmış elə savadlı, ağıllı məhbus qadınlarımız var ki, onların hekayətini dinləmək daha yaxşı olardı. Belələrin-dən biri vaxtilə “azad cəmiyyətdə” hörmətlə adı çəkilən və böyük bir müəssisədə baş mühasib işləyən Natalya İvanovna adlı xanım, indi bizimlə bərabər cəza çəkir. Zonada hamı bu məhbus qadını uconniy (alim) Nata kimi tanıyır. Kaloniyanın baş mühasibi çətinliyə düşəndə, Natanı köməyə çağırmış olurlar. Düzü məhbus qadının dediyi Nata haqqında çox eşitmişdim. Yoldaşım mühasibatlıqda işlədiyindən, bu məhbus qadının savadından koloniyə rəhbər işçilərinin ağız dolusu danışdığını qeyd edər-di. Bütün bu məziyyətləri nəzərə alıb, məhbus qadın Natalya ilə görüşüb, hekayətini dinləməyə qərarlı oldum.

Məhbus qadın, uconniy (alim) Natalyanın hekayəti.

Əslən Penza şəhərindənəm və ziyalı ailəsində böyümüşəm. Atam tikinti idarələrinin birində tikinti mühəndisi, anam isə orta məktəbdə riyaziyyat müəlliməsi olaraq işləyirdilər. Ailədə iki uşaq idik. Məndən böyük qardaşım pioner düşərgəsində tətillə istirahətində olarkən, çayda çimən zamanı boğulub ölmüşdü. Qardaşımın vaxtsız ölümü valideynlərimi bərk kədərləndirsə də, onlar bu vaxtsız ölümdən sonra məni bir dəqiqə də olsun nəzarətdən buraxmayıb, yaxşı tərbiyə verib oxutdular. Atamın

İşi elə idi ki, səhərlər çıxır, axşamlar evə gəlirdi. Anam isə riyaziyyat müəlliməsi olduğundan mənim təhsilimlə məşğul olurdu. Orta məktəbi əlaçı başa vurub, Moskva-da instituta daxil olaraq, maliyyə uçotu ixtisasına yiyələnmiş oldum. Ali məktəbi də əlaçı qurtardığımdan, məni institutda saxlamaq istəsələr də, hələ gənc və təcrübəsiz olduğumu əsas gətirərək, işləyərək təcrübə əldə etdikdən sonra elmi işlərə rəvac verəcəyimi bildirmiş oldum. Təyinatla məni Moskvadakı maşınqayırma zavodlarının birinə mühasib olaraq göndərmiş oldular. Tabe olduğum baş mühasibimiz yaşlı bir xanım idi və özünün dediyinə görə saçlarını bu müəssisədə ağartmışdı. Tez-tez yorulduğunu deyərək təqaüdə çıxacağı günü gözləyirdi. Zavodun müdiri isə deyilənlərə görə otuz dörd yaşlı bir cavan idi. İlk aylar işimdə elə bir çətinlik görməyib, boş vaxtlarımda baş mühasibimiz Lyudmila Stepanovnaya da köməkliklər edir, bəzi vaxtlarda Lyudmila xanıma kömək etmək üçün, yataqxanada çətin şəraitdə yaşamağıma baxmayaraq özümü mühasibat sənədlərini götürüb gecələr işləyirdim. Yataqxanada bir otaqda dörd qız olaraq yaşadığımızdan yaşam şəraitimiz sən deyən yaxşı deyildi. Qızlardan biri suvaqçı olaraq zavod tikintisində çalışdığından çox yorğun olub bütün gecəni zarıyırdı. Digərinin traktor xorultusu yatmağa imkan vermirdi. Mən sakit yatdığımdan qızlar mənə bəxtəvərçilik verirdilər. Valideyinlərim tez-tez məni yoluxmağa gələr, yataqxanadakı yaşam şəraitimə narahatçılıq ifadə edərək məni öz doğma şəhərimizdə işləməyə çağırış etsələr də, mən razılaş-

mırdım. Uşaqlıqdan arzulayırdım ki, Moskva kimi böyük bir şəhərdə yaşayım. Baş mühasibimiz axır vaxtlar demək olar ki, xəstəliyi ilə əlaqədar işdə az-az görünməyə başlamışdı. Baş mühasibin iş icrasını çox vaxt mənə həvalə edirdilər. Bizim cavan müdirimiz İqor Tixonoviç bəzi hallarda məni işdən saxlayıb, mühasib işlərini yoluna qoyduqdan sonra işimə sonluq verərdi. Beləcə mühasiblər olmadığı vaxtlarda məni öz otağına dəvət edərdi və mühasib sənədlərinin hazırlanmasında birgə çalışardıq. İşimiz gec qurtaranda, xidməti maşınını evinə buraxan İqor Tixonoviç şəxsi maşını ilə məni yataqxanaya aparmış olardı. Bir neçə vaxtdan sonra baş mühasibimiz təqaüdə çıxmış oldu. Həmin vaxtdan sonra heç bir sorğu-sual olmadan məni baş mühasib təyin etmiş oldular. Baş mühasib vəzifəsi mənlilik olduqdan sonra, işdən sonra qalib müdirin otağında mühasib sənədlərini düzüb qoşurduq. İqor Tixonoviç katibəsini axır vaxtlar işdən tez azad edərək, özü çay dəmləyib məni də qonaq etmiş olurdu. Adətən işdən çıxandan sonra mən ərzaq alıb yataqxanada xörək hazırlayırdım. İndi İqor Tixonoviç axşam çayında elə şirniyyatlar masaya qoyurdu ki, axşam yeməyi demək olar ki, lazım olmurdu. Yataqxanada qızlar axır vaxtlar mənə maraqla baxırdılar. Hiss edirdim ki, onlar sözlü adamlar kimi mənə gec gələndə vurnuxardılar. Bir gün qızlar məni araya alıb bildirdilər ki, müdir deyilənə görə evlidir. Özü də, qızın atası Moskvadakı rayonların birində partiya işçisi olaraq yüksək vəzifə daşıyır. Deyəsən müdirin ösü də hansısa yüksək vəzifəlinin oğludur. Qız-

lar dolmuş ürəklərini mənə açanda xeyli gülüb dedim ki, bundan mənə nə?!Təəccüblə mənə baxan qızlar xorla:

-ay qız, nə danışırsan?Nə vaxtdır səni izləyirik, gec gəlməyin o yana dursun, üstəlik müdirin şəxsi maşınında gəlirsən, sonra da müdir maşından düşüb sənə qapını açaraq yataqxanaya yola salmış olur. Qabaqlar işdən sonra ərzaq alıb yeməklər bişirərdin, indi müdirlə birgə şam edirsən. Biz qızlar elə bilirik sən artıq ərə hazırlayırsan. Bu səfər dözməyib dərdimi çəkən qızlara bildirdim ki, müdir çox solidnı adamdır və mənə hörmətlə yanaşır. Sadəcə mənim mühasib işim müdirin birbaşa əlindən keçdiyindən biz bir yerdə mühasibat işlərinə əncam veririk. İşimiz gec qurtaranda, əlbəttə ki, gətirib məni yataqxanada düşürmüş olur. Qaldı ki, maşın qapısının müdirin açib məni düşürməsinə, bu müdir tərəfindən göstərilən bir centliment hərəkətdir və ziyalılara məxsus bir keyfiyyətdir. Qızlardan bir daha xahiş və tələb etdim ki, mənasız və həqiqətə uyğun olmayan sözləri nəinki ağızlarına, heç ağllarına da gətirməsinlər. Qızlar elə o vaxtdan səslərini kəsmiş olsalar da, məni daxilən şübhəyə salmış oldular. Düzünü desək, nə orta məktəbdə, nə ali təhsil aldığı müddətdə məni sevgi maraqlandırmamışdı. Ancaq, oxumaq və karyerə əldə edərək, Moskvada ev almaq arzusu ilə yaşayırdım. Elə zavoda işə girən vaxtdan ərizə yazıb ev növbəsinə də dayanmışdım. Yataqxanadakı qızlar ilk əvvəllər işdən sonra gəzintiyyə gedəndə, məni də dəvət edərdilər. Mən isə mühasib sənədlərini göstərərək, işimin çoxluğunu onlara deyəndə, onlar xorla mənə, gö-

zəlliyini evdə saxlayıb üfunətləndirmə, çölə çıx ki, o gözəlliyə qiymət verənlər də olsun, -deyərdilər. Düzünü desəm mən bir cavan xanım kimi özümə diqqət yetirərdim, ancaq yataqxanadakı qızlar kimi, nə başımda quş yuvası qurardım, nə də başıma banka qoyardım. Ümumiyyətlə allahın mənə verdiyi ilə kifayətlənərdim və qulaqlarımın çaldığına rəğmən bilirdim ki, gözəlliyim heç də pis deyil. Ancaq, qızlarımızın dediyinə görə məndə olan ciddi baxışlar, çoxlarını hürküdə bilər. Yadımdadır ali məktəbdə təhsil alarkən, qızlar bir yerə yığışb gəzintiyə çıxardılar, günlərini şənliklə keçirərdilər, mən isə kitabxanalarda günümü keçirərdim. Bir dəfə kitabxanada kitabları təhvil vermək istərkən mənimlə qarşılaşan bir cavan tələbə oğlan qarşımı kəsərək gözləmədiyim halda dedi:

-gözəl qız, kaş o sinəndəki kitablar mən olaydım, səni o kitablara qısqanıram, xoşbəxtlər o kitablar! Mən oğlana tərs-tərs baxıb, sinəmdəki kitabların birini götürüb onun başına çırpmış oldum. Yerə düşən kitabı qaldıraraq, mənə təqdim edən oğlan, məndən üzr istəyərək bir anlığa yoxa çıxmış oldu. Mən bu hərəkətimə xeyli gül-məli olsam da, sonradan bir daha oğlanı görməməyim mənə pis təsir bağışlamışdı. Əslinə qalsa mən əzilib-büzülən və mənə kompliment deyən oğlanları hörmətlə qarşılamazdım. Mənə görə, oğlan xeylağı kişi olduğu üçün, ciddiliyə fikir verməli, özünü yüngül aparmayıb, ağır xasiyyətə sahib olmalıdır. Mən müdirimiz İqor Tixonoviçlə iş münasibəti qurduğumdan ona qarşı sevgi hisslərini hiss etmərdim. Ancaq, onda bəyəndiyim keyfiyyət-

lەر, yəni ciddiliyi, özünü ağır aparması çox xoşuma gəlirdi. Beləcə, həmşə olduğu kimi işdən sonra qalaraq müdirlə mühasibat işlərini işləyib bərk yorulmuşdum. Yorğunluğumu çıxartmaq üçün açılmış pəncərədə təmiz hava alarkən, müdirin arxamda isti nəfəsini hiss etdim və bərk həyacanlanmış oldum. Birdən isti əllər boynuma toxunanda, çönlüb İqor Tixonoviçə sərt baxışlar göstərmiş oldum. Qorxdunmu?-deyə İqor Tixonoviç heç nə olmamış kimi soruşdu. Əlbəttə, mən özümü ələ alıb bildirdim ki, qorxmadım, ancaq sizin indiki hərəkətiniz mənim üçün gözlənilməz oldu. İqor Tixonoviç isə, öz növbəsində ciddi olaraq mənə məlum etdi ki, mənim xasiyyətim belədir, mən ürəyimcə olan insanın həyatına gözlənilməz daxil olan adamam, -deyib gözaltı məni seyr edərək mühasibat qovluğunu götürüb, heç nə olmamış kimi, nəzərdən keçirməyə başladı. Düzü mən İqor Tixonoviçin deyiminə əhəmiyyət verməyib, susqunluq içində işimi başa vuraraq, heç bir maşınla getmək təklifini almadan, yataqxanaya getmiş oldum. O gecə səhərə qədər özümdə olmadım. Çarpayımda ha qıvrılsam da, boynuma qoyulmuş isti əllərin hərərətini hiss etdiyimdən, "insanın həyatına gözlənilməz daxil olan adamam" deyimini beynimdə götür-qoy edib, məni bürümüş həyacandan qurtula bilmədim. Demək olar ki, bütün gecəni yatmadığımdan gözlərim qızararaq şişmişdi. Yerimdən qalxıb, səhər yeməyini nuş etmədən, dalğın olaraq işimə yollandım. Özümdən asılı olmayaraq gözlərim İqor Tixonoviçi axtarsa da, gözümə dəymədi. Həmin günü İqor Tixonoviç

nə yanıma gəlmiş oldu, nə də işdən sonra qalmağı təklif etmiş oldu. Mən qürurluydum və iş qurtaran kimi, başqa iş yoldaşlarımla bərabər mühasibatlığın qapısını bağlayıb işimə sonluq vermiş oldum. Yataqxanaya getməmişdən öncə ərzaq mağazasına dəyib, axşam naharı üçün alver etdim. Axşam nahar hazırlayan zaman, mənə təəccüblə baxan qızlar, nə baş verdiyini soruşsalar da, mən qızlara heç bir izahat vermədən axşam naharımı nuş edib, çarpayımaya uzanmış oldum. İqor Tixonoviçin işdə görükməməsi məndə daxili həyacanla bərabər, müəmma da yaratmışdı. Birdən, qızların vaxtilə dediyi;-müdür evlidir, frazası ildırım kimi beynimdəki müəmmaya son qoymuş oldu. Fikirləşdim ki, evli olan adamla mənim nə işim ola bilər ki?!Beynim İqor Tixonoviçi özündən kənar etsə də, ürəyim isti əllərin hərarətindən, insanın həyatına gözlənilməz daxil olan adamam deyimindən sakit olmurdu. Bu düşüncələrlə səhərə yaxın yuxuya getmiş oldum. Elə bərk yatmışdım ki, saatın zəngini də eşitməmişdim. Yaxşı ki, qızlardan biri evdə imiş və məni oyatmış oldu. Tez yerimdən qalxıb, gecikəcəyimi anladığımdan, üz-gözü-mə su vuraraq işə qaçdım. Təzəcə yerimdə oturmuşdum ki, mənə zəng edən katibə, müdirin qəbuluna gəlməyi mənə bildirdi. Həyəcandan bədənəm tir-tir əsməcə tutmuşdu. Müdirin qapısını döyərək salamsız-kalamsız otağa daxil oldum. Müdirin masasının üstündə ikinci bir çay stəkanı və kəsilmiş tort görüb, bir təhər özümü ələ aldım. İqor Tixonoviç məni həmişəki kimi oturmağa dəvət edib, dünən işdə olmamağının səbəbini otuz beş yaşının ta-

mam olması və evə gəlmiş qonaqlarla əlaqələndirmiş oldu. Düzü salamsız otağa girməyim məni daxilən incitsə də, tez ayağa qalxıb yubiley münasibəti ilə onu təbrik etmiş oldum. İqor Tixonoviç çay dəstgahını və tortu mənə tərəf yaxınlaşdırıb bu münasibətlə nuş etməyimi xahiş etdi. Səhər yeməyi nuş etmədiyimdən, ac olaraq nəfsimi saxlaya bilməyib masadakı tort loxmasını ağzıma elə dürdüm ki, az qala boğulmuşdum. Aclıq güc gəldiyindən yemək mədəniyyətimdən özüm də utanmış oldum. Mənim gözlənilməz yemək mədəniyyətimi gözaltı seyr edən İqor Tixonoviç bildirdi ki, tələsməyə dəyməz, mənim icazəm olmadan heç kim otağa daxil ola bilməz. Mən özüm də bilmədən hiss edirdim ki, İqor Tixonoviç mənə naməhrəm adam deyil və onun hər hansı təklifinə belə yox demək gücündə deyildim. Həmin gün mənim daxilimdə yaranmış sevinc hissi ilə otağı tərk etsəm də, sevincdən doğan narahatçılıq məni rahat buraxmırdı. Beləcə, hər dəfə İqor Tixonoviçin otağında qalıb mühasibat işlərinə birgə əncam vursaq da, daxili narahatçılığım məni incidirdi və hiss edirdim ki, mən özümdən asılı olmayaraq başa düşmədiyim hisslərlə müdirimə bərk bağlıyam.

Günlərin birində İqor Tixonoviç məni konsertə dəvət etməli oldu və bildirdi ki, Maşa Rasputina adlı yeni və gözəl müğənninin solo konserti hər ikimizdə şən əhvali ruhiyyə yaratmış olacaq. Sevincimin həddi-hüdudu yox idi. Moskvaya gəldiyim vaxtdan xeyli keçməsinə baxmayaraq mən konsert, kino-teatr nədir bilməzdim. İş,

yataqxana gündəlik həyat tərzim idi. İndi isə məni müdirim konsertə dəvət edirdi. Konsertə gedəcəyimdən zahiri görkəməmdə yenilik etmək istəyirdim. Gündəlik paltarlarımı kənara qoyub, özümə modda olan yaxşı bir platya almış oldum. Güzəllik salonuna ilk dəfə olaraq gedib, saçlarıma yaraşacaq düzəlişlər etdirdim. Yataqxanaya qayıdıb platyamı da əynimə geyəndə, qızların sıra ilə mənə heyranlıqla baxdıqlarını görüb, etdiyim yeniliyə görə bir az sıxılmış oldum. Qızlar mənim konsertə gedəcəyimi eşidib, xoş əhvalla məni yola saldılar. Vaxtından tez gəlmişdim deyər İqor Tixonoviçi gözləməli oldum. Birdən beynimə girən İqorun evlilik məsələsi halımı pərişan etmiş oldu. Yəqin həyat yoldaşı ilə bərabər gələcək, -deyə düşündüm. Elə bil ki, içimdəki cəvinc telləri qırılmış oldu. Sonra cəsarətlənib, fikirləşdim ki, lap İqor Tixonoviç evlidir, ondan mənə nə? Həyat yoldaşıdır, gəlsə nə olar? Qoy gəlsin! Elə bil ki daxilimdə iki mən yaranmışdı və bir-biri ilə mübahisə edirdilər. Yaxşı, tutaq ki, İqor Tixonoviç evlidir, onda niyə yalnız məni konsertə dəvət etmiş olurdu. Zavodumuzda nə çox qızlar, hətta məndən gözəlləri də var. Özümlə bacarmırdım. Qəlbimdə yüz suallar peyda olurdu. Birdən boynumdakı isti əllərin hərəkəti məni elə həyacanlandırırdı ki, geriye çönəndə İqor Tixonoviçin parıldayan dəniz kimi şəffaf gözlərində, həyəcan hərəkətindən lalə kimi qızarmış və mənə güzəllik verən al yanaqlarımı görüb, həyatımda ilk dəfə olaraq özümə vurularaq, qürurumu yüksək tutub onunla sevinclə görüşmüş oldum. İqor Tixonoviç qolumdan tutub məni kon-

sert salonuna dəvət etdi. Biz yanaşı oturanda və əllərim hələ də onun isti əlləri içərisində qıvrılaraq istiliyini bədənə hopdurduğundan, üşüyən adamlar kimi ona daha yaxın olub ağuşuna sığınmağıma ehtiyac yaradırdı. Belə bir həyacanlı dəqiqələrdə salona çıxan Maşa Rasputininin sürəhi bədən quruluşu, gülərkən yupyumru sifətinə yaraşıq verən ağappaq nizamlı dişləri, qırmızı pomada ilə boyanmış iri və qalın dodaqları, şəffaf gözlərə yaraşıq verən qara ox kirpikləri ona xüsusi bir gözəllik verirdi. Qıyqacı baxışları ilə məni seyr edən, İqor Tixonoviçə Maşanın gözəlliyini təriflədikdə, o əlləri ilə mənim yanaqlarıma sığal çəkərək bildirdi ki, sən ondan çox-çox gözəlsən. Tixonoviçin, -sən ondan çox-çox gözəlsən deyimindən elə bir sevincli hala düşdüm ki, qulaqlarım musiqini dinləmiş olsa da, beynim və ürəyimlə İqora bağlandığımı ilk dəfə olaraq hiss etmiş oldum. Mən bütün vücudumla İqorun ağuşunda olaraq xoşbəxtlik rəyasına qapılmışdım. Konsertin qurtarmasını heç istəməirdim. Ayrılanda isə, İqor bütün ürəyimi özü ilə aparmışdı.

Biz artıq tez-tez yaxınlıq edirdik. İstirahət günləri isə bizim görüşlərimiz bir-birimizə olan bağlılığımızı bir daha təsdiq etmiş olurdu. Bir gün İqor mənə bildirdi ki, mənzərəli binaların birində ev kirayələyib və daha bizim görüşlərimiz bir çox gözlərdən uzaq olsa daha yaxşı olar. Şəhərin işlədiyim zavoda bir az yaxın olan yerində doqquz mərtəbəli binanın ikinci mərtəbəsində hər cür şəraiti olan mənzilə köçmüş oldum. Mən yataqxanadan ayrılanda qızlarımıza olanları bildirmədən, yataqxanada yaşa-

mağın çətinliyindən yorulduğumu əsas gətirərək kirayə-də yaşayacağımı bildirmişdim. Beləliklə biz İqorla, ilk əvəllər birgə yaşayışımızın xoşbəxtliyini dadmış olduq. Sonralar İqor müxtəlif tədbirlər adı ilə, evə gəlməməyə başladı. İş yerində də, çox az-az görsənirdi. Bir müddətdən sonra İqor Tixonoviç yeni bir işçini, müavini Dmitri Pavloviç adlı birisini mənə tanış edib bildirdi ki, bu gündən sonra mühasibat işlərində Dmitri Pavloviçlə bərabər məsələləri həll etmiş olacaqsınız. Katibə xanımın dediyinə görə, İqor Tixonoviç digər məsul işlərlə məşğul olduğundan imkan edib zavodun bütün işlərinə baş vura bilmir. Özümdən asılı olmadan, katibədən İqor Tixonoviçin evli olduğunu soruşduqda, bildirdi ki, azı on il olar ki, evlidirlər, ancaq bildiyim qədər nədənsə övladları olmur. Mən sakitcə katibədən ayrılıb, otağıma gəlmiş oldum. Günlərin birində, kirayə evimizə qədəm qoyan İqor Tixonoviçdən evli olduğu halda, mənimlə yaşamasının səbəbini soruşduqda, qəmginliyə qapılan İqor bildirdi ki, vəzifədə olan atası onu partiya sahəsində işləyən bir dostunun qızı ilə evlənməsini xahiş etmişdi. Düzü mənim nə kimisə sevmək arzum olub, nə də evlənmək. Atamın xahişini yerə salmayıb evlənmişəm. Ancaq uşağımız olmadığından bir dost kimi yaşayır və ayrılmaqla valideyinlərimizin dostluğuna xələl gətirmək istəmirik. Mənim yeganə sevgim sənə qarşı olub və mən bu sevgidən peşman deyiləm. Bilirəm ki, sən də mənim sevgimə biganə deyilsən. Odur ki, müvəqqəti çətinliyimi başa düşüb məni bağışlayacağına inanıram. İqor bir məsələdə olduqca düz

idi. O da mənim ona olan sonsuz məhəbbətimlə əlaqədar idi. Elə bu məhəbbətin təsirindən idi ki, onun mənə olan sevgisinə inanıb yaşayır və işimlə məşğul olurdum. Yeni müdir müavini ilə mühasib sənədlərini işləyərkən, qarşılaşdığım bir mənzərə məni karıxdırmış oldu. Belə ki, istehsalatın şirpotreb sahəsində son məhsulların otuz-qırx faizi “qüsurlu” olduğundan və keyfiyyət standartına cavab vermədiyindən, həmin mallara akt tərtib edərək ucuz qiymətə mağazınlar, anbarlara təhvil verilir, ya da ki, zavodda çalışan bəzi tanışlara satılırdı. Sonradan mənə məlum oldu ki, zavodda çalışan tanışlar möhtəkirə çevrilərək aldıkları malları yüksək qiymətə satmaqla izafi qazanc əldə edirlər. İkincisi də, zavodda səs yayılmışdı ki, qüsursuz olan məhsullar qazanc xatirinə qəsdən qüsurlu sayılıb, kimlərəsə əlavə qazanc gətirmiş olur. Bütün bu yaramazlıqlar barədə, İqor Tixonoviçə aydınlıq gətirsəm də, mənə bildirdi ki, əgər məni sevirənsə bu barədə bir də heç yerdə danışma. Keyfiyyət şöbəsi bilir nə edir, sənə bunun heç bir ziyanı ola bilməz. İkinci də mən müdir işləyə-işləyə kim sənə bir söz deyə bilər!? Mən İqora inanırdım və onu ürəyimin dərinliyində elə əziz saxlayırdım ki, bir az da olsun şübhələnməyə əsas görmürdüm. Bununla bərabər mən artıq hamiləydim. Qarnımda sevgimizin bəhrəsini gəzdirirdim. İqor hamiləliyimi biləndən sonra, fəxrlə qarnıma baxıb deyirdi:

-mənim gələcək bəhrəmin anası, mən səni Moskva çayının uzunluğu azdır, Lena çayının uzunluğu, sonsuz axarlı çaylar qədər çox sevirəm. Mən onun bu sözlərin-

dən sanki, qanad açıb uçmaq istəyirdim. Bütün bunlarla bərabər, iş yerində eşitdiklərimdən sıxılırdım. Deyəsən, atasız uşaq doğmaq istəyir, yaxud görəsən uşağın atası kimdir kimi ara sözləri, məni təngə gətirirdi. Mən bu barədə İqora bir neçə dəfə bildirsəm də, o məni sakitliyə çağıraraq, məndə belə ümid yaradırdı ki, tezliklə analıq məzuniyyətinə çıxacaqsan, sonra evlilik məsələmizi rəsmləşdirdikdən sonra bütün işlər qaydasına düşmüş olacaq. Əlbəttə, sevgim xatirinə mən ona inanırdım. Beləliklə mənim analıq məzuniyyətimə çıxmağıma bir neçə gün qalmış, zavodumuzda ciddi yoxlamalar başlandı. Müdir müavini Dmitri Pavloviç, istehsalat rəisi, keyfiyyət şöbəsinin rəisi və o cümlədən mən dövlət malını külli miqdarda dağıdaraq xeyli maddi ziyan vurmaqda təqsirləndirilərək, məsuliyyətə cəlb olunduq. Mənim hamiləliyim nəzərə alındığından, məsuliyyətə cəlb edilməyib güzəştə salındığından müvəqqəti zəminə buraxılmış oldum. Hamiləlik vaxtlarımda İqor tez-tez məni yoluxur, təsəlli verərək məni ümidli edirdi ki, sənin yanında varam və heç bir həbs məsələsi ola bilməz. Mən uşağı dünyaya gətirdikdən sonra mənim xəbərim olmadan İqor uşağın DNT testini keçirib atalıq hüququnu bərpa etmiş, hətta doğum haqqında şəhadətnamə də düzəldirmişdi. Bir müddətdən sonra məni yenidən məsuliyyətə cəlb edib, şəhərdən çıxmaq şərti ilə izahat almağa başladılar. Bu müddət ərzində mənim yanıma gəlməyinə ara verib, bunu işlərinin çoxluğu ilə əlaqələndirən İqor bildirdi ki, uşaqdan yəni narahat olma, mən onun atası ol-

duğumdan uşaq mənim nəzarətimdə olacaq. Həməşə məni ümidli edən İqorun bu sözü məni karıxdırmış oldu. Özümü saxlaya bilməyib sordum ki, bəs körpə uşaq anasız yaşaya bilərmə? Bir də axı, sən məni ümidli etmişdin ki, məni həbs edə bilməzlər! Verdiyən sözün axırı budurmu? İqor kəkələyərək bir təhər məni başa saldı ki, keçmiş müavinim Dmitri Pavloviç səni günahkar çıxardacaq izahat verib və mən ondan bu alçaqlığı gözləmirdim. Xülasə, üç aylıq təhqiqatdan sonra məni günahkar çıxardan istintaqçılar cinayət işini prokurora vermiş oldular. Məhkəmədə mən körpə uşağımın olmasını əsas gətirib, güzəşt olunmasını tələb etsəm də, bildirdilər ki, uşağın atasının bu barədə bizə yönəlmiş məktubuna əsasən, uşaq atasının ixtiyarına və himayəsinə verilmişdir. Beləliklə, prokurorun ittihamına əsasən, məhkəmə mənə altı il həbs cəzası vermiş oldu. Məhkəmədə mənə son söz verildə, yalvardım ki, uşağımı görməyimə imkan yaratsınlar. Məhkəmə mənim bu xahişimə rədd edib bildirdi ki, uşağın həqiqi atası olan İqor Tixonoviç hörmətli adamlardan biridir və belə görüşə imkan verə bilməz, baxmayaraq ki, sən uşağı qeyri nikah yolu ilə doğduğun gündən atmısan. Mən yerimdəcə quruyub qalmışdım. Həyatda ən böyük zərbəni mən sevgimin bəhrəsi olan uşağımın atasından almış oldum. Artıq üç ildir ki, həbsxanada cəza çəkirəm və bu cəzanı mən özümə bağışlaya bilmirəm. Sən bir insanı bütün varlığıyla sevəsən o isə səni pis günə salmaqla, analıq hüququndan məhrum etməklə bərabər, həm də xar etmiş olsun. Bu üç ildə bir dəfə də olsun nə

İqoru, nə də uşağımı görə bilməmişəm. Yanıma, ancaq valideyinlərim gəlir. Onların isə mənim başıma gələnlərdən xəbərləri yoxdur. Əgər valideyinlərim başıma gələnləri bilmiş olsalar, məni bir övladları kimi atmasalar da, mənim sevgidən və inamdan yaranmış ağılasıgmaz hərəkətlərim onların qəddini əymiş, məni isə onların gözündə xar etmiş olar. Əlavə də, mənim yaşadığım bu əzabları valideyinlərim nəyə görə bilməlidilər ki? Əzablarımlın baskarı, İqora olan məhəbbətim və inamım olduğundan, əzab-əziyyətini özüm çəkməliydim. Bir neçə dəfə əslən Moskvalı olub, bizim koloniyada məhkumluğu başa vuran qadınlarımıza ünvan verib, İqor və uşağım haqqında bilgi əldə etmək istəmişəm. İqorla görüşən qadını kobud qarşılayan uşağımın atası bildirib ki, uşağın atası mənəm və onun qayğısına da qalıram. Qaldı ki, Natalya, gərək uşağa hamilə olan ana, əyri yollara qurşanmayaydı. İndi uşaq artıq yekəlib, uşağı atan ana peyda olub! Sonralar İqorun yaşadığı evi öyrənən keçmiş məhkum həmkarım, müəyyən edib ki, İqorun nigahlı arvadı mənim uşağıma analıq edərək qayğısına qalır. Mən İqoru sevmişdim, nigahlı arvadının olduğunu da bilirdim, ancaq bilmirdim ki, İqor zahirən məni sevməklə, doğmayan arvadına hazır uşaq, mənə isə həbs zülmü bəxş etmiş oldu. Uşağımın həsrətini çəkib xiffət etsəm də, yenə şükr edirəm ki, uşağım sevgimin bəhrəsi olaraq qayğı içərisindədir. Həbsxanada, bir ucu məhbus qadınlardan tutmuş, eşitdiyimə görə həbsxana rəisinə qədər hamı mənə hörmətlə yanaşır. Koloniyanın mühasibat işlərinə kömək et-

diyimə görə, hətta məhbuslar məni “uçonnıy” kimi tanıyırlar. Demək olar ki, bütün günlərimi zonadan kənarda, mühasibatlıda keçirməli oluram. Sağ olsunlar, naharımı da mühasibat işçiləri ilə bir edirəm. Pis vərdişlər mənlilik deyil. İki manatlıq aylıq siqaret pulumu da, burada polojeniyaya baxan məhbus qadına verirəm. O da öz növbəsində siqaretləri məhbuslara paylayır və az-çox savab qazanmış oluram. Üç ilim qalsa da, koloniyanın baş mühasibinin dediyinə görə, zonada deyildi ki kimi mayatnik (əməksevər) olmağıma görə həbs müddətimin azaldılmasına şərait yaradılacaq. Mən məhbus Natalyanın hekayətini nikbin olaraq bitirməsinə və bu üç illik məhkumluq dövründə savadlı və əməksevər olaraq hörmət qazanmasına müsbət baxırdım. Ancaq, azadlığa qovuşduqdan sonra sevgisi, uzaq düşdüyü körpə ciyərparası, onu böyüdüb boya-başa çatdıraraq yaşlaşan valideyinləri haqqında hansı hərəkətlərə rəvac verəcəyini bilmək istədiyimdən bu barədə ondan soruşmuş oldum. Dərin fikirə gedən məhbus Natalya, ağrılı bir ah çəkib bildirdi ki, sevgi bir bələdir, düşdünmü bu bəlaya gərək bu sevgi bələsinin ağrı-acılarına dözməyi bacarasan. Mən İqoru sevəndə, bu sevginin bəhrəsi olacaq ciyəparamı dünyaya gətirəndə xoşbəxtliyin sevincini dadaraq, bu sevincin valideyinlərimi nə qədər xoşbəxt edəcəyini bilir və sanki namuslu həyatımla valideyinlərimə olan məhəbbətimi çatdırmaq istəyirdim. Ancaq mənim səmimiliyim, inamım, saf duyğularım aldanıldı və istədiyimə çata bilmədim. Yaxşı deyiblər, sən saydığını say, gör fəlakət nə sa-

yır! Ancaq bütün bunlarla bərabər, mən saf duyğularımda aldanılsam da, mənim üçün əziz olan bu duyğumun bəhrəsi olan ciyərparamdam əl çəkən deyiləm. Körpəyə onu doğan anası lazımdır. Mən analığımı təsdiq edəndən sonra, valideyinlərimin üzünə baxa biləcəm və inanıram ki, xoşbəxt də olacam. Həbsxana həyatı isə, mənə səmimiliyi, inamı qoruyacaq çox şeyləri öyrətmiş oldu. Kaş üç illik məhkumluğum tez başa çatmış olaydı. Ayrılan zaman inamlı çıxış edən məhbus Natalyanın sifət cizgilərinə baxıb yəqinlik etdim ki, üç illik məhkumluq zamanı, həbsxana dünyasından özünü mənən təcrid edən və bir mübariz insan olaraq gələcəkdəki təsəvvür etdiyi həyatını təsdiq etməyə çalışacaq bu qadın mütləq arzusuna çatmalıdır. Artıq o illərdən xeyli on illiklər keçmişdir. Şübhə etmirəm ki, həyatın yazılmamış qanunlarını artıq dərk etmiş olan məhbus qadın Natalya öz arzusuna çatmışdır. Kaş belə olaydı!

Məhkum Siqanların hekayətləri.

Koloniya illərlə məhkumluq keçirən yaşlı siqan qadının dediyinə görə, Sovet hökumətinin elə bir həbsxanasını tapa bilməzsən ki, orada siqan məhkumu olmasın. Elə mənim özüm, bir ucu Moldaviyadan tutmuş on beşə qədər müxtəlif Respublikaların koloniyalarında məhkumluq həyatı keçirmişəm. Bizim əsas peşəmiz fala baxmaqla, insanların gələcək talehi haqqında uzaqgörənlik

edib fikir söyləmək olduğu halda, bizə bir növü hər yerdə dilənçi adını verirlər. Mən yaşlı məhkum siqana bildirdim ki, istidə, soyuqda körpə uşaqlarla bərabər çöllərə axışıb fala baxdığınız halda, sizin ərləriniz nə ilə məşğul olur? Çox qəribə də olsa yaşlı qadın cavab verdi ki, kişilərimiz evdə olaraq ev işləri ilə məşğul olurlar. Biz qadınlar isə fala baxmaqla, qazanc əldə edib evimizin maddi dolanışığını təmin edirik. Mənim üçün təəccüblü bu idi ki, deyəsən siqanlarda patriarx deyil, matriarx yaşam tərzini mövcuddur. Düzdür məhbus qadının dediyinə görə, nəsil xətti ata xətti ilə aparılısada, ailədə əsas qazanc gətirən qüvvə qadınlar olurdu. Yaxşı da görüm, sən ilk əvvəllərdən tutmuş son məhkuluğuna qədər, hansı səbəblərdən həbs olunmusan. Siqaret tüstülətməkdənmi deyim, yaxud çefirit içməkdənmi deyim, ağzındakı saralmış kötürük dişlərini gülməkdən əli ilə qapayan məhkum siqan məlum etdi ki, möhtəkirlik, dələduzluq, oğurluq biz məhkum siqanların əsas həbs statiyalarıdır. Yəni fala baxmaqla qazancımız az olduğu təqdirdə, biz həyətdə yuyulub asılmış paltarları, yəni bizim dilimizlə desək baraxlo malları, yaxud sahibsiz bildiyimiz qiymətli əşyaları çırpışdırıb, baraxolşiklərə (xırda oğru mənasında) verəndə bobiklər tərəfindən tutulub, sonradan həbs olunuruq. Yaxud, biz siqanlarda geniş yayılmış peşələrdən biri şperdokla (qəlb pul kəsmək mənasında) məşğul olmaqdır ki, bu da cinayət tərkibli olduğundan bizim farmazonlarımızın (saxta pul satanlar) həbsə getməyinə səbəb olur. Bəzi övladları olmayan siqan qadınlar, sahibsiz olan kör-

pə uşaqları oğurlayıb, onları siqan adətlərinə uyğun tərbiyə etmiş olurlar. Əksərən oğurlanan körpə uşaqlar qız uşaqları olur. Onu da deyim ki, həbsxanada siqan olaraq məhkum olan sarıyanız və ağ dərili məhbus qadın siqanlara zahiri görkəmi ilə oxşamasa da, zonada topa halında yaşam tərzini keçirən siqanlarla bərabər olduğundan diqqətimi cəlb etmişdi. Yaşlı məhbus siqanın dediyinə görə uşaq vaxtı oğurlanmış olan bu qadın, böyüyəndən sonra öz döğmə ailəsini görsə də, onların yaşam tərzini bəyənməyərək siqan anasının yanında qalmağa üstünlük vermişdi. Burada bir haşiyə çıxıb deyərdim ki, mən yaşadığım şəhərdə böyük bir qəsəbəni əhatə edən siqanların həyat və yaşayış tərzinə bələd idim. Birləşmiş park və mədəniyyət idarəsində müdir müavini işləyərkən, məndə işləyən Mustik adlı siqanın yaşayış tərzini və onun vasitəsi ilə fala baxan yaşlı siqan qadının uzaqgörənliklə mənim indiki və gələcək həyatım, talehim haqqında düzgün olaraq söylədiklərini unutmamışam. Yaxud, ər-arvad olan siqan ailəsinin diş həkimi olaraq fəaliyyət göstərmələrinin, onların mənəvi zənginliklərini də görmüşdüm. Qəsəbədə yaşayan siqan qadınlar, səkkis-doqquz üst-üstə geyilmiş tumanları, əlində, qolunda, boynunda, qulaqlarında asılmış çəkili qızılları ilə, kişilər isə yayın istisində geydikləri xrom çəkmələri, əlbəttə ki, ağız dolu qızıl dişləri, az qala kiloluq boyun zəncirləri ilə diqqətimi cəlb etmişdilər. Sovet hökumətinin əmək qanunları bütün işləyən sovet kişi və qadınlara şamil olunsaydı da, nədənsə siqan kişiləri və cavanlarına ciddi şəkildə şamil olunmur.

du. Siqan Mustik bütün bunları təsdiqləsə də, nədən belə olduğunu mənə anlada bilmirdi, ən pis halda deyirdi ki, yaqın siqan adət-ənənələrinə hökumət güzəştlə yanaşır. Bircə onu deyirdi ki, yaşlı anam qocalığına görə cüzi təqaüd alır. Bəli istər yaşadığım şəhərdə, istərsə də çalışdığım koloniyada siqanların həyat və yaşam tərzini mənə üçün əsil müəmma idi. Yaşlı siqan məhbusun mənə söylədiklərinə rəğmən deyə bilərəm ki, qızıl və zinət əşyalarının vurğunu olan məhbus siqanlar zonada tamamilən başqa görünüşdə olurdular. Çünki, zonaya düşəndən sonra, ağızındakı dişlərin qaralmış kötük sümüklərdən ibarət olması, yaxud gümüşü metaldan olmasının əsas səbəbi zonada cinayətkarların obşaq (oğru yığıncağı) adı ilə aldıkları qızıl klık (koronka-qapaq) onlar üçün sərf etmədiyindən, artıq bir neçə məhkumluğu olan siqan qadınlar təcrübəli olduqlarından, həbsə gəlməmişdən öncə qızıl klık dişlərini çəkirmiş olurdular. Yaşlı siqan məhbus qadın danışdı ki, bir dəfə çox borziy (üzlü) olan cavan siqan qadın xeyli qızıl klıkları ilə məhkumluğa gələndə, ondan avtoritetlərin əmri ilə şesteritlər, qızıl klıkları tələb etmişlər. Əmrə tabe olmayan siqan cavan qadının qızıl klık dişləri, kəlbətinlə damaq qarışıq yerindən dartıb çıxarılmışdı. Sonradan zonanın cinayətkar qanunlarına tabe olan cavan siqan qadın, borziy olmağın mənasızlığını anlamışdı. Yaşlı siqan qadının mənə siqan həyat və yaşam tərzini geniş mənada danışmaq istəməməsini görüb, xahiş etdim ki, müəyyən müddət məhkumluq keçmiş, siqan aləmindən geniş xəbəri olacaq bir siqan

məhbusu hekayət danışmaq üçün məsləhət görsəydi çox xatircəm olardım. Elə bil mənim ürəyimi oxuyurmuş kimi uzaqgörənlik edən yaşlı məhbus qadın Raya adlı, milliyətcə rus olub, ancaq körpəlikdən oğurlanaraq siqan tərbiyəsi görüb, onun adət-ənənəsini çox yaxşı bilən məhbus qadını məsləhət görmüş oldu. Bu ağbəniz, yumru sifət, şəffaf gözlü və blondin uzun saçları ilə siqanlardan zahiri görkəmi ilə xeyli fərqlənən, ancaq bütün yaşam və hərəkət tərzi ilə heç də siqanlardan seçilməyən bir güləruz məhbus qadın idi ki, mənə müəmmalı görsənirdi. Yaşlı siqan qadının vasitəsi ilə mənə siqan aləmi haqqında hekayət danışmağa razılıq verən Raya ilk öncə, mənim xahişimlə öz həyatı haqqında başlamaqla hekayətini danışmağa başladı.

Mən körpə olarkən, siqan ailəsi tərəfindən oğurlanaraq, çox sevdiyim siqan anam tərəfindən siqan adət-ənənəsinə uyğun olaraq tərbiyə alıb, elə siqan mühitində də böyümüşəm. Bu ailənin övladı olmadığından, məni oğurlayaraq fala baxmaqla dilənçilik etməyə yox, basat (rəqs etmək mənasında) etməyi öyrətmişdilər. Basat etməyi çox sevirdim. Təsəvvürünüzü aparın, bir tərəfdə ayının rəqsi, digər tərəfdə bekas (oyunbaz) və mənim basat etməyim. Həyatımın ən gözəl dəqiqələri olmuşdu rəqs etməyim. Anama o qədər pul qazandırırıdım ki, nəinki evimizin, bizi əhatə edən siqanlarımızın ən sevimlisi idim. Böyüyüb ərgən bir qız olanda, anamın razılaşmadığı halda, çox da sevmədiyim və anama əziyyətlər verən atamın tələbi ilə qardaşı oğluna məni ərə vermiş oldular.

Mənim ərə getdiyim siqan kişi məndən yaşca böyük olmaqla bərabər, mənim rəqsimə də son qoymuş oldu. Qətiyyətlə bildirdi ki, bizim adətimizə uyğun olaraq, digər siqan qadınlarla bərabər gedib fala baxaraq qazanc gətirməlisən. Mən siqan ərimlə razılaşmayıb, anamın yanına qayıtmış oldum. Mənim bu hərəkətimdən qəzəblənən atam, bildirdi ki, sən siqan balası deyilsən, sənin valideynlərin sərxoşluqla məşğul olduqlarından sən küçələrdə zibillik içində yaşayacaqdın. Anan səni gətirib böyütdü və sən də göründüyü kimi, genetik olaraq valideynlərinə oxşayaraq siqan adətini bəyənmirsən. Mən görürdüm ki, zahiri görkəməmlə bütün siqanlardan fərqlənirəm, ancaq valideynlərimin rus olduqlarını bilmirdim. Bilirdim ki, siqan anam məni çox istəyir. Odur ki, yalvararaq mənə əsil ailəmi tapmasını xahiş etdim. Əlbəttə anam razılıq verdi. Mən fala baxmaq adı ilə, anamın mənə göstərdiyi həqiqi valideynlərimi görəndə bərk sarsıldım. İlahi, üzgözləri qırışmış, bir dəru, bir sümük olan və zibilliklərdən butulka yığaraq onu mağazalara verib, şərab alaraq butulkanı başlarına çəkib, sonra yığıla-dura zibil içərisində olan daxmalarına gələn valideynlərimi görəndən sonra, siqan anamı qucaqlayıb öpüslərə qərq etdim. Anamın məni bu rəzalətdən hələ körpə olarkən xilas etməsini xoşbəxtliyim kimi qəbul edib, siqan həyatıma minnətdar oldum. Bu arada dözməyib məhbus Rayanın hekayətinə ara verərək, sualıma cavab verməsini xahiş etdim. Yaxşı həqiqi valideynlərini görəndə, valideynlərinə olacaq övladlıq hissi sənə təsir etmədimi? Qrajdanin naçalnik, si-

qan əgər fala baxmaqla pul qazanırsa və cəmiyyət bu fala baxanları dilənçi adlandırırsa bu o demək deyil ki, siqanın mənlili yoxdur. Mən, özünü tamam itirərək, sərx-zoşluq xəstəliyinə tutulmaqla cəmiyyətin atılmışlarına çevrilmiş həqiqi, yaxud genetik valideynlərimi görəndə, mənliliyi itirmiş bu “valideynlərim”məndə heç bir hissə oymadı. Mən başa düşdüm ki, dünyaya övlad gətirmək əsas deyil, əsas böyüdüb, qayğısına qalaraq tərbiyə etməkdir. Mən yüz il qalsa belə, məni böyüdən və mənə əsil analıq edən siqan anamı, genetik valideynlərimə dəyişməyəm. Mən inana bilməyəm ki, özlərini idarə edə bilməyən bu genetik valideynlərim, övlad dərdi çəkərək, mənə yoxa çıxdıqdan sonra mənim üçün göz yaş töküblər və məni axtarıblar. Anamın yanına qayıtdıqdan sonra, onun xahişi ilə ərimin yanına qayıdıb, yaşam həyatımı davam etdirdim. Ərimin tələbinə əsasən, fala baxaraq pul qazanmaq işini qəbul edib, siqan qadınlarımızla bərabər qazanc sezonuna çıxmağa başladım. Mən fala baxmaq peşəsində təcrübəsiz və siqanlara oxşarlığım olmadığından pul qazana bilmirdim. Mənim pul qazanmamağım ərim tərəfindən həqarətlə qarşılanırdı. Yeni qazanc sezonuna gedəndə, yenə də qazancımın azlığını görüb və ərim tərəfindən həqarətlənəcəyimi anladığımdan, baraxlo (geyim paltarları) malları cırıpışdıraraq, baraxolşiklərə verib pul qazanmağa başladım. İlk xodkalığımı elə o vaxtlar çəkməli oldum. Həbsdən azad olunduqdan sonra, baraxlo mallara girişməməyi qərara aldım. Çünki, baraxlo malları baraxolşiklərə verəndə, daha çox ehtimal yara-

nır ki, bobiklər səni izləyib tutacaqlar. Odur ki, mən zonada tanış olduğum, kiryuxamla möhtəkirliyə başlamışdım. Vorovaykalar (oğru qadınlar) tərəfindən mağazinlərdən hansı yollarlasa ələ keçirilmiş defisit malların gizlin satışı ilə məşğul olurdum. Bu işimin də uğuru çox çəkmədi. İqtisadi cinayətkarlıqla məşğul olan mentlər tərəfindən tutularaq, cinayət məsuliyyətinə cəlb olundum. Zubotka (prokuror) obnilovka (ittiham) irəli sürərək mənə altı il həbs cəzasə kəsmiş oldu. Sevimli mitropolit isə, güzəştə getməyib zubotkanın obnilovkasını qüvvədə saxlamış oldu. Altı illik həbs cəzamı çəkib , tanış olduğum kiryuxamla bərabər şpeerdok (saxta qəlp pul kəsənlər) peşəsi ilə məşğul olaraq, bizim cinayətkar dili ilə desək kidnyak (dələduz) oldum. Onu da deyim ki, şpeerdok peşəsi mənə xeyli pul qazandırmış oldu. Cəmiyyətdə istədiyin qədər efio (küt) adam var. Aldat ki, aldadasan. Bir dəfə efio saydığımız bir nəfər, bizim gözləmədiyimiz halda şuler (hiytləgər) çıxmış oldu. Biz onu aldatdığımızı hiss etsək də, o bizi saxta pulla fırlatmışdı. Artıq, mənim yeni yetmə bir qızım da var idi ki, eynən atası kimi siqanlardan seçilmirdi. Mən ərimlə razılaşib qızıma peşə məktəbində sənət öyrənməsinə şərait də yaratmışdım. Yaxşı pul qazandığımdan ərim mənim sözümə, yaxud təklifimə razılıq verirdi. Axırını qazancım lokseva ya rabota (uğursuz iş) olduğundan poqoret (cinayət edilən zaman ələ keçmək mənasında) oldum. Yenidən kidnyaklığa görə mənə lapşa (cinayət işi) açmış oldular. Bu səfər mitropolit sovet molitvasına əsasən mənə səkkiz il

xodka elan etmiş oldu. İndi gördüyünüz kimi, mən bu cəzanı çəkirəm, hələ cəzamin üç ilini həbsxanada keçir-səm də, beş ilim qalır. Ancaq nədənsə, fala baxmaqdan sa, cəmiyyətin adlandırdığı kimi dilənçilik etməkdənsə, zo-nanı üstün tutmağa başlamışam. Sən deyən qızımın do-yunca qayğısına qalıb, onun nazını çəkməmişəm. Baxma-yaraq ki, imkansızlıqdan nənəsinə qoşulub sezona, qa-dalkaya gedir, yenə də fikirləşirəm ki, atasının yanında-dır və rahatlıq duyuram. Rayanın hekayətinin axırınıcı ifadələrini xoşlamadığımdan, onu tənqid atəsinə tutmuş oldum. Necə yəni həbsxanaya öyrəşmişəm?Necə yəni doğma uşağım atasının himayəsindədir?Siz nə danışırı-sınız?Siz genetik olaraq ana qayğısı görməmişsinizsə, uşa-ğınızın nə günahı var ki, onu ana qayğısından məhrum edirsiniz?!Niyə sizin tikişçi sənətiniz ola-ola gedib azad cəmiyyətdə işləyib, heç olmasa uşağınıza himayə, ana qayğısı göstərmək istəmirsiniz?!Gözləmədiyim halda, tənqidlərimdən sərtləşən məhbus Raya, əsəblərimi cilov-lamağı xahiş edib bildirdi ki, mənim siqan cəmiyyətim ti-kişçi olaraq yaşam tərzini qəbul etməyəcək. Mən fala ba-xaraq, cəmiyyətin həqarətə çevirdiyi dilənçiliklə məşğul ola bilmərəm, uşaqılıqdan öyrəndiyim basatla (rəqslə) məşğul olmaq ərim tərəfuindən qəbul edilməzdir. Yenə azadlığa çıxsam belə, görəcəyim baraxlo işləri, şpeerdok peşəsi olacaq və sonunda həbsxanaya gəlməli olacam. Mən bu nöqtəyi nəzərdən bilirəm ki, axırım zonadır, mə-nim istəyib-istəməməyimdən asılı olaraq! Onun üçün də mən həbsxanaya “azadlıq”kimi baxıram. Tikişçi olaraq

işləyib, rejim qanunlarını pozmur, siqan həmkarlarım kimi, tıraşçı çəkmi, çəfirit etmirəm. Ən əsası da, sizin bildiyiniz kimi, basat (rəqs) dərnəyi yaradıb, siqanlarla bərabər, siqanlardan seçilməyən bəzi rəqsə uyan məhbus qadınlarımıza da, siqan rəqsləri öyrətmişəm. Klubumuzda çıxış edərək, nəinki məhbus qadınlarımızın, hətta mülki və hərbi qrajdanın naçalniklərimizə belə şənliklər bəxş etmişəm. Düzünü desək bayram tədbirlərində Siqan rəqsləri hamının marağına səbəb olardı. Rəqs edən uzun tumanlı, müxtəlif əşyalardan hazırlanmış zəri-zibalar, qara kürən, qara saçlı siqan məhbusları içərisində vaxtilə mənim siqan hesab etdiyim erməni məhbus qadın Ritanın rəqsi isə siqan rəqslərindən heç nə ilə fərqlənmirdi. Hekayətçim siqan Rayadan soruşdum ki, altıncı otryadda bir Azərbaycanlı məhbus qadın da var, görkəmi də rəqs üçün çox yararlıdır, niyə onu rəqs qrupuna daxil etmirsiniz? Məhbus Raya himə bəndimiş kimi, bildirdi ki, bilirəm belə bir cavan Azərbaycanlı qadın var, vaxtilə Leningradda tibb texnikumunda oxuyarkən, tələbə dostları ilə marfuma (narkotika-morfiy) ilə məşğul olduğundan, həbs edilibdir. Biz rəqs barədə ona təklif etdik, ancaq o razılaşmadı. Bu Azərbaycanlı qız, zonada demək olar ki, heç kimlə uyuşmur. O bir məhbus tatar qadınla kiryuxalıq edir. Bir də ki, deyilənə görə, siz Azərbaycanlı olduğunuzdan o sizdən çox utanır və bizim heyratimizə səbəb olan isə, sizi görcək onun özünü həddindən artıq ədəbli aparmasıdır. İkinci bir tərəfdən isə, o bizə xeyli Azərbaycan rəqslərindən danışaraq, siqan rəqsini oynaya

bilməyəcəyini də söyləmişdi. Biz erməni Ritanı ona misal gətirəndə, o deyərdi ki, yaşadığı Gürcüstan Respublikasında ermənilərlə eyni kənddə yaşayıb və onlarla birgə məktəbə gedibdir. Məktəbin rəqs dərnəyində erməni müəlliməmiz deyərdi ki, özlərinin milli rəqsləri olmadığından, həməşə ya Azərbaycan, ya da Gürcü mahnılarını elə erməni üslubunda oynayıblar. Erməni toylarında, ancaq Azərbaycan, yaxud gürcü mahnılarını erməni adından ifa edərdilər. Məktəbimizdə bir yaşlı Gürcü müəllimi danışardı ki, ermənilər köçəri həyat sürdүklərindən və müxtəlif millətlər arasında yaşadığından və eyni zamanda yaradıcı olmadıqlarından öz millətləri üçün mədəni irs yaratmayaraq, hazırda nəzir olaraq yaşadıkları millətlərin mədəni irslərini erməniləşdirməklə özlərinə mədəni irs yaratmağa çalışıblar. İndi erməni Rita siqanlarla eyni otryadda yaşadığından, siqanların rəqsini oynamaqda çətinlik çəkmir. Hətta, siqan qadınlar deyirdilər ki, erməni Rita nəinki, siqan rəqslərini, Rus çastuşkalarını da yaxşı oynamaqla bərabər, qolunu-qıçasını sındırdığı çastuşka mahnılarını da oxumağı bacarır. Ancaq, siqan rəqslərində erməni Rita elə sındırmalar edir ki, az qalırsan deyəsən ki, ermənilərlə siqanların yaxın qohumluqları var. Biz əlbəəttə, Azərbaycanlı məhbus qadının dediklərindəki həqiqəti anlayırıq. Doğurdan da, Rita erməni milləti olsa da, biz deyib-gülən siqanlara yaxınlıq edənləri elə öz millətimiz kimi qəbul edirik. Mən məhbus Rayanın siyasi savadsızlığına qarşı çıxaraq onu başa salmağa məcbur oldum ki, biz xalqlar dostluğunun yüksək qiymətləndiril-

diyi Sovet hökumətinin nümayəndələriyik və bütün mədəni irsimiz, o cümlədən sizin erməni Rita ilə bərabər ifa etdiyiniz rəqslər, sovet mədəni irsidir. Sovet hökumətinin əsas prinsiplərindən başlıcası, millətlərin və xalqların dostluğudur. Siz məhbus olaraq cəza çəksəniz də, Sovet vətəndaşısınız və milli həmrəyliyi pozacaq danışıqlara yol verməməlisiniz. Tərbiyəvi məsləhətlərimə qulaq arxası baxan siqan Rayanın heç vaxt dəyişilməyəcəyini anlamadığımdan, ondan bir lətifə söyləməsini tələb etdim. Lətifə adını eşitcək siqan Raya böyük bir həvəslə özünə aid olan bir lətifəni söyləmək razılığını verdi. Qrajdanin naçalnik, biz siqanlar qızardılmış tikə ət yeməyi sevənlərik. Həməşə zonanın objorkasına (yeməxana nəzərdə tutulur) gedəndə birinci cumuram ət yeməyə, hətta dişləri olmayan ştrunya (qoca qarı) siqanlar da ət paylarını mənə verirlər, ən çox sevdiyim kotletdir. Mənim bu kotlet həvəsim, metenkaların heç xoşuna gəlmir. Bax beləcə günlərin birində, objorkaya gedərkən, qapıda qarşımı kəsən metenka bildirdi ki, Raya sən bu gün kotlet yeməyəcəksən! Dözməyib soruşdum ki, bəs bu gün mən nə yeməliyəm? Metenka bildirdi ki, bu gün sən farş yeyəcəksən! Əlbəttə zonada məhkumluq keçirənlər kotlet-farş məsələsinin necə lətifəyə çevrildiyini yaxşı bilirlər. Məhbus Raya ilə sağollaşib ayrılmalı oldum

Otuz beş illik məhkum, krupniy (təcrübəli cinayətkar) kimi tanınan məhbus qadının hekayəti.

Müxtəlif təhlükəli statiyalarla məhkumluq keçirən, sifəti, qollarıkəsik-kəsik olan, qorxunc baxışları ilə məhbus qadınlarda xof, vahimə yaradan məhbus qadın Polina ilk əvvəllər mənə hekayətini danışmaq istəməsə də, sonradan razılaşmalı oldu. Koloniyada dördüncü məhkumluğunu keçirən məhbus qadın bildirdi ki, Rusiyanın Kemerovo vilayətinin ucqar bir kəndində, kömür mədənində çalışan az-çox imkanlı ailədə dünyaya göz açsada, özünü başa düşən gündən oğlanlarla bir oynamış, oğlanlar sayaqı geyinərək onlardan seçilməmişdi. İri gövdəli və davakar olduğumdan qızlar mənə yaxın durmazdılar. Oğlanlarla sözüüm çəpləşəndə, mən onları amansızlıqla döyərdim. Bəzən elə olurdu ki, döydüyüm oğlanların valideyinləri şikayətə gəlmiş olurdular. Atam mənim bu halətimi görüb, müəllimizin təklifi ilə məni idmançı kimi görmək istədi. Mən yadro atmaqla məşğul olaraq, bir çox idman yarışlarında qələbələr əldə edib, müxtəlif spartakiadalarda iştirak etməklə, mükafat olaraq yaxşı maddi qazanca da sahib olurdum. Əvvəlcədən dediyim kimi, idmanla məşğul olduğum zaman ən çox oğlan idmançılarla dostluq edirdim. Mənim ən çox dostluq etdiyim idmançı dostum Nikolay idi. Biz sadəcə olaraq, ona Nikon, -deyə müraciət edirdik. Nikon boks idman növü ilə məşğul olurdu. Müxtəlif idman yarışlarının

da qələbə çalib, qazandığımız akçalarla (pul mənasında) balaqan (restoran) quraraq buxalo (sərxoş) olurduq. Baldejniklərə (gecə əyləncəsi) başım elə qarışırdı ki, heç valideyinlərimi də həftələrlə unutmuş olurdum və demək olar ki, günümü Nikonla keçirirdim. Belə baldejnik məclisimizin birində bobik (rütbəsiz milis işçisi) peyda olub, bizim baldejnik məclisimizə qarşı çıxaraq, bizi həmdə təhqir etmiş oldu. Bobikin hərəkəti, məni cin atına mindirdi. Buxalo olub baldet olmağımızı zəhərə çevirən bobikin rubilnikini bir yumruqla sındırmış oldum. Nikon isə bobiki doxodyaqa (əldən düşmək mənasında) olana qədər əzişdirmişdi. Beş dəqiqə keçməmiş bir neçə bobik də peyda olub, məni və Nikonu baklanka (xuliqanlıq) etdiyimizə görə kontorkaya (daxili işlər orqanının idarəsi mənasında) aparmış oldular. Hökumət nümayəndəsinə tabe olmadığımıza və üstəlik hökumət adamına qarşı baklanka etdiyimizə görə məni və Nikonu SİZO-ya salmış oldular. Bir müddətdən sonra məni və Nikonu baklanka hərəkətlərimizə görə, sevimli Mitropolitin qərarı ilə həramizə iki illik həbs cəzası vermiş oldular. Mən Nikonla məhkəmədə ayrılmlş oldum. Onu da deyim ki, mənim həbsimdən valideyinlərimin xəbəri yox idi. Yadımdadır ki, mən gecələr evə gələndə anamın nigaran baxışlarını hiss etsəm də, atam deyərdi ki, ay arvad sən qız yox oğul doğmusan, ondan nigaran olma. İndiki zamanda mənim həbsim və zonada ilk xodkam (məhkumluq mənasında) olduğundan, çox çətinlik çəkirdim və mənim üçün zona əsil xana (pis iş) idi. Sözüün düzü zona aləmində olduqca

lapux (təcrübəsiz) olduğumdan, dopr (həbsxana) qayda qanunlarına tabe olmaq istəmir, idmançı olmağımdan istifadə edərək, güc göstərməli olurdum ki, bu da son nəticədə kandetə (karserə) düşməyimə səbəb olurdu. Yeganə çıxış yolum o olurdu ki, skripka iqrat edirdim, yəni qol damarlarımı kəsirdim. Lepilo (həbsxanada tibb işçisi) ilk yardımını göstərdikdən sonra, otryadda yursımda (çarpayı) rahatlanırdım. Bildirmək istəyirəm ki, skripka iqrat edənlərdən çoxları çəkinərək rahat buraxmış olurlar. Nə isə, illərin dili qıvraq olur deyirlər. İki ilimi çalitsya (cəza müddətini başa vurmaq mənasında) etdikdən sonra gözləmədiyim halda, idmançı dostum Nikon məni doprun həyatində qarşılayıb, evlərinə aparmış oldu. Nikonun dediyinə görə mujik (kaloniyadakı istehsalatda əla işləyən məhbüs) olduğuna görə, onun iki il məhkumluğu, bir il on aya endirildiyindən, həbsxanadan tez çalitsya olunub. Valideyinlərimin bu iki ildə məndən xəbərləri olub-olmamasını Nikondan soruşanda bildirdi ki, valideyinlərinə həbs olunmağın bildirilsə də, onlar səndən imtina ediblər. Mən başa düşdüm ki, atam mənə inansa da, mən onun inamını qırdığımdan mənə qarşı qəzəbli olaraq, övladlıqdan uzaqlaşdırıb. Mən əlbəttə, valideyinimlə getməyə cəsarət etməyib, Nikonun xatasında (mənzilində) qalmış oldum.

Nikon mənim üçün həddindən artıq tuz (mötəbər) və qalstuk (yaraşıqlı) olaraq çox dəyişilmişdi. Görüşmədiyimiz bu müddət ərzində Nikon elə dəyişilmişdi ki, mən onun yanında parijaninə (kənddən gələn mənasın-

da) oxşayırdım. Ancaq, Nikonun ştrunya (qoca) və bratskoe çuvırlo (çirkin sifət) olan nənəsi xasiyyətcə heç xoşuma gəlmirdi. Mənə elə gəlirdi ki, bu ştrunya arvad özündə şekotka (gicişmə) hiss etdiyindən hər vaxt bazlan (dava-dalaş) qaldıraraq mənimlə Nikonu ağılaşmaz vəziyyətlərə salmış olurdu. Belə bazlanların birində əsəblərini cilovlaya bilməyən Nikon gözləmədiyim halda, cibindən sakson (bıçaq) çıxardaraq, nənəsinin sifətini posalit (kəsmək mənasında) etmiş oldu. Ştrunya xibr (qışqırıq) salıb elə bazlan (hay-küy) salmış oldu ki, əlacsız qalan Nikon xatanın künçündən soplya (zəncir) əldə edərək, onu boğub pomorat (öldürmək mənasında) etmiş oldu. Qaldığımız ev taxta ev olduğundan, ştrunya nənənin bazlanını qonşular eşitmişdilər, deyən skulit (şikayət etmək mənasında) etmişdilər. Heç yarım saat keçməmiş peyda olan kvartalny (sahə müvəkkili) ilə bərabər bir neçə bobik peyda olub, baş vermiş hadisə barəsində uqolovka əməkdaşlarını çağırmış oldular. Beləliklə, həbsdən təzəlikdə çalitsya olmağıma baxmayaraq, yenidən qonşuların skulit etməsi nəticəsində qoret (cinayət zamanı ələ keçmək) olunduq. Bu səfər də, mən çox sevdiyim dostum Nikonla bərabər məhkəmə qarşısında dayandıq. Qarının öldürülməsində Nikonla bərabər olmağımız mənə baha oturmuş oldu. Mənim Nikona qarşı çıxacaq sözüm ola bilməzdi. Baxmayaraq ki, məhkəmədə Nikon ştrunya nənənin ölümündə mənim təqsirli olmadığımı bildirirdi. Bütün bunlara baxmayaraq hər ikimizi günahlandırıb, mənə səkkiz il, Nikona isə on bir il həbs cəzası kəsmiş oldular.

Səkkiz illik həbs cəzamin üç ilini ciddi rejimli koloniyada keçirmiş oldum. Bu üç il mənim həyatımda, ən əzablı illərim oldu. Sərt qanunlara qarşı çıxmağım və təbəçilik göstərməməyim kəndetə (karserə) düşməyimə dəfələrlə səbəb olmuşdu. Mən artıq , kormuşkadan (karser qapısında xüsusi dəlik, yemək verilən yer) balanda (həbsxana şorbası) yeməkdən bezmişdim. Skripka iqrat etmək də, mənə köməklik yaratmırdı. Yeganə yolum qanunlara təbə olub, mayatnik (əməksevər) olmaqdan keçirdi. Mən bu yolla as-çox hörmət qazanıb, ümumi rejimli əmək koloniyasına etab olunmağıma şərait yaratmış oldum. İndiyə qədər ciddi rejimli koloniyada çəkdiyim əzabları unuda bilmirəm. İndi necə?-deyə sordum. Ümumi əmək rejimli koloniyada əziyyət çəkmirsən, məgər?Eh, qrajdanin naçalnik, indiki koloniyada uzaqbaşı rejim qaydalarını pozduğuna görə ŞİZO-ya göndərir və ağır, yorucu istehsalat planları verirlər ki, ona dözmək çətinlik yaratmır. Yəni ümumi rejimli əmək koloniyası sərt rejimli koloniyaya ilə müqayisədə, bizim üçün təşkənt (isti mənasında) olub, çimərliyə getmək kimi bir yerdir. Ciddi rejimli koloniyada rejim qanunlarına təbə olmayıb, hətta opersos (koloniyada əməliyyat işçiləri) əməkdaşlarına təbə olmayıb, özümü borziy aparanda, məni stola uzadaraq əl-qolumu, ayağımı bağlayıb dubinka ilə ayaq altına, dabanıma hər dəfə su tökərək doxodyaqa (əldən düşənə qədər) olana qədər elə vururdularki, bayılıb gözümlü kəndetdə açanda yenidən ağrılara dözə bilməyib, jmurik (ölü) vəziyyətinə düşmüş olurdum. Həftələrlə ayaq üstə dura

bilməyib, dizin-dizin sürünürdüm. Bütün bu şiddətli, aşağılayıcı, təhqiredici anları yaddan çıxartmaq olarmı? Bu cür ağılasığmaz əzabları görən, bəzi məhbus qadınlar kəndətdən sonra, ayaq və daban ağrılarına dözə bilməyib, iradəsizlikdən göz yaşlarına güc vermiş olurdular. Belələri çox vaxt digər məhbuslar tərəfindən qəbul edilməyərək hətta, raki (alçalmış mənasında) vəziyyətinə də düşmüş olurdular. Məni də bir vaxtlar raki vəziyyətinə salmaq istəyirdilər, ancaq mən təbəçilik etmir və bəzən (dava-dalaş) edirdim. Ciddi rejimli koloniyada elə mokuşnik (qatil) məhbus qadınlar var ki, onlar mənim iradəmi sındırmaq üçün sakson (bıçaq) , moyka (lezva) , siqanskaya iqla (uzun biz) ilə mənim bir vaxtlar çuvirloomu (şirin sifət mənasında) bratskoe çuvirloya (çirkin sifət) çevirdilər. Mən hər dəfə obezyankada (güzgü mənasında) özümə baxanda, fikirləşirdim ki, məni bu eybəcərlikdə cəmiyyət qəbul edəcəkmi? Mən o vaxtları mülayimləşib, mayatnik olandan sonra elə ki, məni ümumi rejimli koloniyaya göndərdilər, mən müəyyən mənada bu həbsxanada özümə gəlmiş oldum. Düzdür buranın da öz cinayətkar qanunları var və mən bura etab olunduqdan sonra məndə olan iradə və məğrurluğu, məhbuslarda vahimə yaradan bratskoe çuvirloomu, eyni zamanda əzalarımızda olan cinayət tatularını nəzərə alaraq, mənimlə hörmətli davranmağı qəbul etmiş oldular.

Biz Nikonla məktublaşırıdık. Nikon ciddi rejimli koloniyada cəzasını çəkməklə bərabər, orada blatnoy (cinayətkar həyat tərzini keçirən adam) yarlığı da almışdı və ko-

loniyada sayılanlardan biriydi. Nikonun vaxtından əvvəl çalitsiya olunmasında bəxti onda gətirmişdi ki, istehsalatda yanğın baş verdiyindən və yanğın içərisində məhbuslarla bərabər, bir neçə rütbəli qrajdanin naçalnik də qalmışdı. Alov qapını бүürüdüyündən, heç kim xilas ola bilməmişdi. Kimsə risq edib yanğını söndürmək üçün cəhd göstərmədiyi halda, Nikon əyninə brezent taxaraq qapını sındırıb yanğın baş verən istehsalat sahəsinə daxil olmuş, bir neçə məhbusla bərabər, rütbəli olan qrajdanin naçalnikləri də yanğından xilas edib, əllərini yandırmışdı. Göstərdiyi bu şücaətə görə, Nikon məhkumluğun dörd ilə qədərini əfv olaraq mü kafatlandırılmışdı. Mən həbsdən azad olunduqda, məni yeganə dostum Nikon qarşılayıb xatasına aparmış oldu. Biz xataya daxil olanda, evin üfunət iyisi ürəyimizi bulandırmış oldu. Nikon bildirdi ki, həbsxanadan azad olunduqdan sonra bu evə gəlməmiş və həbsxana kiryuxası olan bir nəfərin kəndlərindəki evlərində yaşamışdı. İkinci də, mən burada tək-tənha yaşaya bilməzdim, -deyə Nikon bildirirdi ki, gözləyirdim, sən azadlığa çıxandan sonra birlikdə gəlib burada yaşayaq. Biz ikimiz bir yerdə kiflənmiş və tor bağlamış yorğan-döşəkləri, mebelləri həyətə çıxardıb, təmizləməli olduq. Boşalmış mənzilin divarları mənə dünya xəritəsini xatırladırdı. Bir müddətdən sonra, Nikonun bir neçə həbsxana kiryuxaları peyda olub, evi təmir edərək, hətta həyətdə gül ağacları da əkməklə evi əsil yaşayış vəziyyətinə salmış oldular. Mən on altı yaşında pasport aldığımdan, qeydiyyatım atam evinə olduğundan, valideyinlə-

rim tərəfindən övladlıqdan uzaqlaşdırıldığımdan əvvəlki qeydiyyatıma düşə bilməyəcəyimi bilirdim. Eyni zamanda yeni pasport almalı və üç ay müddətində qeydiyyatdan keçməliydim. Məhkumluq keçirdiyim üçün, qeydiyyatatsız yaşamağım yenidən həbs olunmağıma şərait yarıda bilərdi. Bunu bilən Nikon məni öz xatasına qeydiyyatdan keçirmiş oldu. Mən dostluğa önəm verən və sədaqət göstərən bir insan idim. Nikonla ona görə dost idim ki, o kişi qürurlü, kişi qeyrətli insan idi. Mən cəmiyyətdə olan da, kişidə kişilik qüruru görməyib, əzilib-büzülən dırnaqarası kişilərlə qarşılaşanda dəhşətə gəlirdim. Mən hərdən kilsəyə gedib ibadət edəndə üzümü Xristosa tutub deyirəm ki, qospodi niyə məni qadın yaratmısan, axı mən vücudumla, qürurumla, vicdanımla kişilərdən geri qalmıram. Yandırdığım şam əriyib gedirdi, ancaq mənim ibadətinə gəldiyim qospodimdən səs çıxmırdı.

Həyatda məni Nikondan başqa heç kim başa düşməyibdi. O, mənim seçdiyim həyat yoluna hörmətlə yanaşan əsil dost idi. Biz Nikonla işləmək üçün müxtəlif idarələrə baş çəksək də, hər dəfə bizim üçün işin olmadığını bildirib, kor peşman yola salırdılar. Hətta, bir dəfə gözetçi işinə düzəlmək istəyən Nikonu tırka (istehza) edib bərk qəzəbləndirmişdilər. O, isə tırka edəni cəzalandıraraq slinyat (aradan çıxmaq mənasında) olunmuşdu. Onu da deyim ki, Nikonun blatnoy olması, ona həbsxana kiriyuxalarının köməyini əsirgəməmişdi. Həmin kiriyuxalar blatnoy olaraq cinayətkarlıqdan əl çəkməmişdilər. Yalnız Nikon, həm öz ağılı ilə, həm də mənim xahi-

şimlə cinayətə girişməməyi məğbul sayırdı. Odur ki, Nikon cüzi məvacibi olan gözətçi işləməyə də hazır idi. Yə-tər idi ki, bir tikə çörək qazanıb insan kimi yaşayasan. Beləcə bir gün parkların birində oturub Nikonla iş barədə dərdləşirdik ki, parkın kənarında qara bir Volqa maşını dayanmış oldu. Uşaqlarla bərabər düşən qadının əl və boyundakı, qulağındakı qiymətli daşlarla bəzədilmiş rija (qızıl) məmulatları diqqətimizi cəlb etmiş oldu və biz bir-birimizdən asılı olmayaraq ac-yalavaclar kimi baxışları-mızla toqquşduq. Nikon mənə göz vurub dedi ki, bu “azad cəmiyyətin” hökumət idarələri bizə iş verən deyil, bax görürsənmi iş özü gəlib bizi tapmış oldu. Nikon məndən pomodanı alıb, əlinin içinə maşının nömrəsini qeyd etməyi lazım bildi. Sabahısı blatnoy kiryuxaları ilə görüşən Nikon nömrəsini qeyd etdiyi maşının sahibini, harada yaşadığını müəyyənləşdirdi. Məlum oldu ki, maşının sahibi şəhərin yeganə zərgər zavodunun direktoru-nun oğul və gəlini imiş. Evin ünvanını dəqiqləşdirən kir-yuxalar xeyli qənaət əldə etmək üçün plan qurmağa baş-ladılar. Mən hiss edirdim ki, Nikon məni bu məsələyə cəlb etmək istəmir. Nikona bildirdim ki, mən də səninlə bərabər bu məsələdə birgə olmağı istərdim. Əgər bu mə-sələ naездit (uğurlu) olarsa daha yaxşı olar, əgər məsələ-miz mılo (uğursuz) çıxarsa, gedib birlikdə cəzamızı çəkə-rik. Mən heç vaxt sənsiz bu xatada yaşaya bilmərəm. Bir-də biləsən ki, mənasız həyatdan tamam bezmişəm. Həbsə düşüb ŞİZO-da neboya baxmaq mənə xoş görsənərdi ki, nəinki Sovet cəmiyyətinin bizi adam yerinə qoymadığı

cəmiyyətdə yaşamaq. Mənim yek kəlmə deməyim Nikonun ürəyincə olmuşdu. Mən, na cırlyax dıbit (barmaq ucunda gəzmək) sahəsində mahir idim. Odur ki, bir neçə naletçiklə (qarətçi mənasında) bərabər freya-feyanın xatasını narisovat (diqqətlə baxmaq mənasında) edib, noçnik (gecə ediləcək qarətçilik) vaxtını müəyyənləşdirdik. Artıq, maliçiki (kilid açanlar), alətlərimiz medvejiya lapa (seyf üçün alət) və özünü müdafiə üçün həтта, nakidiş (soyuq silah) da hazır vəziyyətə gətirilmişdi. Mən və Nikon, digər kiryuxalar naletçiklərlə bərabər noçnik vaxtı evə girib rıjaları, mebel siyirməsindəki bahalı qiymətli malları, seyfdə gizlədilmiş akçalarla bərabər götürüb, bayıra çıxmışdıq ki, birdən işıqlar yanmış oldu. Evin hər tərəfini əllərində silah olan bobiklər əhatəyə almışdılar. Bizni tərkisilah edib, qənimətlərimizi əlimizdən alan uqolovka əməkdaşları bizi çernıy voronaya (milis maşınına) mindirib, kantorkaya aparmış oldular. Bizim yeganə səhvimiz o oldu ki, cinayət üçün plan cızanda, aqlımıza gəlməmişdi ki, ev sahibi evinin qorunması üçün siqnalzasiya qura bilər. Beləliklə, bizim bu cəhdimiz loksevaya rabota (uğursuz iş) olduğundan, bizim hamımız qoret (cinayət zamanı ələ keçmək nəzərdə tutulur) olunduq. Bizim dəstəyə qarşı lapşa açıb obvinilovka (ittiham) edərək, həbs cəzası vermiş oldular. Bu cinayət əməlimizə görə mənə və Nikona beş il olmaqla cəza irəli sürülərək, ümumi rejimli əmək koloniyasına göndərildik. Bu mənim üçüncü xodkam olduğundan zonada xeyli kiryuxalarımı görüb, sakitlik əldə etdim. Üçüncü xodkamda mən artıq

akula yarlıqlı avtoritet olaraq zonada tanınmağa başladım. Zonada mən artıq nablíkatsya (cinayət danışığını öyrənmək mənasında) olunaraq, fənya (cinayətkarların jarqonu nəzərdə tutulur) danışıq tərzini tam yiyələnmişdim. Tanınmış avtoritet məhbus qadınlar juk (təcrübəli), yuçok (fərasətli) olmaqla bərabər, sözünün təsir və kəsərini də yaxşı bilənlərdir. Demək olar ki, mən bu beş ilimi kurort kimi başa vurmuşdum. Mən tikişçi olaraq istehsalata getsəm də, mənə verilmiş plan normasını zonada zadrıqa (cinayətkarlar arasında hörməti olmayan qadın məhbus) kimi tanınıb, işəcit (işləmək) etməyə məcbur olanlar yerinə yetirirdilər. Əlbəttə ki, mənə verilən taraçki payımdan bu zadrıqalara verməklə vicdanımı da rahatlayırdım. Həmin beş il müddətində mən dostum Nikonla məktub vasitəsi ilə əlaqə saxlayırdım. Nikon yazırdı ki, zonada ona “oğru” titulu verilib və onun üçün ayrıca xata ayrılaraq, polojeniyaya baxmaqla həbsxana həyatını nəzarətdə saxlayır. Əlbəttə, bu mənim üçün çox sevindirici xəbər olduğundan dostuma bildirdim ki, mən də zonada kurortda olanlar kimi yaşayıram. Nəhayət ki, beş illik xodkamı başa vurub otkinutsya (həbsxanadan azad olma) olunub həmişəki kimi, dostum Nikonla görüşərək xatamıza getmiş olduq. Biz olmadığımız müddətdə evdə yaranmış natəmizliyi aradan qaldırıdıqdan sonra Nikon polbanki (yarım litr araq) stolun üstünə qoyaraq yenidən birgə olmağımızın şərəfinə vurmuş olduq.

Nədənsə, Nikon mənim yanımda olanda mən özümü çox xoşbəxt hiss edirdim. Artıq neçə illər idi ki, vali-

deyinlərimin olmasını tamamilən unutmuşdum. Elə bilirdim ki, Nikon mənə dost olmaqla bərabər, həm də mənim vaxtilə əzizlərim olmuş valideynlərimi əvəz edir. Nikon “oğru” titulu aldığından axır vaxtlar başqa bir şəhərə sxodnyaka (cinayətkarların yığınağı) gedərək, mənə bu barədə danışmağı sevmirdi. Nikon əvvəlki illərə nisbətən indiki hərəkətlərində qətiyyətliyi və yek danışığı ilə seçilirdi. Əvvəlki illərə baxanda, indi Nikonun cibi akçalarla, daha çox lebedi (iyirmi beş rub) ilə dolu olardı. Biz çox əla yaşayırdıq. Nikonun indiki halı mənə çox xoş gəlirdi. Elə bu nöqteyi nəzərdən də, mən onu daha çox istəməyə başlamışdım. Ancaq, qospodi boq Nikonu mənə çox gördü. Yenidən sxodnyaka gedən Nikonu odlu silahla, yəni şpanerlə (tapança) qətlə yetirmişdilər. Nikonun dəfnində mənim tanımadığım xeyli hörmətli məhkumlar iştirak edirdilər. Biz Nikonu dəfn etmiş olduq. Mən xatada yalnız yaşamağa başladım. Bir müddətdən sonra Nikonun dəfnində gizli olaraq iştirak etmiş, bir neçə qətlə əli olub şimon po Soyuzu (ümumittifaq axtarış nəzərdə tutulur) olan, eyni zamanda özünü Nikonun kir-yuxası adlandıran Saşa Krutoy adlı birisi dox na xate (milsdən gizlənmək üçün) mənzilimdə yaşamasına icazə istədi. Düzünü desək təkliddən bezdiyim üçün, həm də onun xahişində bir amiranəlik hiss etdiyim görə razılaşmalı oldum. Əslində mənim Saşa Krutoydan qorxacağım yox idi. Sadəcə mən həbsxana həyatı keçirdiyimdən avtoritetli insanlara böyük hörmət bəsləyirdim. İlk əvvəllər bizə tanımadığım, ancaq tatularından həbsxana həyatı

keçirdiklərini anladığım, bəzi adamlar gəlib, Saşa Krutoyla nə haqdasa danışaraq eləcə də yoxa çıxırdılar. Mən ciddi rejimli koloniyada cəza çəkdiyimdən bilirdim ki, sxodnyak nümayəndələri olanlar bütöv ağıza malikdirlər və ən vassar (təhlükəli) anda belə sxodnyak qanunlarına xəyanət etmirlər, yəni onlar *svoy v dosku* (etibarlı adam) kimi tanınırlar. Bir gün həmin kiryuxalardan biri qapını döyüb *dvadçat şest* (milis işçilərinin gəlməsi barədə xəbər) deyərək gözdən itmiş oldu. Bizim xatanın pəncərəsi gediş-gəliş olmayan tünlük həyətə baxırdı. Saşa Krutoy bəzi əşyalarını götürmək istəyəndə qapı yenidən döyülmüş oldu. Başa düşdüm ki, bu səfər qapını döyənlər mentlər olacaq. Vaxt qazanmaq və Saşa Krutoyun gizlənməsini təmin etmək üçün bildirdim ki, bu dəqiqə qapını açaram icazə verin paltarımı əynimə geyim. Bu minvalla Saşanın gizlənməyini dəqiqləşdirmək üçün otaqları nəzərdən keçirsəm də, onu görməyib mətəl qaldım. Artıq, qapı bərk döyülürdü. Mən qapını aşanda, kvartalniy ilə bərabər əlində silah olan bir neçə bobiki görüb, qapıda özümü çəpər kimi sipərləsəm də, bobiklər məni tuşanut (itələmək mənasında) edərək, xataya soxulmuş oldular. Onlar məndən Çasa Krutoyu soruşsalar da, mən lipavat (yalan danışmaq mənasında) edərək onu tanımadığımı və birinci səfər belə adla qarşılaşdığımı bildirdim. Kvartalniy mənim məhkumluğumu bildirdi, odur ki, mənim maysı rasskazıvat (yalan danışmağımı) eləməyimi anladığından bildirdi ki, əgər siz onu gizlətmək fikrində olub bizi yanlış məlumatlarla cavablandırırsınız, cinayət məsu-

liyyətinə cəlb olunmuş olacaqsınız. Bir də ki, məhkum dostun Nikonu və ondan əvvəl bir neçə nəfəri Saşa Krutoy qətlə yetirdiyindən biz onu axtarıq, onun yerini desən, Nikonun xatirəsinə hörmət etmiş olarsan. Kvartalınıy Saşa Krutoy tərəfindən dostum Nikonun öldürülməsini deyəndə, daxilən qırılmış oldum. Mən həbsxana həyatı keçirmişdim və qisas almağı bacarırdım. Ancaq, bütün bununla bərabər, mən kvartalınıya dut (milisə xəbərçilik etmək) etmək fikirində deyildim. Podnesti kulak (şeytanlamaq) mənim xarakterimə uyğun deyildi. Xodkada olduğum müddətdə pravilo (xainlikdə ifşa olunanları döymə) olanların aqibətini dəfələrlə görmüşdüm və belə padla (pis) işlərə nifrət edirdim. Kvartalınıy və bobiklər gedəndən sonra Saşa Krutoyu otaqlarda axtarsam da görə bilmədim, ancaq kiçik nəfəsciyi olan pəncərə açıq idi. Adətən ştifritlər (pəncərədən oğurluq edənlər) pəncərədən xelyat (qaçmaq) işində daha mahir idilər. Hər halda mən başa düşdüm ki Saşa Krutoy, əppək olub yoxa çıxa bilməz, yəqin ki pəncərənin nəfəsciyindən uxryal (qaçmaq mənasında) olub. Daxilimdə Mənim sevimli Nikonumu qətlə yetirən Krutoya qarşı elə bi nifrət hissi yaranmışdı ki, əlimə keçsəydi hər hansı bir variantla onu pomorat (öldürmək mənasında) edərdim. Bu məqsədlə həyətdən bir drın (dəmir ling) tapıb, xatada gizlətməli oldum. Fikirləşirdim ki, əgər Krutoyu mentlər zabarabat (yaxalamaq mənasında) ediblərsə heç, etməyiblərsə o mütləq mənə inandığından yenidən xatama gələcək və onunla hesablaşmalı olacam. Hələ ki, Krutoydan xəbər

yox idi. Yalnız qalsam da kantovatsya (işsiz qalmaq) fikrində deyildim. Ancaq, iqrat na zubarikax (ac qalmaq) da mənlilik deyildi. Səbirsizlikdən əlimin içi şekotka (gicişmə) verirdi. Şipat (cibgirlik etmək) etmək fikrinə düşmüşdüm. Bundan əvvəlki məhkumluğumda bir məhbus şipaçla xlebnik (yaxın dost) olanda o mənə şipaç olmağın yollarını, fəndlərini və alətlərini göstərərək çox şey öyrətmişdi. Tupiklərin (mağaza mənasında) birində özündən yekə şkarı (şalvar) geyinən və cibləri həddindən artıq böyük olanın arxasınca düşüb şipalçla (cibgirin istifadə etdiyi alət, maqqaş, pinset) işimi görərkən, o hiss edirmiş kimi mənim üzümə baxanda, mən özümü ələ alaraq ona zarafatlı bir göz vurmuş oldum. Deyəsən bu qoçaq əsil şulərə (hiyləgər mənasında) oxşayırdı və mənə elə gəldi ki, bu qoçaq şuryaetsya (cibinə girdiyimi hiss edib) . Ancaq, nədənsə qoçaq mənə fikir vermədi. Mən şipalçla yavaşca bir neçə rijenskaya (on rubl) və iki ədəd ryabçik (rubl) əldə edib slinyat (aradan çıxmaq mənasında) oldum. Bu akçalarla bir neçə gün dolanmaq olardı. Sonrasına yaşamaq üçün bir əlac tapmalıydım. Aradan bir neçə gün keçməmiş axşam vaxtı qapım döyüldü. Qapının döyülməsindən anladım ki, gələn Saşa Krutoydur. Saşanı pomorat etmək mənim ciddi məqsədim olduğundan mən qapını açıb, Krutoyu xataya buraxmış oldum. Xataya daxil olan Krutoy öz zəhmətli baxışları ilə mənə diqqət yetirib, dilucu salam verərək, cibindən iki ədəd rijenskaya (10 rubl) mənə verərək ərzaq və polbanki (yarım litr araq) almağı tələb etdi. Mən yaxınlıqdakı Uni-

versamdan ərzaq və polbanki alıb evə qayıtsam da, Krutoya olan nifrətimi gizlədə bilmirdim və onu pomorat etməkdə qəti idim. Biz xatada süfrə açıb, yaxşıca yeməklə bərabər zabuxat (içki içmək) edib yursımıza (çarpayı mənasında) uzanmış olduq. Baxdım ki, Saşa nalit şarı (sərxoş olana qədər içmək mənasında) etdiyindən ymurik (ölü) vəziyyətinə düşərək bərk yatıb. Vaxt gəlib çatmışdı, onu öldürməliydim. İşimi arxayın yerinə yetitmək üçün onu tuşanit (itələmək mənasında) etsəmdə tərpaniti olmadığından, cəld ayağa qalxıb yavaşca na cırlyax dıbit (barmaq ucunda gəzmək mənasında) etməklə gizlətdiyim drını (dəmir lingi) yerində görməyib heyretə düşdüm. Görünür Saşa Krutoy həddindən artıq ehtiyatlı tərpanərək, mən Universama getdiyim zaman evdə bəzi tədbirləri etmişdi. Mən yavaşca stolun siyirməsini açıb saksonu (bıçaq) götürmək istəyirdim ki, yanımda peyda olan Saşa saksonu mənə göstərərək, -bunu axtarırsanmı?- deyə soruşdu və məni daxilən vahimələndirmiş oldu. Mənim heyretlə ona baxdığımı görən Krutoy, drının mənim yatdığım yursı altında olduğunu və mənə narahat olmamağı bildirdi. Mən dəhşətdəydim. Bir o qədər kerosinit (spirtli içkidən çox istifadə etmək nəzərdə tutulur) edib, ymurik vəziyyətinə düşdüyünü hiss etdiyim Krutoy elə bil ki, dilinə vodyara (araq) vurmamışdı. Saşa Krutoy saksonu heç nə olmamış kimi, siyirməyə qoyub, mənim qolumdan tutaraq başa saldı ki, sənin Nikonu çox sevdiyini Nikonun özündən eşitmişdim. Bura, sənin yanına qayıdanda da, bilirdim ki, bir neçə illər xodkası olub

qadın həbsxanasını avtoriteti olan bir qadın mütləq sevdiyi insan üçün məndən ozolobit (intiqam) alacaqdır. Ancaq, gördüyün kimi, mən qabaqlayıcı tədbirlər görərək, xatanı obşmanat edib, təhlükəsizliyi təmin etmişəm ki, Nikonun nədən qətlə yetirildiyini sənə söyləməyi lazım bilim. Biz əsasən qostroler (başqa şəhərlərdə cinayət törətmək mənasında) işinə baxırıq. Bu işdə dizik (cinayət qanununa xəyanət edən) olanlara yer yoxdur. Nikon dizik olduğuna görə mənim tərəfimdən qətlə yetirilib. Qaldı ki, sən! Evində bobiklər məni axtaranda, ələ vermədiyindən, istərdim ki, bizimlə birlikdə olasan. Məsləhətim budur ki, dolbolob (zəif düşüncəli) olmayıb, hərçənd inanıram ki, belə deyilsən, mənim təklifimi qəbul edəsən. Mən iki daş arasında qalmışlar kimi çabalayırdım ki, kim haqlıdır!Nikon yoxsa, Saşa Kputoy!Nəhayət belə qərara gəldim ki, əgər Nikon barədə Krutoy mənə fuflo (yalan) byakat (danışmaq) etmiş olsa, istəyir necə olursa olsun vaxtı çatanda mən ondan qisas alacam. Yox əgər, Saşa Krutoy cinayət aləminin befuştıny (təmiz) adamı olsa, onunla olan bütün işimizdə sədaqətli olmağa çalışacam. Beləliklə, Krutoyu dox na xate (milisdən gizlənmək) yaşamına razılıq verib, bir müddət yaşamalı olduq və demək olar ki, yaşayışımız ürəyimizcə idi.

Bir müddətdən sonra, qostroler olan sxodnyak kir-yuxaları başqa şəhərdə kolxoz sədri işləyən və həddindən artıq freya-feya olan Sidkovu liver (müşahidə) etməyi qərara aldılar. Sxodnyak nümayəndələri bu liverdən sonra belə qərara gəldilər ki, qurduqları plan naezdit

(uğurlu) olmalıdır. Saşa Krutoyun razılığı ilə, kolxoz sədrinin jivoy (canlı) gətirilməsi daha məğbul sayılırdı. Sxodnyakçıların qurduğu plana əsasən, günlərin birində utryanka (səhər çağ) bir əlində uqol (portfel) olan apşanın (dolu sifətli) birisini xatamıza gətirmiş oldular. Stoyakom (ayaq üstə) və ymurik kimi görsənən kolxoz sədri Sidkovda olan şarı (gözlər) dayanmadan oynayırdı. Onun xamurası (sifəti) qıpqırmızı idi. Saşa Krutoy uqolu açanda, yerə tökülən lavilər, məni mandraja (həyəcan) salmış oldu. İlahi nə qədər rjenskaya (10 rubl) , lebedi (25 rubl) bağlamaları olarmış?Saşa Krutoy ayağa qalxıb Sidkova şeyniy plastr (boyun ardına vurmaq mənasında) etdikdən sonra harınlamış sədr byakat (danışmaq mənasında) etməyə məcbur oldu. Kolxoz sədri hər danışığında xavlodə (ağızda) parıltı verən rjalı fiksatiy (koronkali diş) məni heyretə salırdı. Saşa Krutoy Sidkova qarşı münasibətdə qətiliyi ilə seçilirdi. Odur ki, Sidkova bildirdi ki, sən artıq krantı (çıxılmaz vəziyyət mənasında) olmusan. Əgər dunduk (axmaq) olub bizi podnesti kulak (şeytanlamaq) etmək fikrinə düşsən harada olmağına baxmayaraq boğazını moyka (ülgüc) ilə posalit (kəsmək mənasında) edəcəyik. Özünü güclə ələ alan Sidkov boğazındakı udavkasını (qalstukunu) açıb, dərindən bir nəfəs alaraq mandrajdan təri tökülən başı ilə razılıq işarəsini vermiş oldu. Krutoy, Sidkovun cibindən miroçka (cib yaylığı) çıxardıb, onun tərini silərək, onun razılığını da qəbul etmiş oldu. Sonra Sidkova bir stəkan malinka (oğurluq qurbanı üçün yuxu dərmanı ilə akaqollu içki)

içirdib, sxodnyak kiryuxalarının nəzarətində olan taçkaya (taksi nəzərdə tutulur) mindirib, ymurik olaraq yola salmış oldular. Əldə edilmiş qənimət sxodnyak iştirakçıları arasında razderbonit (qəniməti aralarında bölmək) olunduqdan sonra, Saşa Krutoyun əmrinə əsasən, biz gecə qaranlığında, xatamızı qıfıllayıb başqa bir şəhərdə yaşamağa getmiş olduq. Təzə yaşayış yerimizdə bir müddət sxodnyak olmadığından, mən ancaq objorka (yeməkhana) işlərinə baş qoşsam da, hərdən bir Saşa Krutoyla gizlin məşvərətə gələn kiryuxaların danışığından anlayırdım ki, sxodnyak üçün vassar (təhlükə) yaranmasın deyə, bir müddət sakitçiliyə qapılmaq lazım gələcək. İnsafən, Krutoy məni aşağılayacaq heç bir hərəkətə yol vermirdi. Əslində o bilirdi ki, mən klanya (qadın) cinsinə aid olsam da, bir neçə dəfə xodkası olan və qadın zonasında tanınan bir məhbus olmuşam. Bəzi hallarda elə yaxın kiryuxalar peyda olurdu ki, onlar xatanı toşnilovkaya (pivəxana) çevirəndə, mən ehtiyatı əldən verməmək üçün, bu cür bequn (oyunbaz) hərəkətlərə qarşı çıxırdım. Çünki, artıq mənim Sasaya qarşı doğmalıqdan yaranan simpatiyam yaranmışdı. Mənim ondan başqa elə bir yaxınım yox idi və mən onu nədənsə itirmək istəmirdim. Eyni zamanda əvvəlki sxodnyaklarda Saşa Krutoy görəcəyi hər hansı bir işdə qəti olanlara hörmətlə yanaşır və onlara qarşı münasibətdə befuştıny (təmiz) olmağı ilə seçilirdi. Neçə dəfə şahidi olmuşdum ki, sxodnyaka soxulmaq istəyən bəzi bequnları (oyunbazları) o necə sərtliklə aradan götürüb. Demək olar ki, sxodnyak nümayəndəsi olmaq

üçün, müxtəlif zamanətli kiryuxalar gəlirdi ki, Saşa Krutoy çox asanlıqla onların içərisində olan dolbolob (zəif düşüncəli) , porçak (təcrübəsiz cinayətkar) , şuler (hiyləgər) nümayəndələri sıradan yox edirdi. Mən ona olduqca isti münasibətlər bəsləsəm də, anlayırdım ki, Krutoyun krinimal statusu onun klanya cinsinə olan isti münasibətini çoxdan məhv edib. Məhz bu nöqtəyi nəzərdən, kriminal aləmin qanunlarına rəğmən biz kent (dost) olaraq bir xatada kayfovıy (şən) şəraitdə yaşayırdıq. Ancaq, bizim bu kayfovıy yaşayımız çox sürmədi. Mentlər sxodnyak nümayəndələrindən birini krutanuli (yaxalamaq mənasında) etdilər. Məlum oldu ki, sxodnyak nümayəndələrindən kimsə gizli seksot (milisin xəbər verəni) fəaliyyəti ilə məşğuldur. Sxodnyak nümayəndəsi ələ keçdikdən sonra Saşa Krutoyun fikrincə xatada qalmaq bizim üçün vassar (təhlükə) yarada bilərdi. Hara gedəcəyimiz haqqında dəqiqliyimiz olmadığı bir zamanda, Krutoyun yaxın kiryuxalarından biri xəbərdarlıq üçün dvadçat şest deyərək uxryal (qaçdı mənasında) oldu. Aradan dəqiqələr keçməmiş vaxtilə kolxoz sədrini aparan taçka peyda oldu. Xatanı qıfıllayıb, taçkaya əyləşərək xelyat (qaçmaq) qərarını verdik. Saşa Krutoy kəmərinin altına şponer (soyuq silah) qoyub, mənə göz vuraraq qorxmamağı məsləhət gördü. Mən ona qorxmadığımı və təmkinli olduğumu bildirdim. Taçka hərəkətdə olarkən, Krutoyun kiryuxası, yəni taçka sürücüsü jmurik vəziyyətində olan sədri pomorat etdiyini və digər şəhərdən kənar bir yerdə kanala atdığını söyləmiş oldu. Saşa Krutoy razılıq

əlaməti olaraq başını tərpətsə də, sürücünün son sözləri onu narahat etmiş oldu. Sürücünün dediyinə görə, sədrin meyiti kanaldan götürülüb və uqolovka (cinayət axtarış orqanları) əməkdaşları cinayəti araşdırmaqla məşğuldurlar. Saşa Krutoy dalgın olaraq xəyala getmişdi. Sürücü isə tačkaya azacıq işıq verib, yol boyu şam və küknar ağacları ilə əhatə olunmuş asfalt yolla şütüyürdü. Bir az getdikdən sonra arxadan işıqları közərən maşının gəldiyini gördük. Saşa Krutoy sürücüyə əmr verdi ki, maşının işıqlarını söndürüb, kənar meşəliyə girərək, arxadan gələn maşının keçməsinə imkan versin. Biz elə təzəcə işığı söndürüb meşəliyə girmək istəyirdik ki, qarşıdan miqalka verərək gələn çernıy voronu (milis maşını) görmüş olduq. Krutoy bildirdi ki, bizim üçün vassar (təhlükə) var, bu oblavaya oxşayır, odur ki, maşını tərgidib slinyat (aradan çıxmaq) olmalıyıq. Biz maşını tərgidib meşənin dərinliklərindəki qaranlıqlara üz tutmuş olduq. Uzaqdan maşının işıqları bizə tərəf yönəldiyindən, meşə ilə qaçışımızı çox aydınca uqolovka işçilərinə göstərirdi. Bir azdan bizə yaxınlaşan mentlərin birinə atəş açan Krutoyu, mentlər sərrast atəşlə yerə sərdilər. Atılan güllələrdən sürücü də canını tapşırmışdı. Mən ayağımdan yaralandığımdan kopıta (ayaqlar) hərəkət edə bilmirdi. Uqolovka əməkdaşları məni yaralı olaraq tutanda, anladım ki, bednost (həbs olunmaq) qapımın astanasındadır. Çünki elə bir krantı (çıxılmaz vəziyyət) yaranmışdı ki, fikirləşirdim artıq srok lomaetsya (məhkum olmaq təhlükəsi) və mən tezliklə yenidən doprda kiryuxalarım ilə görüşməli olacam. Pomo-

rat olunmuş Saşa Krutoyun və onun sürücü kiryuxasının cənazəsi ilə birlikdə çerniy vorona ilə kontorkaya gətirilmiş olduq. Bir azdan mənə tibbi yardım göstərüb SİZO təcridxanasına salmış oldular. Nəhayət məhkəmə oldu və mən məhkəmənin tez olmasını çox istəyirdim. Çünki, SİZO-da bütün günü oturub neboya (tavana) baxmaqdan zinhara gəlmişdim və bu anlar mənim üçün əsil əzab idi. Məhkəmədə bütün cinayətlərin üstü açılmış hesab olunduğundan, Mitropolit mənə səkkiz il həbs cəzası vermiş oldu. Mən yenidən Dopra gəlib köhnə kiryuxalarımı görəndən sonra, daxilən sakitləşdim. Məhbus qadının həbsxananı sakitlik kimi qəbul etməsi ürəyimcə olmadığından, mən məhbus qadına etirazımı bildirərək, qeyd etdim ki, sizin həbsxananı sakitlik yeri kimi təqdim etməyiniz heç də xoşa gələn deyil. Ağıllı, dərrakəli insanlar azad cəmiyyəti seçərək, sizin sakit yer adlandırdığınız həbsxanaya düşməyi heç vaxt arzu etməzlər. Mən sizi başa düşürəm, qrajdanın naçalnik!Yaxşı azad cəmiyyətdə məhkumluğa görə bir iş sahibi olmamaq, əlacsızlıqdan kontovatsiya (işsiz gəzmək) , yaxud iqrat na zubarikax (ac qalmaq) olarmı?Mən cinayət törətdim, cəzamı aldım bu öz yerində!Ancaq, burada mənim işim var, tik işçi olaraq işləyirəm, yatmağa yursım (çarpayı) var, objorkada gündə üç dəfə yeməyim verilir, münasibət qurduğum məhbus insanlarla günümü keçirirəm, rejim qanunlarına riayət edirəm. Mən doprda günah işlətmirəm, ancaq, " azad cəmiyyət" dediyimiz, Sovet cəmiyyəti məni günah işlətməyə məcbur edir. Məhbus qadına bildirdim

ki, daha bu barədə danışmağına ehtiyac yoxdur. Hər bir cəmiyyətdə çatışmamazlıq var, sadəcə iradəli və ağıllı olub cəmiyyətdə yaşamağı bacarmaq lazımdır. Məsləhətlərimə susqunluq göstərən məhbus qadın hekayətinə davam edərək bildirdi ki, bu səkkiz ilimdə daha yanıma, görüşümə gələnlər yox idi. Mənə verilən məlumata görə, atam infarkt keçirərək vəfat etmiş, anam isə digər bir kişiylə ələ gedərək, yeni ərinin yaşadığı məkana köç etmişdi. Mənim əziz dostlarım Nikon və Səşə Krutoy həyatda artıq yox idilər və bu dünyanın günahlarını haqq dünyasında əbədi olaraq yumağa getmişlər. Valideyinlərimdən fərqli olaraq, Nikondan mənə qıfıllı xata qalmışdı. Doprdan azad olduğum təqdirdə yeganə ümidgahım mənə qalmış olan xata olacaq. Beləliklə, səkkiz illik dopr həyatımdan danışmalı olmayacam. Otkinutsya (həbsxanadan azad olmaq) olunduqdan sonra, Nikondan mənə qalmış xatama gedib, işləmək üçün müxtəlif idarələrə ağız açsam da, hər idarədə sənədlərimi nəzərdən keçirib mənə xalyava (pis adam) kimi baxdılar. Bəziləri mənə qarşı şarılarnı (gözlərini) oynadaraq yox mənasında başlarını fırladır, bəziləri mənə qarşı xavlo (ağız) buraraq, məni tırka (istehza) hədəfinə çevirirdilər. Yenə təhnəliq, tenə kantovatsya! Bir neçə vaxt raklo (səfil) kimi dolandıqdan sonra, qəti qərara gəldim ki, “zek” adını daşıyanların cəmiyyətdə yeri yoxdur. Əlacım kəsildiyindən, bilərəkdən yenidən qanun pozuntusu edib, bütün həyatımı keçirdiyim və mənim üçün kurort (azadlıqdan məhrum etmə yerləri nəzərdə tutulur) məkanına getməyi üstün tut-

dum. Mən artıq raklo (səfil) həyatdan bezmişdim. Xatamızdan aralı olan Universamdan alver edərkən neçə dəfə diqqət etmişdim ki, çekist (mağaza kassiri) xanım, akça alıb-verəndə diqqəti yayınmış olur. Çuvirlo (şirin sifət) olduğundan alıcılarla söhbətlərə yol verir və diqqətini yayındırmış olur. Universama gələnlər arasında, parijanin (kənddən gələn) xanımlar da az deyildi. Bu parijanin xanımlar, şəhərimizə gəlib işaçıt (işləmək mənasında) eliyənlər idi və nahar üçün ərzaq almağa gəlirdilər. Hər dəfə çekist tərəfindən kassa açılanda, mən rijenskayaların (10 rubllar) hara qoyulduğunu görürdüm və hiss edirdim ki, adicə bir vaxtda həmin akçaları götürə bilərəm. Belə də oldu. Bir gün həmin parijaninlərdən biri çekistə aldığı ərzaq müqabilində akçaları sayarkən, necə oldusa akçalar döşəməyə tökülmüş oldu. Mən bir göz qırpımında, rijenskayaları kassadan götürüb slinyat (aradan çıxmaq) olmaq istəyirdim ki, yaxınlıqda dayanan və fikir vermədiyim qadın məni risonul (şübhəli baxmaq mənasında) edib, bazlan (hay-küy) qaldırmış oldu. Mən qadını tuşanut (itələmək mənasında) edib, həyətə qaçdım və qadınla bərabər çekist və parijaninin də arxamca qaçdıqlarını gördüm. Yaxınlıqdan keçən rezina (avtobus) diqqətimi cəlb etdiyindən minib, oturdum. Heç gözləmədiyim halda, mülki geyimdə olanın birisi qolumdan yapışıb, ment sənədini mənə göstərərək, rezinanı saxlatdırıb bobiklərə xəbər vermiş oldu. Bu bobiklər məni kontorkaya apardılar. Bir azdan universamın həməən çekisti, bazlan qaldıran xanım və parijanini şahid olaraq, məni oğurluqda suç-

landırdılar. Yenə SiZO, yenə obnilovka, yenə məhkəmə və Mitropolitin dörd illik həbs qərarı. Artıq həmin dörd ilimin iki ilini zonada keçirmişəm. Ancaq bu xodkamda, mən bir xoşbəxtçiliklə qarşılaşmışam ki, istərdim bu barədə sizə danışım. Belə ki, indiki xodkam zamanı rastlaşdığım bir befuştıny (təmiz) çuvixa (qız) ola bilər ki, mənim həyatımı dəyişdirmiş olsun. Mən bura , yəni cəzama çəkməyə gələndə, yeniyetmə koloniyasından bir şpana (azyaşlı cinayətkar) çuvixa da, on səkkiz yaşı tamam olduğundan etab olunaraq gəlmişdi. Ona ümumilikdə, qoroduşniklik (dükan oğrusu) etdiyinə görə beş il cəza verildiyindən dörd ilini yeniyetmə koloniyasında keçirtmişdi. Qalmış bir il cəzasını bizim dövrə keçirdib, otkinutsya olunduğu təqdirdə, zonadan getmək istəmirdi. Öyrəndim ki, bu çuvixa yetimxanada böyüdüyündən, hara gedəcəyini bilmir və zonadan çıxmağı arzulamır. Mən bu çuvixaya çox diqqət yetirmişdim və onun befuştıny olmasından xoşum gəlirdi. Mən xatamın açarını ona verib, böyük bir ruh yüksəkliyi ilə onu yola saldım. Bir müddətdən sonra onun xatada pasport qeydiyyatına düşməsinə də razılıq verdim. İndi mənim bu gözəl çuvixam bir yaxın tanışının köməyi ilə tikiş fabrikində işləməklə bərabər, hər ay mənim də yanıma gəlmiş olur. Mən onu öz balam kimi sevir və hiss edirəm ki, mənim belə bir çuvixa balam olduğu halda zonada cəza çəkməyim artıqdandır. Çünki mənim arxam, mənim ürək dostum peyda olmuşdu. O hər mənimlə görüşə gələndə mənə təskinlik verərək deyir ki, həbsdən otkinutsya olandan sonra, səni də

yanıma işə düzəldəcəm və biz xoşbəxt həyat sürəcəyik. Düzü məhbus Polinanın belə nikbin danışığı önəm verməsi məni daxilən sevindirmiş oldu. Əvvəlki məhkumluqlarından danışan zaman bədbinləşməsinə, azad cəmiyyətə qarşı çıxmasına baxmayaraq, məhbus Polinanın indiki halda dəyişilməsi məni heyrtləndirmişdi. Özüm-də inam yaratmaq üçün, sual etdim ki, sən doğrudanmı azadlığa çıxandan sonra, xoşbəxt yaşayacağını əminsən?! Məhbus qadının bilmirəm sevincdənmi, yaxud qəmdənmi axıtdığı göz yaşları, verdiyim suala görə məni peşman etmiş oldu. Məhbus Polina xalatının ətəyi ilə sel kimi axan göz yaşlarını silərək dedi ki, qrajdanın naçalnik hər çəkdiyim məhkumluğun məndə yaratdığı emosiyalarını sizə deməyimdən inciməyin. İndi mənim həbsdən azad olunmağıma iki il qalıb və azad olunacağım günü səbirsizliklə gözləyirəm. Artıq mənim yolumu gözləyənim var, mənim himayəçim olan talismanım var. Mən hiss edirdim ki, həbsxanada olmazın əzablarını çəkmiş və bərkimiş bu qadının insan məhəbbətinə ehtiyacı varmış. Məhbus Polina hələ iki il cəzasını çəkməli olduğundan, mən ona bu cəza müddətində səbirli olmağı, insanlıq hisslərini itirməməyi və azadlığı qiymətləndirərək ona qovuşmasını arzu etmiş oldum. Məhbus akula Polina zona kiryuxalarının mənə lətifə danışdıqlarını bildiyindən, icazəmlə bir lətifə söyləmiş oldu.

Zonaya yenidən qədəm qoymuş məhkum qadınlardan biri, əlini digər tanımadığı məhbus qadının çiyinə qoyaraq deyir:

-Necəsən kiryuxa?

Cavab almayan məhbus qadın, əlini çiyinə qoyduğu məhbus qadının akula olduğunu görüb, özünü itirmiş halda deyir:

Bağışlayın, yarlığı (cinayətkarın ləqəbi nəzərdə tutulur) səhv salmışam?!

Volk (cibgirin başçısı) və vorovoyka (oğru qadın) kimi tanınan məhbus Marqaritanın hekayəti

Mən, məhbus Marqarita cibgir və oğru statiyaları ilə, dördüncü dəfədir ki, məhkumluq həyatı keçirirəm. Ailəməzdə olduqca firavan yaşayan yeganə övlad olmuşam. Atam bir müəssisədə müdir, anam isə həkim olaraq işləyirdilər. Murmuletki (pul-qara) nöqtəyi nəzərindən heç bir əziyyətim olmayıb. Məktəbdə ən jiqanit (dəbli geyinmək mənasında) geyinən mən olmuşam. Bir ucu şagirdlərdən tutmuş müəllimlərə qədər, hamı mənə freyafeya (zəngin mənasında) kimi baxırdılar. Atam məktəbə gedəndə hər dəfə lebedi (25 rubl) verərdi və mən turovat (əliaçıq, səxavətlə pul xərcləyən) etməyi, ən çoxu şagirdlərə akça (pul) verməyi əsirgəməzdim. Orta məktəbin yuxarı sinifində oxuyarkən məndən bir sinif yuxarı oxuyan Dima adlı birisi məni tırka (istehza) hədəfinə çevirmək istəyəndə, mən ona elə qəzəblə baxdım ki, yazığın forsunkası (ağzı) əyilmiş oldu. Dima mənə sakitcə baxıb,

sonra yoluna davam etmiş oldu. Onun bu hərəkəti mənim diqqətimdən yayınmadı. Sabahı günü mənimlə qarşılaşan Dimanı qeyri-ixtiyari olaraq süzəndə başa düşdüm ki, deyəsən Dima pis oğlan deyil. O çox krasyyuk (yaraşıqlı) idi. Mən onunla isti münasibətlər quraraq, aramızda dostluq hisslərini yaratmış oldum. Dima sən deyən imkanlı ailədən olmasa da, əyləncə sevən adam idi. Bəzən biz, mənə verilmiş akçalara rəğmə balaqana (restorana) da gedərdik. Aramızda elə isti münasibətlər yaranmışdı ki, biz bir-birimizə sirrlərimizi də deməli olurduq. Beləcə günlərimizin birində Dima məni baldejnika (əyləncə gecəsinə) dəvət edib, şiryatsya (morfi vurmaq) olunmağı təklif etmiş oldu. Mən elə də efiop (küt) deyildim və bilirdim ki, baldejnika gələnlər əsasən baldet (həzz almaq) üçün gəlirlər. Mənim susqunluğumu görəndə Dima, məni qucaqlayaraq dilə tutub deyirdi ki, gəl zad-nova (əlbir) olub qlotaem verevki (narkotik maddədən istifadə etmək nəzərdə tutulur) . Dimanın şirin dilləri qarşısında aciz qalıb, razılıq vermiş oldum. Biz baldejnikdən kənardə şirma (sığınaq) tapıb şiryatsiya (morfi vurmaq nəzərdə tutulur) etməyə başladıq. Bir neçə vaxt keçməmiş mən xumar (narkotikdən yaranan həyəcanlı vəziyyət) oldum. Bir vaxt ayılındə şirmada özümdən başqa kimsəni görməyib, narahatçılıq keçirdim. Ayağa durub, əzilmiş paltarımda təmizlik yatrədəkən, alt köynəyimdəki yuşkanı (qan mənasında) görüb anladım ki, Dima mənə qarşı əxlaqsızlıq edərək padla (pis) hərəkət etmişdir. Yaxşı ki, şirmada lyudka (xalq kütləsi) yox dərəcəsinə

idi. Hələ ki, gec deyildi slinyat (aradan çıxmaq mənasında) olunmaq lazım idi. Tezcə, bayıra çıxdım. Cibimdə bir dənə də olsun kol (rubl) yox idi. Görünür Dima padlalığından qalmayıb cibimdəki son kolu (rublu) da çırpışdırmışdı. Mənim üçün bloxe na ekrane (pulsuzluq) heç də yaxşı deyildi. Yaxınlıqdakı, lyudkası olmayan jelezka (dəmir yolu) ilə hərəkət etsəm də, hiss edirdim ki, dıxalo (ağız-burun) çox pis haldadır və kopıta (ayaqlar) isə hərəkət edə bilmir. Valideyinlərimə hansı üzlə gedəcəyimi bilmirdim. Elə də, svoy v dosku (etibarlı adam) bilmirdim ki, baş vermişləri danışa bilim. Özümə baxanda pop-raşaykalardan (səfillərdən) seçilmirdim. Başım ağrıyır, gözlərimi stoyakom (ayaq üstə) yuxu aparırdı. Jelezkaların ətrafına baxıb bir stanok (yuxu üçün yer) müəyyən edə bildim. Stanok yuxulamaq üçün əsil şirma idi. Mən bərk yuxuya getmiş oldum. Nə qədər yuxuladığımı bilmirəm, ancaq qəflətən xibr (qışqırıq) eşidib gözümü açmaq istədim. Xibr edən tor halında gördüyüm bir çuvixa (qız) idi. Diqqətlə baxanda xibr edənin qonşuluqda yaşayan zabavo (tanış qız) olduğunu anladım. Mən həmin zabavonun köməyi ilə, evimizə getdim. Məni qəmginliklə gözləyən valideyinlərimə heç bir söz demədən otağımdakı yursıya (çarpayı) doxodyaqa (əldən düşmüş) olunmuşlar kimi uzanmış oldum. Ayılanda olmuşları anama danışib, atama deməməyi xahiş etdim. Ancaq, gözləmədiyim halda, başıma gələnləri anam atama demiş, atam isə əsəblərini cilovlamadığından Dimanı xvost (təqib) edərək, onu yaxalamış və pustit yuşku (qanına bürünü-

nədək döymək mənasında) etmişdi. Valideyinlərim mənə ciddi nəzarət altında saxlasalar da, məndən asılı olmayan səbəblərə görə alınmadı. Çünki mən daha dözə bilmirdim. Əllərimi tər бүrüyürdü və mən dırnaqlarımla mənə şekotka (qaşınma) verən damarlarımı parça-parça edirdim. Hiss edirdim ki, ürəyim marfuma (narkotika) istəyir. Anam həkim olaraq mənə sakitləşdirici dərmanlar versədə, dözməyib elə xibr (qışqırıq) edirdim ki, bütün qonşular həyəətə yığışdı. Nəhayət belə bir fart (xoşbəxtlik) yarandı. Valideyinlərim xatada olmadıqları vaxt bir neçə lebedi (25 rub) götürüb xatadan qaçdım. Mən özüm də bilmədən, Dima yaşayan tərəflərə üz tutmuşdum və təsadüfən mənimlə qarşılaşan Dima mənə görüb gizlənmək istəsə də, mən ona yalvararaq əlimdəki akçaları göstərüb şirva (morfi) istəyimi ona bildirdim. Dima ilə birlikdə bir taçka (taksi) tutub digər bir qəsəbəyə getmiş olduq. Qəsəbə ətrafındakı gizli bir şirmaya (sığınacaq) gedib, xeyli cavanların mastirka (narkotik maddə doldurulmuş papiroz) tüstülətdiklərini və xumar (narkotik həyəcanı keçirmək mənasında) olaraq, nakormit-napoit ilə (pozğun formada cinsi əlaqə) məşğul olduqlarını görüb razılaşmasam da, baldet (həzz almaq) fikrim mənə üstəlmiş oldu. Mən Dima ilə bərabər mastirka tüstülədib, elə bir xumar vəziyyətinə düşmüşdüm ki, Dimanın mənim paltarımı soyunduraraq, -sən indən belə mənə sadun (məşuq) olacaqsan deyimini və mənimlə etdiyi pozğunluqları hiss edə bilməmişdim. Bir xeyli müddətdən sonra, şirmada elə bir şuxor (dava-dalaş) yarandı ki, gəl görə-

sən. Demə kvartalınıy və bobiklər şirmaya gəlib bir neçə nəfəri yaxalasa da, yerdə qalanlar şirmadan razbit point (müxtəlif yerlərə dağılma) olub, aradan çıxmışdılar. Dima və mən nabzdyum (ikilikdə) aradan çıxandan sonra, Dima zalivolo (lovğa) olaraq bildirdi ki, sest na iqlu (narkoman olmaq) belə yaranır, daha sən məndən uzağa gedə bilməzsən və ümid edirəm ki, aramızda olanları da valideyinlərinə dışat (danışmaq mənasında) etməzsən. Beləliklə mən Dimanın sadunu olmaqla bərabər, əsil qlatokessa (narkoman) olub, bir ucu şiryatsiya olunmaqdan tutmuş, marafetə (kokayın iyləmək) qədər mənə xumar verəcək bütün narkotik maddələrin istifadəçisinə çevrilmiş oldum. Demək olar ki, narkotika mənə ailəmi unutdurmuşdu. Dima və mən günümüzü xumar olmaqla başa vururduq. Valideyinlərimin təhriki ilə, bir neçə dəfə narkodispenserə yerləşdirilsəmdə, mən Dimanın köməyi ilə oradan qaçmışdım. Hiss edirdim ki, bloxe na ekrane (pulsuzluq) məni papraşayka (avara) vəziyyətinə salıb. Bir vaxtlar jiqanet olan, akçaları turovat edən Marqarita indi paoraşayka halında idi. Marfum üçün ürəyim gedirdi. Cibimizdə bir kol (rubl) da yox idi ki, heç olmasa mastırka alıb tüstülədək. Çox fikirləşəndən sonra, xatamızın sxemini çəkib və akçaların harada yerləşdiyini Dimaya başa salaraq, dostları ilə bərabər oğurluq etməsini xahiş etdim. Dima elə bil himə bənd imiş. Tezliklə dostlarını başına yığıb, evimizə oğurluq üçün getmiş oldular. Ancaq, onların bu oğurluğu laskovaya rabota (uğursuz iş) oldu. Kvartalınıy və bir neçə bobik Dimanı və dostları-

nı krutanuli (yaxalamaq mənasında) etdilər. Mənə slinyat (aradan çıxmaq) olmaq lazım idi. Ancaq, hara və kimin yanına? Çox çəkmədi ki, Dimanın zavalit (satqınlıq etmək mənasında) etməsi nəticəsində, məni də bobiklər krutanuli etdilər. Dindirilmə zamanı öyrəndim ki, Dima uqolovka əməkdaşlarına zamoçit roqa (dindirilmə zamanı əlbir olduqlarını ələ vermək) edibdir. İlk dəfə olaraq məhkəmə qarşısında dayandığımdan, Dimanın padla hərəkətindən çox məyus olmuşdum. Valideyinlərim məhkəməyə gəlməmişdilər. Beləliklə, azyaşlı olduğumu nəzərə alıb, mənə bir il həbs cəzası verərək, yeniyetmə koloniyasına göndərmiş oldular. Bu koloniya əsil şpana (azyaşlı cinayətkar) yığıncağı idi. Guya axşamlar məktəbə gedir, gündüzlər isə işləyirdik. Rejim qaydaları sən deyən sərt deyildi. Burada şpana məhbuslar çox asanlıqla, tараçki əvəzinə mastırka tüstülədir xumar olaraq baldet olurdular. Əlbəttə ki, mən də onlardan geri qalmırdım. Məhbus şpanaların içində şipaç (cibgir) olduğuna görə iki il cəza almış Olesya diqqətimi cəlb etmişdi. İstəyirdim ki, azadlığa çıxanda, əgər valideyinlərim məni qəbul etməsə, heç olmasa şipaç olmaqla akça əldə edib narkotik maddə ala bilim. Şpana Olesya ilə bərk dostluğum başladı və biz əsil kiryuxa olduq. Demək olar ki, mastırka tüstülədir baldet etməkdən doymurdum. Bir gün zakidon (yoxlama) zamanı əlimdəki mastırkanı qapı üstündə gizlətmək istəyəndə ayağımın altındakı stul qırıldığından döşəməyə yıxılmış oldum. Göbəkdən aşağı tutan ağrı mənim tez qaçaraq tualetə girməyimə səbəb oldu. Bal-

dırımdan axan yuškadan (qan) anladım ki, mən hamiləliyin ilk həftələrini yaşayırmışam. Orta məktəbdə oxuyanda, evimizə gələn hamilələrin həkim anama müraciətindən və anamın məsləhətlərindən eşitdiklərim yadımdan çıxmamışdı. Lap yaxınlarda ödümün ağzıma gəldiyini, narkotik təsirindən baldet olduğumdan başa düşməmişdim ki, mən hamilə ola bilərəm. Nə isə bu hadisənin baş verməsi ürəyimcə olmuşdu. Birinci mənim özüm hələ yeniyetmə idim, ikinci məhbüs olaraq uşaq dünyaya gətirmək mənlilik deyildi, üçüncüsü isə, Dima kimi bir padladan uşaq doğmaq istəməsdim. Yaxşı deyiblər ki, ot kökü üstündə bitər. Mən bu barədə heç kimə bir söz demədim, hətta yaxın kiryuxam Olesyadan da olmuşları gizlətməyi qərara aldım

Bəli mənim Olesya ilə dostluğum davam edirdi. O mənə necə şipaç olmağından danışaraq, sanki mənə şarmanit (oğurluq etmək) dərslərini öyrədirdi. Yeniyetmə həbsxanasında, dərstdən çox işaçı (işləmək mənasında) etməyə fikir verirdilər. İstehsalat sahəsi olduğundan, birinci növbədə planı vaxtında, hətta artıqlaması ilə yerinə yetirməyimizə çalışırdılar. Olesyanın otkinutsya (həbsxanadan azad olmaq) olmaq vaxtı idi. Mən onsuz darıxacağımı və sonralar necə tapışaraq görüşəcəyimizi ona deyəndə, o yaşayacağı evin ünvanını mənə vermiş oldu. Olesya həm də bilirdi ki, otkinutsya olunduqdan sonra gedəcəyim məkan yoxdur. O, böyük ürək açıqlığı ilə deyirdi, -istədiyin vaxt mənim yaşadığım xata sənün üzünə açıqdır. Olesyadan ayrıldıqdan sonra, altı aylıq həbsimi

bir təhər başa vurub, otkinutsya olunaraq Olesyanın mə-nə verdiyi ünvana getmiş oldum. Məni Olesya elə mehri-ban qəbul etdi ki, onun mə-nə olan dost hisslərini çox bə-yənmiş oldum. Olesyanın ştrunya (qarı) olan nə-nəsi isə nurani sifəti ilə ürəyimə oxşadı. Bu nurani qarının səksən yaşı olardı. Əllri titrəyir, kopıtası (ayaqları) isə güclə hərəkətinə rəvac verirdi. Olesyanın dediyinə görə o heç vaxt atasını görməmiş anası isə hələ uşaq olarkən xər-çəng xəstəliyindən vəfat etmişdi. Bu nurani nə-nə Olesya-nı çox əziyyətlə böyüdüb başa çatdırmışdı. Nə-nə deyərdi ki, kasıbcılığın üzündən çətinlik çəkdiklərinə baxmaya-raq Olesya hələ məktəbli ikən pul qazanarmış. Uşaqılıq-dan Olesya çalışırdı ki, başqaları kimi freya-feya kimi ya-sasın. Gözü götürməyənlər onun tutulmasına səbəb oldu-lar. Nə-nə mənimlə danışandan sonra, kənarda dayanıb məni bu danışılardan uzaqlaşdıran Olesya bildirdi ki, nə-nə mənim şipaç yolu ilə pul qazanmağımı bilmir. O mənim o qədər əziyyətimi çəkib ki, istəməzdim mənim əlacsızlıqdan getdiyim bu cinayət xarakterli işləri bilsin. Əgər bilmiş olsa, dərdlənər və çox yaşamaz. Mən nədən-sə Olesyanın bu hərəkətinə müsbət mənada yanaşmış-ıdım. Çünki, Olesya nə-nəsinin və özünün yaşamının xoş keçməsinə təmin etmək üçün, hələ uşaq ikən şipaç olmağı seçmişdi. Son anda isə, mentlər tərəfindən yaxalanaraq krutanuli olunmuşdu.

Aradan bir həftə keçməmiş stola qoyulan tort və çay dəstgahı, mənim unutduğum halda, demə on səkkiz ya-sımın tamam olması münasibəti ilə, Olesya tərəfindən

hazırlanmışdı. Bir neçə illər ərzində ad günü keçirməyi yadırgamışdım. Olesya mənə vaxtilə ailəmlə freya-feya kimi yaşadığım illəri geri qaytarmışdı. Mənim xəbərim olmadan Olesyanın bu xoş hərəkətindən rıqqətə gəlmişdim. Özümdən asılı olmayaraq gözümdən axan göz yaşlarım sifətimi isladırtdı. Bir vaxtlar atamın lebediləri ilə turovat etdiyim vaxtlar mən bu qədər sevincli omamışdım. Sevincdən doğan göz yaşlarım məni mütəəssir etmişdi. İndi çox həyacanlı idim, axı on səkkiz yaşında insan sərbəst olaraq həyata atılır. Mən isə, yaşımdan çox tez xoşbəxt həyat əvəzinə, həbsxanaya düşmüşdüm. Xülasə, Olesygildə çox firavan yaşayaraq, nəninin keçmiş həyatından maraqlı əhvalatlar eşitməklə bərabər, Olesyanın qayğısını da hiss edirdim. Onu da deyim ki, mən yeniyetmə həbsxanasında olarkən, Olesya otkinutsya olduqdan sonra, özüm də bilmədən narkotik maddələrə olan meylim çox azalmışdı. Hərdən bir mastirka çəkərdim və son vaxtlar ona da meylim sönmüşdü. Olesyanın narkotik maddələrə olan meyli, onun iradəsindən asılı idi. İstəməsəydi, yaxın da buraxmazdı. Hiss edirdim ki, Olesyanın bu iradəli mövqeyi mənə də özümdən asılı olmayaraq təsir etmişdi. İndi Olesyağilin xatasında olduğum vaxtlarda, nə Olesyanın narkotik maddələrə olan meylini görürdüm, nə də mənim özümün heç yadıma da düşmürdü. Olesya demək olar ki, heç yerdə işləmirdi. Ancaq, dolanışqı çox yaxşı idi. İnanmırdım ki, bütün bu bolluq nəninin altmış rubl pensiyası ilə əmələ gəlsin. Mən də Olesya kimi başnevıy (pullu) olmaq istəyirdim.

Bu barədə mən Olesya ilə söhbət edərkən mənə bildirdi ki, po şirmaxe rabotat (cibgirlik etmək) sənin üçün çətin olacaq. Mən israr etdim ki, məni heç olmasa yanınca apar ki, mən şipaç olmağın fəndlərini görüb-götürüm. Heç olmasa az da olsa sənə köməyim dəyər və mən də haqqına olaraq bir tikə qorbuşka (çörək) qazana bilərəm. Mənim israrçılığımı görən Olesya ilk əvvəllər mənə lapanut (cibdən oğurluq etmək) etməyin yollarını öyrətməyə başladı. Lapanut etmək üçün ilk əvvəllər lazımdır ki, razbit lopatnik (pul kisəsini yoxlamaq) , sonra prinimat lopatniki (pul kisəsindən oğurluq etmək mənasında) . Şipaç olanın rabotniki (əllər-barmaqlar) zərgər kimi iti və cəld hərəkətdə olmalı və şupalçı (cibgirlərin istifadə etdikləri maqqaş, yaxud pinset) incəliklə işlətməyi bacarmalıdır. Şipaçın çpiftı (gözləri) elə okusıvatsya (ətrafa baxmaq mənasında) etməlidir ki, lyudka (kütlə) ondan şübhələnməsin və po şirmaxe rabotat (cibgirlik etmək) işini tam başa vura bilsin. Bütün bunları əxz etmək üçün, təcürübə qazanmaq lazım idi. Odur ki, günlərin birində Olesya ilə nabzdyum (ikilikdə) qərara aldım ki, ilk şipaç işimizi exat proezdom (nəqliyyat vasitələrində gediş zamanı cibgirlik etmək mənasında) olacaq. Beləliklə, rezina (avtobus) dayandı və biz minməli olduq. Olesyanın dediyinə görə mənim əsas vəzifəm Olesyanı diqqətlə izləmək və loksevaya rabota (uğursuz iş) olduğu təqdirdə stoyat na şuxore (həyəcan signalı vermək üçün hazır olmaq) . Artıq Olesya bir brevna (insan) tapıb, zaqaşnikdə (şalvarın üst cibi) lopatnik (pul kisəsi) görüb, lapanut (cibdən

oğurlamaq) qərarını vermişdi. Bu vaxt lopatnik na pere-lome (pul kisəsinin cibdən çıxarılan anı) olanda şkarı (şalvar) sahibi diksinən kimi hərəkət etmiş oldu. . Olesya ona elə bir şeritsya (gülümsəmək) göstərdi ki, şkarı sahibi bu münasibətdən ovsunlaşmış olduğu məlum oldu. Olesya tərəfindən şipaç işi naezdit (uğurlu) olduğundan mən çox sevinirdim. Rezina dayanan kimi biz bir göz qır-pımında rezinadan düşüb, ağaclar arasındakı şirma (sığı-nacaq) olan yerə getdik. Lopatniki açan Olesya xeyli ak-çaları götürüb, sonra lopatniki dəsmalla silərək, kənardakı zibil qutusuna atmış oldu. Mənim üçün Olesya əsil volk (cibgirlərin başçısı) və svoy v dosku (etibarlı adam) idi. Beləliklə, Olesya və mən şipaç olmaqla çox yaxşı akça əldə edib, aristokratlara məxsus priçandalı (geyim əşyaları) alıb, jiqanit (dəbli geyinmək) olaraq özümüzü qalstuk (mətəbər) xanımlar kimi aparırdıq. Ətrafımızda olan lyudkalar heç vaxt inana bilməzdilər ki, biz şipat (cibgiri-lik etmək) işinə baxırıq. Düzdür bəzi hallarda bizə naxa-lovka (əsassız ittiham) sürənlər olurdu, ancaq biz qalstuk hərəkətlərimizlə onları drexor (məyus) edirdik. Bir neçə il biz beləcə firavan yaşasaq da, Olesyanın nənəsinin ölümündən bərk sarsılmış olduq. Biz nənəni əsil freya-feya kimi dəfn etsək də, Olesya bu ölümə dözməyib, qlotat ve-revki (narkotik maddə istifadə etmək) azarına tutuldu. Marafet (kokayın iyləmək) Olesyanı elə xumar vəziyyətinə salırdı ki, bütün günü yursıda (çarpayıda) uzanıb bal-det olaraq qəmginlikdən doğan göz yaşlarını axıdırdı. Olesya ana-ata əvəzi sevimli nənəsini itirdiyindən baldet

vəziyyətinə düşsə də, nənəsi üçün göz yaşlarını tökmüş olurdu. Olesya məni təkliddə şipat (cibgirlik etmək) etməyə razılıq vermirdi. Cibimizdə bir dənə də olsun kol (rubl) belə yox idi. Nəhayət, özünə söz verib narkotik maddə qəbul etməyən Olesya ilə bərabər şipat işimizin dalınca getdik. Ancaq, bizim bu işimiz bizə fart (xoşbəxtlik) gətirmədi. Əlləri əsən Olesya sberkassaya əmanət pulu qoyanın cibindən prinimat lopatniki (pul kisəsindən oğurluq etmək mənasında) edərkən, lyudkalar bazlan (hay-küy) qaldırıb mentləri çağırmış oldular. Qapının ağzını kəsən kütlə, bizi mentlərə təqdim edib, olanları şahid qismində mentlərə skulit (şikayət etmək) etdilər. Əlbəttə, mənim slinyat (aradan çıxmaq) imkanım olsa da və bunu məndən Olesya tələb etsədə, mən onu darda qoyub, slinyat etmək istəməzdim. Bizim hər ikimizi uqolovka əməkdaşları sorğu-sual etdikdən sonra, bir müddət Sİ-ZO təcridxanasında qalmalı olduq. Nəhayət bizi oğurluqda obvinilovka (ittiham) edərək, lapşa (cinayət işi) açıb məhkəməyə vedilər. Onu da deyim ki, mən oğurluqda şəxsən iştirak etmədiyim halda, məni incitməklə pasajir (cinayəti boynuna almaq) vəziyyətinə salmış oldular. Məhkəmədə mitropolit (məhkəmə sədri) Olesyaya beş il, mənə isə dördil həbs cəzası kəsdilər. Məhkəmədən sonra, mən Olesyanı görə bilmədim. Məni indiki cəza çəkdiyim koloniyaya etab etmişdilər. Mənim ilk xodkam (məhkumluq) yeniyetmə koloniyasında şpanalar içərisində olduğundan, indi düşdüyüm ümumi rejimli koloniyada ilk əvvəllər çox əziyyətlər çəkməli oldum. Bir neçə vaxtdan

sonra, vaxtilə vorovayka (oğru qadın) olmuş və bir neçə dəfə məhkumluq həyatı keçirmiş məhbus qadınla əsil kent (dost) oldum. Məhbus qadın Marusya, vaxtilə mənim qlatokessa (narkoman) olduğumu mənim dilimdən öyrənib, bildirdi ki, istəyir şipaç olasan, ya da vorovayka çalışmalısan ki, narkotikadan uzaq durasan. Çünki oğurluq etmək üçün insanın birinci koteli (başı) düz işləməlidir ki, başladığı işin nəticəsini əvvəlcədən bilsin. İkincisi isə, rabotniçki (əllər, barmaqlar) çevik və dəqiq olmalıdır. Bir də ki, po muzike xodit (oğurluqla məşğul olmaq) üçün, po soni boqat (oğurluq etməyi bacarmaq) lazımdır. Vorovayka məhbus qadın Marusya öz təcrübəsini mənə öyrətməklə, məni həm narkotik maddələrdən uzaq olmağı başa saldı, həmdə mənim istəyim olmasada, vorovayka olmağıma təkan vermiş oldu. Mən həbsxanada tikişçi sənətinə yiyələnsəm də, bu iş çox ağır və əziyyətli olduğundan, inanmırdım ki, həyatımın əksər vaxtını tikişçi olaraq işəcit (işləmək) etməli olacam. Marusya okinutsya olub gedəndən sonra, mənim də bir ildən artıq xodkam qalmışdı. Fikirləşirdim ki, məndə okinutsya olunduqdan sonra, yeganə yaşayacağım məkan Olesyanın xatası olacaq. Olesya isə beş il həbs cəzası aldığından, hələ azdılığa çıxmasına iki ildən artıq vaxt qalırdı. Bu müddət ərzində soraqlasam da, Olesyanın hansı koloniyada məhkumluq keçirdiyini öyrənə bilməmişdim. Hekayət danışanın dili qıvraq olar, -deyiblər. Elə ki, mənim də məhkumluğum sona çatmış oldu, zonadan okinutsya olub, Olesyanın xatasına getmiş oldum. Yol boyu fikirləşirdim ki, kaş Oles-

ya xatasında olub məni qarşılayardı. Heyhat xatanın qapısı qıfıllı olduğundan çox məyus oldum. Çox pərişan idim və hara gedəcəyimi bilmirdim. Birdən yadıma düşdü ki, Olesya ilə bir yerdə yaşayarkən açarı qapının altında olan deşiyə qoyardıq. Deşiyi axtararkən əlimə açarın dəyməsi gözümə işıq gətirdi. Deməli Olesya hələ xodkasını başa vurmamışdı. Xata baxımsızlıqdan yarasız vəziyyətə düşdüyündən səliqə-səhman yaradıb xatada məskunlaşmış oldum. Həmin gecə yuxum ərsəyə çəkildi, yuxuya gedə bilmədim. Olesyanın harada cəza çəkməsini düşünür və imkan daxilində tezliklə onu tapıb görüşmək ümidi ilə, səhərə yaxın yuxuya getmiş oldum. Azdan-çoxdan murmuletke (pul-qara) varım idi. Priçandali (geyim əşyaları) isə, şifonerdə kifayət qədər, həm Olesya-dan, həm də mənim jiqanit (dəbdəbəli) paltarımdan qalmışdı. Hələ ki, gec deyildi kontorkaya müraciət edib Olesyanın hansı cəza çəkmə müəssisəsində məhkumluq keçirdiyini müəyyən etmək idi. Bir neçə gün keçməmiş Olesyanın cəza çəkmə müəssisəsinin ünvanını müəyyənləşdirib, çox da uzaq olmayan koloniyanı tapmış oldum. Adətən koloniyada cəza çəkən məhbusa hansı sovqatlar aparıldığını bildiyimdən, xeyli taraçki (siqaret) və koşar (ərzaq) alıb, Olesyanın görüşünə getmiş oldum. Olesyanı görmək üçün həm sevinir, həm də həyəcan keçirirdim. Qonaq otağında Olesyanı səbirsizliklə gözləyirdim. Qapıdan içəri girən Olesyanı görəndə heç tanımadım. İlahi o xeyli motıl (arıq) görsənirdi, forsunkasında (ağız mənasında) bir dənə belə sağlam diş qalmamışdı, üstəlik ru-

bilniki sındırılmış, tyaqlosu (nitqi) qırıq-qırıq idi, çuvırla (sifət) tamamən qırış-qırış olmuşdu. Onu qucaqlayıb bağrıma basaraq göz yaşı tökdüm. Mən ona təskinlik verərək bir az səbr etməsini və artıq bir ilinin qaldığını desəm də, o olduqca tyaqlo danışaraq bildirdi ki, doprda məhbuslarla sözləri çəpləşdiyindən, onu məhbuslar raki (alçalmış) vəziyyətinə salmaq istəsələr də, o buna imkan verməyərək, bir neçə məhbusun çuvırlosunu posalit (kəsmək) etmiş və bunun müqabilində doprda raskrutitsya (zonada məhkumluğu keçirərkən, əlavə cəza müddəti almaq) olunmuşdur. Mən taraçki və və xeyli koşar ona verib, onu bağrıma basaraq təsəllilər uydurmağa başladım. Xeyli taraçki tüstülədən Olesya qulağıma pıçıldadı ki, bu taraçkilərin içində, mastirka olsaydı çox yaxşı olardı. Mən artıq qlatokessa (norkoman) olaraq narkotik maddəsiz yaşaya bilmirəm. Anladım ki, Olesyanın çuvırlosu niyə vaxtından tez qırışib, , yaxud dişləri niyə belə tez tökülüb. Kaş mən onunla bir yerdə cəza çəkmiş olaydım, imkan verməzdim ki, nənəsinin ölümündən sonra qəmginliyə qapılaraq iradəsizliyə düşər olmuş saf ürəkli bacım belə pis vəziyyətə düşmüş olsun. Üç gün Olesya ilə birgə olduğum vaxtlarda, onun talehinə biganə qala bilməyib, göz yaşları axıtmış oldum. Onun halı elə idi ki, gələcək görüşümə şübhə ilə yanaşırdım. Üzümü qospodi boqa tutub dua edirdim ki, ona bəd olacaq bir hadisə baş verməsin. Ayrılıanda, ona müəyyən qədər akça (pul) verib, özünü qorumağı xahiş etdim. Xataya qayıdanda, Olesyanın faciəyə çevrilmiş həyatı məni hər zaman dü-

şündürməyə başladı. Qospodi boqdan ricam bu idi ki, bir sakit iş tapıb, halal qazancımla yaşayaraq, heç olmasa Olesyanı düşdüüyü vəziyyətdən qurtara bilim. Hara getsəmdə, hansı idarə qapısını döysəm də, yaşadığım xataya və vilayətə pasport qeydiyyatımın olmadığını, məhkumluq həyatımı bəhanə edərək ot vorot, povorot edirdilər. Elə olurdu ki, göz yaşları axıdaraq köməkliklər göstərilməsinə yalvarışlar etsəm də, hər yerdə məni bəzən şirin dillə, bəzən də təhqirlərlə yola salırdılar. Fikirləşirdim ki, axı nə qədər kontovatsiya (işsiz gəzmək) olar? Bloxe na ekrane (pulsuzluq) isə məni tamamen üzmüşdü. Əlacsızlıqdan istirahət bağlarında papraşayka (avara) olaraq düşüncələrə dalıb, Olesya ilə qonşi (avtobusda oğurluq etmək) olmağımızı xatırlayır və nə edəcəyimi beynimdə fırladırdım. Birdən gözüm bir nəfər freya-feya qadının əlində uqol (çamadan) görüb vertet yqol (çamadan oğurlamaq) fikrimi qətiləşdirdim. Dörd mərtəbəli binanın, sonuncu mərtəbəsi uzun balkon olduğundan anladım ki, belə binaların dördüncü mərtəbəsinə birinci və axırncı bloklardan giriş-çıkış olur. Qadını xvost (təqib) edib axırncı blokun ağzında, əlindəki uqolu qaparaq, yuxarı mərtəbəyə qaçıb, cəld olaraq birinci blokla aşağı düşüb, yaxındakı binanın ağaclarla öttülü parkında yoxa çıxmış oldum. Uzaqdan cır səslə xibr (qışqırıq) edən qadının səsinə eşitsəm də, onun bu xibri (qışqırığı) , bazlan (hayküy) qaldırmadığından, rahatca yaxınlıqdakı zibilxanılığa çevrilmiş həyət evinə girdim. Çamadanı açıb, sevincimdən heyretdə qaldım. Çamadanda xeyli akça (pul)

və rıja (qızıl) görüb, onları götürərək, uqolu zibilxanalı xataya ataraq slinyat (aradan çıxmaq) oldum. Bu mənim arzu eləmədiyim halda, ani olaraq baş vermiş loksevaya rabota (uğurlu iş) idi. Mən vorovayka olaraq bu cinayətə hazırlıq etməmişdim. Belə naezdit (uğurlu cinayət törətmək) fikrim də yox idi. İşimin fart (uğur) olmasının əsas səbəbi isə, qadının məni görməməsi idi. Mən əlbəttə zibililiyə çevrilmiş evdə izim qalmasın deyə, bəzi izitirici hərəkətləri yerinə yetirib, həyatə çıxacağım təqdirdə tanınılmamağım üçün əynimdəki plaşımı tərsinə dəyişib, saçlarımı yaylıqla bağladım ki, uqolu əlimdən qapdığım qadınla belə üz-üzə gəlsə məni tanımsın. Xülasə, xataya gəlib götürdüyüm qənimətləri lazımı yerlərdə yerbəyer etdikdən sonra, özümə əla bir şam düzəldib, səhərisi bir gizlin baldejnika (əyləncə yeri) gedərək Olesya üçün mastirka (narkotik maddələrlə doldurulmuş papiroz) əldə edib, taraçki ilə eyniləşdirərək aldığım koşar (ərzaq) ilə bərabər onun yanına getmiş oldum. Olesyanı sağ-salamat görüb çox sevindim. Aldığım mastirkanı konspirativ yolla ona ötürdüm. Olesya demək olar ki, heç dəyişilməmişdi. Ancaq, nədənsə əlləri əsdiyi kimi, başı da əsməcə halında idi. Olesyanın dediyinə görə baş əsməcəsi əsəb və stressdən əmələ gəlmişdi. Olesyaya bildirdim ki, bizim şanlı Sovet molitvasına görə, əgər pasport qeydiyyatına düşməsəm, həbs cəzası vermiş olacaqlar. Olesya, tez bir zamanda pasport qeydiyyat şöbəsinə zəmanət-ərizə yazdıraraq, onu koloniyanın dəftərxanasında möhürlətdirib, mənə gətirmiş oldu. Mən ona xeyli akça verib,

sevimli dostumdan ayrılmış oldum. Xataya gələndən sonra qospodi boqa dua etdim ki, o mənim dualarımı nəzərə alaraq Olesya dostumun sağlamlığına ilahi gücünü göstərsin. Bu duamın şərəfinə universamdan polbanki (yarım litr çaxır) alıb, arzuladığım şam yeməyi ilə, nalit sarı (sərxoş olana qədər içmək) edərək obezyankada (güzgüdə) özümə baxıb, xeyli güldüm. Axır bir neçə ildə mən bu qədər içki içməmişdim və lap xanıqalardan (alçalmış sərxoşlar) heç seçilmirdim. Bir neçə ay beləcə firavan yaşayır və imkan tapdıqca Olesyanın görüşünə gedib, onun arzularını da yerinə yetirmiş olurdum. Açığını desəm, hələ xeyli akça və rija olduğundan yaxşıca dolanır və po muzike xodit (oğurluqla məşğul olmaq) işindən uzaq gəzirdim. Ancaq, sən saydığını say, gör fələk nə sayır, - deyiblər. Hazırlaşırıdım ki, Olesyanın yanına gedim. Həməşə olduğu kimi, Olesyaya mastirka hazırlamaq istəyirdim. Həməşə mastirka aldığım adam baldejnıkdə olmadığından, digər bir şəxslə tanış olub, ondan mastirka almış oldum. Həmin şəxs məndə şübhə doğurmadığından, onun sorğusuna cavab olaraq bildirdim ki, mastirkanı mən istifadə etmirəm, həbsxanada cəza çəkən dostum üçün tədarük görürəm. Bir neçə gündən sonra Olesyanın yanına gedib, ona tıraşçı ilə birlikdə mastirka da verərkən, bizi opersos (həbsxanadakı əməliyyat işçiləri) ilə uqolovka (cinayət axtarış orqanı) əməkdaşları krutanuli (yaxalanmaq) etdilər. Hər ikimiz mən və Olesya xibr (qışqırıq) edib bazlan (hay-küy) qaldırısaq da, mən baldejnıkdə mənə mastirka satan şuleri (hiyləgər)

bobik formasında görüb sarsıldım. Olesyanın da vəziyyətinin pisləşəcəyini anladığımdan həyəcan keçirirdim. Artıq başa düşdüm ki, mənim üçün də srok lomaetsya (məhkum olmaq təhlükəsi) . Olesyanı zonaya apardıqdan sonra, məni şəhərdəki SİZO-ya salmış oldular. İstintaq zamanı mən nə qədər otıqratsya (bərəət qazanmaq) etmək istəsəm də alınmadı. Üstəlik heç bir yerdə işləmədiyim halda akça (pul) qazanmağıma şübhə ilə yanaşaraq mənim keçmiş xodkama nəzər yetirib, şipaç, vorovayka olaraq cəza çəkdiyimi də öyrənib, yaşadığım xatada axtarışlar aparmalı oldular. Müəyyən qədər lebedi (25 rubl) və rijaları müəyyən edərək, axtarışda olan və naməlum tərəfindən müəmmalı olaraq qaçırılmış çamadan məsələsinin izini tapıb, qadını zərərçəkmiş qismində çağıraraq rijaları göstərmiş oldular. Həmin qadın rijaların özünün kü olduğunu dəqiqcəsinə deyəndən sonra, bu cinayət işini mənim adımla bağladılar. Beləliklə, mənə narkotik maddələrin satışı və xeyli miqdarda akça və rijalarının oğurlanması obvinilovkasını verərək, doqquz il məhkumluq cəzası oxumuş oldular. Bəli, zonaya gələndən sonra köhnə kiryuxalarımı görüb daxilən sakitləşsəm də, ürəyim və beynimlə Olesyanı düşünürdüm. Yəqin ki, bu doqquz illik cəzanı başa vurana qədər, Olesya sağ qalmazdı. Gecə-gündüz Qospodi boqa dualar edərək onun sağlamlığı üçün göz yaşları axıdırdım. Zona mənim üçün köhnə bir məkan idi. Tanış xamuralar (sifətlər) , kiryuxalar.

Zonada olanları, məhbusların yaşayış tərzini siz məndən yaxşı bilirsiniz, qrajdanin naçalnik!Zonadakı

münasibətləri sizə danışib, qızıl vaxtınızı almaqla bərabər, sizi cəfəng danışığımla, yəqin narahat etmiş olacam. Xeyr, nə danışırırsınız!, -deyə dilləndim. Siz məhbusların hekayətləri, -deyə sözümə davam etdim, azad cəmiyyətdə firavan və xoşbəxt yaşayan cəmiyyətimizin nümayəndələri üçün çox tərbiyəvidir. Azad cəmiyyətin qədrini bilərək, cinayətdən uzaq olmalarına və sizlər kimi, həbsxana əzablarını görməmələrinə xeyli köməklik etmiş olar. Əslində bütün bunlarla bərabər, siz məhbus qadınların zonadakı yazılmamış cinayətkar qanunları ilə, Sovret hökumətinin islah koloniyalarında yaratmış olduğu qanunların arasındakı uyğunluğu, yaxud fərqi müəyyən etmək üçün, sizlərin hekayətlərini dinləmək və nəticə çıxartmaq nöqtəyi nəzərindən mənim üçün bu hekayətlər çox maraqlıdır. Mənim tərbiyəedici və düşündürücü danışığımlarım məhbus Marqaritanı xəyallar aləminə aparmışdı. Mənim onu dinləmək üçün hazır olduğumu duyan, məhbus qadın bildirdi ki, sizin bizə aşladığınız firavan, azad cəmiyyət müxtəlif səbəblərdən cəza çəkənləri azadlığa çıxandan sonra, kaş mənəvi əzaba salmayaydı. Heç kim həbsxana həyatı keçirməkdən sığortalı deyil. Məgər pasport qeydiyyatı olmadan yaşamaq cinayətdir?!Heç nədən pasajir olaraq naxolovka (əsassız ittiham) alıb, həbsxanaya düşmək cinayətdirmi?!Yaxud, özünü idarə edə bilməyən buxoyun biri özünü maşının altına atırsa və bədbəxt sürücü onun güdazına gedib, həbsxanaya cəza çəkməyə məhkum olursa, sürücünü ci-

nayətkarmı saymaq olar?! Siz bilirsinizmi başqasının cinayətini zor gücünə digər günahsızın boynuna qoydurulmaqla bizim zonada nə qədər passajir (başqasının əvəz edən) cəza çəkir? Siz bilirsinizmi, hamilə qadın məhbuslar zonada uşaq dünyaya gətirib, zona mühitində tərbiyə edirlər. Müəyyən yaş həddinə çatmış və zonada doğulan uşaq, şahidi olduqlarını böyüyəndə unuda biləcəkmidi?!

Həbsxananın bütün murdarlıqlarını görən bu uşaqlar, cəza çəkən analarının yolunu getməyəcəklərmidi?! Eh, hansını deyim qrajdanın naçalnik?! Bəli zonada cinayətkarlar çoxdur. Özüm də bu cinayətkarların içində olmaqla deyə bilərəm ki, bizim cinayət törədənlərimizin əksəriyyəti yaşam tərzini iradəsizlikdənmi, savadsızlıqdanmi və s. qura bilmədiklərinə görə məcburiyyət qarşısında qalıb cinayətə gedənlərdir. Yuxarıda sadaladığım günahsız məhkumlar, bir neçə dəfə zonaya düşməklə, demək olar ki, son anda dəyişilərək cinayətkarlara çevirilir. Mən, məhbus Marqaritanın çıxışına son qoyaraq bildirdim ki, hər bir azad cəmiyyətdə, bu cəmiyyəti idarə edən qanunlar var və bu qanunlarda boşluqlar da ola bilər. Ancaq, bu boşluqları bayraq edib, iradəsizlik, yaxud ağılsızlıq göstərərək cinayətə getmək olmaz! Həyat mübarizədir. Bu həyatın sınaqlarından mübariz kimi çıxmaq hər bir cəmiyyət üzvünün insanlıq amalı olmalıdır. Ona görə də xahiş edirəm ki, mənə öz hekayətini axıra kimi danışasan! Əlacsız olduğunu dərk edən məhbus Marqarita hekayətinə davam etməyə razılıq vermiş oldu. Nə deyim,

qrajdanin naçalnik, mənim zonada yeganə düşüncəm, fikirim –zikirim dostum Olesya idi. Bəzən yuxularımda Olesyanın ölümünü görüb, az qala intihar etmək istəyirdim. Bu doqquz il cəzamı, elə sarsıntılarla, əzablarla başa vurdum ki, illərin bir-birini necə əvəz etdiyini belə hiss etmədim. Otkinutsya olunacaq günümü gözləyir, qospodi boqa dua edirdim ki, Olesyaya bir şey olmasın. Nəhayət elə bir gün gəldi və mən zonanı Olesyanı görmək arzusu ilə tərk etmiş oldum. Xatanın qapısı qıfıllı və açarın əvvəlki yerində olduğunu görüb fikirləşdim ki, yəqin Olesya hələ də cəza çəkir. Koşar və taraçki alıb, Olesyanın cəza çəkdiyi koloniyaya getmiş oldum. Çox həyəcanlı idim, ancaq çox çəkmədi ki, həyəcanım göz yaşları axıtmağıma çevrilmiş oldu. Koloniyada mənə bildirdilər ki, Olesya iki il bundan qabaq çoxlu narkotik maddə qəbul etdiyindən vəfat edib. Məhbus kiryuxalarının dediyinə görə onun yeganə yaxın dostu siz olduğunuzdan, müəyyən etdik ki, siz də cəza çəkirsiniz. Yaxın qohumu olmadığından, onu zonanın yiyəsiz və sahibsiz qəbirisranlığında dəfn etmişik. Mən, edilən təklifə baxmayaraq Olesyanın dəfn olunduğu qəbirstanlığa getmədim. Neçə dəfə şahidi olmuşdum ki, həmin sahibsiz məhbusların qəbirinin baş daşında kubik və üstündəki otryad yazısından başqa heç nə olmur. Mən Olesyanı həmişəlik qəlbimdə saxlamaq istəyirdim və onun ölümünü qəbul edə bilməzdim. Pərişan olaraq xataya qayıtmış oldum. Olesyanın xatirəsini yad etmək üçün, tort və polbanki (yarım litr

araq) alıb, Olesyadan ikona (fotoşəkil) qalmadığından bir vərəq götürərək onun surətini çəkib, dilsiz-ağızsız rəsmi ilə danışaraq, bağışlanmağımı xahiş edir və göz yaşları tökürdüm. Elə beləcə, göz yaşlarımı axıda-axıda onun rəsminə xitab edərək, yursıda yuxuya getmiş oldum. Səhəri ağrıdan başı şişmişlər kimi ayılanda, çəkdiyim rəsmdə Olesyanın gözündəki qurumuş göz yaşlarını görüb, dözməyib bayıldım. Bir vaxt ayılıb, bir də rəsmə baxanda, mənə elə gəldi ki, mən yalqızam və mənim doğmam Olesya mənim yalqızlığımıza rəğmən göz yaşı tökərək rəsmdə silinməz iz buraxıb. Açığını desəm, Olesya ilə keçirdiyim xoş günləri yada salıb, tənhalığıma dözmürdüm. İş axtarmağın mənası yox idi Bilirdim ki, yənə “zek” deyərək təhqir etmiş olacaqlar. Akşam (pul mənasında) da qurtarmaq üzrə idi. Açığını desəm bilmirdim ki, tənha necə yaşaya bilərəm. Bir tərəfdən də bloxe na rkrane (pulsuzluq) . Bir gün səhər pəncərədən yeni tikilmiş iki mərtəbəli binaya baxarkən, darvazadan çıxan təzə Volqa maşınını və jiqanit (dəbli) priçandalı (geyim əşyaları) olan xanımı görüb, onların freya-feya (varlı) olduqlarını anlayaraq, liver (müşahidə) etməyə başladım. Şarmanit (oğurluq etmək) qanunlarına uyğun olaraq nəinki liver etmək, okusivatsiya (ətrafa baxmaq) , lazım gələrsə xvost (izləmək) etmək lazım gəlirdi. Murmuletki (pul) yox, papraşayka (avara) yaşamaq qətiyyəni istəməzdim. Freya-feyanın xatasını narisovat (diqqətlə baxmaq mənasında) edərkən, həyətdə pilləkən görüb, şarmanit (oğur-

luq etmək) qərarımı vermiş oldum. Hələ məhkum olarkən, bir fikstula (lovğa) məhbus qadın pilləkənlərdən istifadə etməklə necə ştifrit (pəncərədən oğurluq etmək) etdiyini danışdı. Həmin fikstula məhbus qadının danışığı məndə real oğurluq etməyə şərait yaratmış oldu. Axşama yaxın ev sahibləri gedəndən sonra, havanın qaralmasını gözləyib, bir göz qırpımında hasarı aşaraq, pilləkəndən istifadə etməklə, ştifrit etmiş məhbus qadının dediyi kimi pəncərəni açaraq otağa daxil oldum. Səs-küy olmasın deyən, na cırlyax dıbt (barmaq ucunda gəzmək mənasında) edərək, digər otağa keçdim. Birdən birinci mərtəbədəki it hürüşü məni mandraja (həyəcana) salmış oldu. Foyeyə yaxın mətbəxə keçib soyudicunu açaraq, hələ donmamış ət parçasını götürüb, birinci mərtəbədəki it hürüşü gələn tərəfə tolazladım. İnsafən itin hürüşü kəsilmiş oldu. Elə bil qurbağa gölünə daş altmış oldun. Lokatorı (qulaqları) şəkləyib, itin sümüklü əti necə gəmindiyini hiss edəndən sonra əsas işimə keçərək, digər otaqları şmon etməyə başladım. Şkaf və komodu eşələyərkən, gördüklərimə inana bilmədim. Şarı (gözlər) bərəlmiş, xavlo (ağız) isə açıq qalmışdı. Elə bil rija (qızıl) dükanına daxil olmuşdum. Koja (pul kisəsi) və içindəki xeyli lebedi (25 rubl) . Ha yığ ki, qurtarasan. Vassar (təhlükə) olmasın deyə qiymətli nə varsa yığışdırıb, slinyat (aradan çıxmaq) lazım gəlirdi. Xataya qayıdıb, qənimətlərimi gizlətmiş oldum. Bu şarmanit mənim üçün əsil fart (xoşbəstlik) oldu. Mən müəyyən qədər lebedi götürərək xoş

yaşam tərzimi davam etdirdim. Qiymətli olanlara hələlik əl vurmaq olmazdı, əks təqdirdə mən özümə vassar (təhlükə) yarada bilərdim. İndi mən əsil beşneviy (pullu adam) olmuşdum. Bir müddət doxnut (istirahət) edib, hərdən bir fikstula (lovğa) olaraq öz-özümü fəxr edirdim ki, hər adam mənim kim/i soni boqat (oğurluq etməyi bacarmaq mənasında) ola bilməz. Bir neçə gün sonra uqolovka (cinayət axtarış orqanı) əməkdaşları ev sahibi olan freya-feyanı xeyli danışığa tutub, var-gəl etsələr də, mən onlara əhəmiyyət vermirdim. Çalışırdım ki, adi bobik belə məndən şübhələnməsin. Həftə keçməmiş uqolovka əməkdaşları ev sahibini çerniy voronaya (milis məşını nəzərdə tutulur) mindirərək aparmış oldular. Sonralar eşitdim ki, freya-feya olan ev sahibi kidalo (fırıldaqqı) imiş kidnyak (dələduz) olaraq varlı olmuşdur. Murmuletki (pul-qara) istədiyim qədər idi və qiymətli qənimətləri talkat (satmaq) indiki halda düzgün olmazdı. Mən akçaları ehtiyatla xərcləyir və bilirdim ki, kantovatsya (işsiz gəzmək) olmaqla, ən çox kvartalında (sahə milisi) şübhə yarada bilərəm. Nəhayət bir zabavo (tanış qız) vasitəsi ilə meyvə bazarında bir krasyyuk (yaraşıqlı) Qafqazlının meyvə və tərəvəzlərinin satıcısı olaraq işə başlamalı oldum. Sonradan məlum oldu ki, mənim hələ şpana (azyaşlı cinayətkar) olan zabavo dostumun əsas məqsədi dinamistkalıq (kişilərlə cinsi əlaqəyə girmək adı ilə onlara söz verib aldadan məqsədli həris) imiş və bu hərəkəti ilə də o bir çox Qafqazlıni fofan (axmaq) vəziyyətinə salmış-

dı. Ancaq, mənim mayatnik (əməksevər) olmağım və fuflujnik (yalançı olmamağım) sahibimin ürəyincə olduğundan mənə hörmətlə yanaşmalı olurdu. Bir müddətdən sonra mənim Qafqazlı sahibim öz vətəninə gedib, bir daha qayıtmalı olmadı. Yerlilərinin dediyinə görə, imkanlı ailədən olan mənim krasyuk (yaraşıqlı) sahibim ailə qurduğundan gələ bilməmişdi. Mən əlacsız qalıb, başqa bir meyvə satanın yanında satıcı olaraq işləməyə başladım. Ancaq, çox çəkmədi ki, mənim betuşniy (təmiz mənasında) olan sahibim satış işində lapux (təcrübəsiz) olduğundan müflis halına düşübdür və onda meyvə alıb satmağa daha mürmuletki (pul-qara) qalmayıb. O çox yaxşı adam olduğundan, mən ona köməklik etmək fikrinə düşdüm. Artıq məndə də, heç bir kol (rubl) qalmadığından, gizlətdiyim qiymətli qənimətlərdən koronkini (qızıl saati) ona verib meyvə işinə əl tutdum. Bu səfər az-çox təcrübəm olduğundan mən meyvə alverində ona köməklik edib, qazancda nisbətən irəli getmiş olduq. Ancaq, tez-tez bazarda məni rusonul (şübhəli baxmaq mənasında) edən mülki geyimli bir nəfərdən bərk şübhələnmişdim. Günlərin birində, qolumdan yapışan iki bobik, Qafqazlı həmkarlarımla maneçiliyinə baxmayaraq, məni bazardan çıxardıb, çernaya voronaya (milis maşınına) mindirərək kontorkaya aparmış oldular. Kontorkada məni sorğu-suala tutan uqolovka əməkdaşı məni vorovoyka olaraq obvinilovka (itihamnamə) etsə də, mən razılaşmadım və otıqratsya (bəraət qazanmaq) etməli oldum.

Qafqazlı sahibimə verdiyim koronkiini (qızıl saati) mənə göstərib, freya-feyanın evindəki qızıl-zinət əşyalarını necə şarmanit (oğurluq etmək mənasında) etdiyimi söyləməyi tələb etdilər. Hiss etdim ki, otıqratsiya (bəraət qazanmaq) yaxud slinyat (aradan çıxmaq) daha mümkün deyil. Digər gizlətdiyim qiymətli qənimətlərin də yerini bildirib, daxilən sakitləşdim. Bilirdim ki, mənim hər bir borzıy (üzlü) hərəkətim, mənə ancaq ziyan gətirəcək. Bir neçə ay SİZO-da yatdıqdan sonra, məhkəmə oldu və mənə açılan lapşaya (cinayət işinə) rəğmən, Mitropolit səkkiz il məhkumluq vermiş oldu. İndi mən dörd il həbsimi yola salıb, əgər bir vassar (təhlükə) olmasa, qalmış dörd ilimi də başa vurub otkinutsya (həbsdən azad olmaq mənasında) olunacam. Mən yenə azad cəmiyyətdə necə yaşaya biləcəm, özüm də bilmirəm. Düzdür mənim ən fərt (xoşbəxt) günlərim bazarda meyvə satmağımla bağlı olsa da, mən vorovaykalıq etdiyimə görə bu xoşbəxtliyin ömrü uzun olmadı. Mən istəməzdim ki, yenə də bednost (həbs olunmaq) vassarı (təhlükəsi) yaranmış olsun. Ancaq, mən fələyin oyunlarından baş açammıram. Nə olacağını da, əvvəlcədən müəyyən edə bilmərəm. Hər şey qospodi boqun ixtiyarındadır. Görünür mənim yaşam talehimi qospodi boq belə yazmışdır. Hekayətini başa vuran məhbus Marqaritanın sifətində, gələcəyə olan nikbin baxışın heç bir ümid verən nişanəsini axtarsam da, görə bilmədim. Zonada hörmətlə yanaşılan məhbus Marqarita elə bilki, azad həyata qovuşmaq fikrindən çox uzaqlaş-

mışdı. Mənə elə gəlirdi ki, kolonial bir cəmiyyət olan Sovet cəmiyyəti, məhbus qadında bu cəmiyyətə qarşı inamsızlıq yaradıbdı. Sovet cəmiyyətinin yaratmış olduğu qanunlardakı boşluqlardan, bir ziyalı olaraq xəbərdar idim. Ancaq o vaxtki, qanunlardakı qanunsuzluqlara qarşı çıxmaq, özünə həbs hazırlamaq demək idi. Mən isə ən azından, islah etmək koloniyasında, mövcud qanunlara rəğmən tərbiyəçi qrajdanin naçalnik idim. Nə etmək olardı. Məhbus Marqaritanın həyata baxışı elə formalaşmışdı ki, mənim zənnimcə onu həbsxana islah edə bilməzdi. Özünün dediyi kimi, ancaq ölüm onu haqq dünyasında əbədi islah olunmağa apara bilərdi. Mən özünə ölüm arzulayan məhbus Marqaritaya təsəlli verib, onu həyatda möhkəm olmağa dəvət edərək, hekayətlərimizin ənənəsinə uyğun olsun deyərək, zona həyatı ilə bağlı olacaq lətifə söyləməsini rica etdim. Məhbus Marqarita xoşhallıqla razılışıb lətifələr söyləmiş oldu.

***

Vorovayka (oğru qadın) yeni oğurluğuna görə üç il müddətinə həbs edilir. Mitropolit (məhkəmə sədri) vorovayka qadına müraciət edərək soruşur:

Həbs müddətindən razısınız mı?

Vorovoyka qadın:

Razıyam. Ancaq bir aylıq möhlət verməyinizi xahiş etmək istərdim.

Mitropolit:Nəyə əsasən?
Vorovayka qadın:
Axı, indi oğurluq mövsümüdür

***

Antraçit (kokayın) aludəçisi olan məhbus qadın,
narko satan digər məhbusa:

Doğrudanmı bu şüşədəki yuxuladıcı toz kleviy
(keyfiyyətli) maldır?!

Əlbəttə! Biz hələ istədik ki, hər şüşəyə bir budilnik
(zəng vuran saat) də qoyaq!

Son

Kitabın içindəkilər

Roman (dedektiv)

Zona macəraları..... səh. 3-176

“Elm və təhsil” nəşriyyatının direktoru:

professor Nadir MƏMMƏDLİ

Dizayner: Kamran İbrahimov

Texniki redaktor: Rövşanə Nizamiqızı

Çapa imzalanmış 13.10.2020

Şərti çap vərəqi 11. Sifariş № 469

Kağız formatı 60x84 1/16. Tiraj 300

Kitab “Elm və təhsil” nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində səhifələnilib, çap olunmuşdur

E-mail: elm.ve.tehsil@mail.ru

Tel: 497-16-32; 050-311-41-89

Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev 8 /4